TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 16 | Liepos — Gruodis | 1929

Naujųjų Lietuvos ir Vokietijos sutarčių svarbiausieji teisės dėsniai.

Neseniai Lietuva yra padariusi visą eilę sutarčių su Vokietija, turinčių abiejų valstybių piliečių teisiniam gyvenimui didelės reikšmės. Čia kalbama visų pirma apie Lietuvos ir Vokietijos prekybos sutartį, pasirašytą Berlyne 1928 m. spalių m. 30 d. ir ratifikuotą Lietuvos Respublikos Prezidento 1929 m. vasario m. 12 d. Ši sutartis, pasikeitus ratifikacijos dokumentais Kaune 1929 m. vasario m. 22 d., paskelbta „Vyriausybės Žinių" Nr. 295. Toliau eina dar 8 sutartys bei konvencijos, irgi tuo pačiu metu pasirašytos Berlyne ir ratifikuotos Lietuvos Respublikos Prezidento 1929 m. balandžio m. 24 d. (paskelbtos „Vyriausybės Žinių" Nr. 300), iš kurių čia teks pažymėti šias: 1) Konsularinę konvenciją, 2) Trečiųjų teismo ir taikomąją sutartį, 3) Konvenciją tarp Lietuvos Respublikos ir Vokietijos valstybės del susisiekimo teisės dalykais.

Visos čia sužymėtos sutartys bei konvencijos turi visą eilę nuostatų, reguliuojančių grynos viešosios tarptautinės teisės klausimus, t.y., abiejų valstybių tarpusavio santykius toj arba kitoj srity, o taip pat tokių, kurie išsprendžia kai kuriuos painius privatinės tarptautinės teisės klausimus, Lietuvoje taip mažai ligšiol paliestus.

Stoka pas mus tokių nuostatų neigiamai paveikė Lietuvos ir Vokietijos piliečių teisinį susigyvenimą. Senoji prekybos sutartis[1]), pasirašyta 1923 m. birželio m. 1 d. Drezdene, beveik visai nepalietė šių klausimų, o paliestuosius labai netobulai ir nepatenkinamai išsprendė. Kilus praktikoj vienam kuriam klausi-

[1]) Ši sutartis buvo ratifikuota 1924 m. liepos mėn. 31 d., bet ratifikacijų dokumentais pasikeista tik 1926 m. gegužės mėn.: paskelbta „Vyriausybės Žinių" Nr. 173.

mui[2]), kartais teko jis spręsti diplomatinio susirašinėjimo keliu. Jau nekalbant apie tai, kad šis kelias užtęsdavo klausimo išsprendimą, jis aiškių ir neabejojamų dėsnių iškeltais klausimais nenustatė.

Lietuvos ir Vokietijos piliečių teisinio sugyvenimo sutvarkymas reikalaute reikalavo kiekvienu klausimu padaryti specialinę sutartį, civilizuotų Europos valstybių pavyzdžiu[3]). Tas reikalingumas ypač aiškėja, turint galvoj besiplėtojančius glaudžius abiejų valstybių santykius.

Štai kodel kalbamų sutarčių[4]) pasirašymas yra labai svarbus veiksnys abiejų valstybių teisiniam gyvenimui sureguliuoti. Todel būtų labai pravartu svarbiausius kiekvienos tos sutarčių dėsnius skyrium išnagrinėti.

I. Naujosios prekybos sutarties iškeltieji teisės klausimai.

((Kai kurių senosios ir naujosios prekybos sutarčių teisės nuostatų palyginimas).

I. Susitariančiųjų šalių piliečių teisės.

Tiek senojoj, tiek naujojoj prekybos sutarty su Vokietija yra visų pirma paliestos abiejų šalių piliečių teisės, liečiančios apsigyvenimą antrosios šalies teritorijoj ir vertimąsi tenai verslu.

a) Atvykimo ir apsigyvenimo teisė.

Senojoj, t.y. Drezdeno sutarty, šis klausimas buvo labai netobulai ir nepatenkinamai išspręstas (2—4, 7, 22 str. str.). 2 str. 3 p. sako: „Abi vyriausybės palankiai žiūrės į vienos šalies piliečių įsikūrimą antrojoj šaly ir vertimąsi ten prekyba, laivininkyste ir kitokia pramone, taip pat į moksleivių įsileidimą į mokslo įstaigas mokytis ir specializuotis, jei jie atsako nustatytiems reikalavimams“[5]).

Šiuo bendro ir gryno deklaratyvinio pobūdžio nuostatu tas svarbus abiejų valstybių teisiniam gyvenimui klausimas nėra išspręstas. Pažadas „palankiai žiūrėti“ nieko konkretu nenustato, nes praktikoj šis klausimas sprendžiamas kiekvienos šalies vyriausybės nuožiūra.

---

[2]) Pavyzd., piliečių atvykimo ir apsigyvenimo antrojoj šaly teisės, arba cautio judicatum solvi ir neturto teisės klausimu.

[3]) Šios, kaip žinoma, yra pagrįstos visos eilės Haagos konvencijų dėsniais.

[4]) Ypač konvencijos del teismo pagalbos, žiūr. toliau.

[5]) Nuostatas del moksleivių įsileidimo į mokslo įstaigas, turėjęs tam tikros reikšmės infliacijos laikais, žinoma, greit jos nustojo ir dabar visai neturi reikšmės.

Ir iš tikrųjų, šis nuostatas niekuomet ir nebuvo įgyvendintas, nes, nepaisant Vokietijos pažado palankiai žiūrėti į Lietuvos piliečių įsikūrimą bei apsigyvenimą Vokietijoje, o taip pat į moksleivių įsileidimą į mokslo įstaigas mokytis ir specializuotis, Lietuvos piliečiams buvo daroma nemaža kliūčių. Tuo būdu, tas pažadas „palankiai žiūrėti" faktinai virto „ius nudum".

Naujosios sutarties šis klausimas jau yra aiškiai ir konkrečiai išspręstas. Atvykimo ir apsigyvenimo teisės klausimas sureguliuotas taip: „kiekvienos susitariančiųjų šalių piliečiai gali, jei laikosi šalies įstatymų, laisvai įžengti į antrosios šalies teritoriją, tenai keliauti, apsistoti ir įsikurti, taip pat bet kuriuo metu tą teritoriją laisvai apleisti; šiais atsitikimais jiems nebus dedama jokių kitų sunkesnių bendrų arba vietinių varžymų arba bet kurios rūšies mokesčių, kaip saviems piliečiams, arba, jei svetimšaliams yra ypatingų taisyklių, kaip didžiausio palankumo šalies piliečiams" (1 str. 2 p.).

Šis nuostatas klausimą dėl atvykimo ir apsigyvenimo teisės aiškiai ir teigiamai išsprendė. Jis jau nėra deklaratyvinio pobūdžio, o tiesiog nustato atvykimo ir apsigyvenimo teisę. Tiesa, jame yra šie rezervai, būtent: 1) susitariančiųjų šalių piliečiai turi, naudodamiesi suteiktąja jiems atvykimo ir apsigyvenimo teise, laikytis antrosios šalies įstatymų; 2) jei svetimšaliams yra ypatingų taisyklių, tai tuo atveju antrosios šalies piliečiai turi būti traktuojami kaip didžiausio palankumo šalies piliečiai. Tačiau šie rezervai šios teisės nevaržo ir kiekvienu atveju garantuoja, kad abiejų šalių piliečiai antros susitariančiųjų šalies teritorijoj nebus kitaip traktuojami, kaip kitų susitarusiųjų su Vokietija šalių piliečiai.

Tokius pat rezervus randame Vokietijos sutartyje su Suomija[6]) ir SSSR[7]), kuriose yra pasakyta: „abiejų susitariančiųjų šalių piliečiams turi būti leidžiama atvykti į antrosios šalies teritoriją, ją apleisti, joje keliauti, sustoti bei apsigyventi, ir jie turi būti traktuojami ne prasčiau, kaip didžiausio palankumo šalies piliečiai.

Reikia pasakyti, kad Lietuvos sutartyse su svetimomis valstybėmis atvykimo ir apsigyvenimo teisė, bendrai imant, yra išspręsta nepatenkinamai Daugely sutarčių šis klausimas visai nepaliestas. Pvzd., sutartyse su SSSR, Čekoslovakija, Anglija, Norvegija ir J. A. Valstybėmis nėra nė vieno žodžio apie atvykimo ir apsigyvenimo teisę; sutarty su Šveicarija yra nustatyta, kad sustojimo ir apsigyvenimo teisė tvarkoma „šalies vidaus įstatymais", t.y., paliekama kiekvienos šalies nuožiūrai. Pagaliau, sutartys su Švedija ir Olandija kiekvienai susitarusiai valstybei palieka teisę dėl tam tikrų priežasčių atsisakyti laikyti savo teritorijoj antrosios šalies piliečius[8]). Tinkamiausiu būdu šis klausimas yra sutvar-

---

[6]) 1926 m. birželio 26 d. 1 str. 2 p.
[7]) padarytos 1925 m., 1 ir 2 str. (įsikūrimo nuostatai).
[8]) „Vyriausybės Žinių" Nr. 231.

kytas mūsų sutarčių su Danija[9]) ir Latvija[10]). Pirmąja sutartimi pasižadėta taikyti didžiausio palankumo principas. Sutarty su Latvija aiškiai nustatyta, kad „abi valstybės pasižada kita kitos valstybės piliečiams neginti atvažiuoti į jų valstybę, tenai būti ir apsigyventi"[11]).

Taigi, iš šio palyginimo matome, kad atvykimo ir apsigyvenimo teisės klausimas naujosios prekybos sutarties su Vokietija sutvarkytas moderniškiausiu būdu.

Kai del vertimosi prekyba ir kitokiais verslais antrojoj šaly, tai šiuo atžvilgiu naujosios prekybos sutarties nuostatas taip pat yra tobulesnis už senosios sutarties nuostatą. Tuo tarpu kai senosios sutarties nuostatai yra gryno deklaratyvinio pobūdžio — „abi vyriausybės palankiai žiūrės į vertimąsi antrojoj šaly prekyba, laivininkyste ir kitokiu verslu", — naujosios prekybos sutarties 1 str. nustato, kad kiekvienos susitariančiųjų šalių piliečiai turi naudotis antrosios šalies teritorijoj prekybos, verslo ir laivininkystės atžvilgiu tomis pat privilegijomis, atleidimais ir visokios rūšies lengvatomis, kurios yra ar bus taikomos saviems ir didžiausio palankumo šalies piliečiams; toliau jie turi pilną laisvę šalies įstatymais aprėžtose ribose kaip savieji piliečiai verstis antrosios šalies teritorijoj bet kurios rūšies prekyba, verslu arba profesija, jei tik einant minėtais įstatymais turėjimas savųjų piliečių savumo nesudaro neišvengiamos sąlygos verstis profesija.

Šis klausimas yra sutvarkytas maždaug taip pat, kaip ir Vokietijos sutartyse su Suomija ir SSSR, kurios nustato, kad antrosios šalies piliečiai gali verstis bet kuriuo verslu, įstatymo nedraudžiamu savo ar didžiausio palankumo šalies piliečiams.

Mūsų prekybos sutarty su Vokietija šis nuostatas yra kiek platesnis ir, be to, aiškiai nustato tam tikrą aprėžimą tuo atveju, kai vertimasis tam tikra profesija (pavyzd., advokato, gydytojo praktika) reikalauja šalies įstatymais turėti „savųjų piliečių savumą", t.y., šios šalies pilietybę[12]).

[9]) „Vyriausybės Žinių" Nr. 231.

[10]) „Vyriausybės Žinių" Nr. 70, žiūr. konvencijos tarp Lietuvos ir Latvijos apie piliečių teises XI str.

[11]) Tačiau XI str. 2, 3 ir 4 p.p. yra numatyti šiuo klausimu tam tikri aprėžimai, būtent: 1) abi valstybės pasilieka sau teisę neįsileisti savo teritorijon ir išvarvti tuos antrosios valstybės piliečius, kurie užsiima prieš-valstybiniu darbu, arba valstybei yra apsunkinimu, bet antrajai valstybei užklausus, turi būti praneštos išvarymo arba neįsileidimo priežastys; 2) antrosios valstybės piliečius, kurie jau daugiau kaip 5 metus be pertraukos gyveno toj pat valstybėj, galima išvaryti tiktai už kriminalinį nusikaltimą; 3) abi valstybės pasilaiko sau teisę nustatyti, del kurių kriminalinių nusikaltimų išvarymas vykdomas.

[12]) Tokie aprėžimai yra numatyti tiek mūsų, tiek ir vokiečių veikiančių įstatymų.

b) Fizinių asmenų teisės.

Senąja prekybos sutartimi (3 str.) abiejų susitariančiųjų šalių piliečiai gali laisvai kreiptis į antrosios šalies teismus ir jiems tolygias įstaigas savo teisių ginti, ir tuo atveju jie naudojasi visomis teisėmis ir lengvatomis, kurios yra suteiktos saviems piliečiams. Naująja prekybos sutartimi šisai bendrojo pobūdžio nuostatas yra kiek praplėstas, būtent: sutarties 4 str. nustato, kad „kiekvienos susitariančiųjų šalių piliečiai naudojasi antrosios šalies teritorijoje teismo ir administracijos įstaigose savo asmens ir turto apsaugos atžvilgiu tokiu pat traktavimu, kaip savieji ir didžiausio palankumo šalies piliečiai. Jie gali antrosios šalies teritorijoje laisvai kreiptis į teismus ir į kitas teisėms ginti įstaigas ieškoti savo teisių ir joms ginti ir naudojasi šituo atžvilgiu tomis pat teisėmis, kurias turi savieji ir didžiausio palankumo šalies piliečiai. Jie gali laisvai pasirinkti advokatus ir kitokius teisių padėjėjus iš tų asmenų, kuriems šalies įstatymais yra leista ta profesija užsiimti".

Taigi šis nuostatas yra daug platesnis už senosios sutarties nuostatą. Visų pirma, čia minimos ne tik teismo, bet ir administracijos įstaigos, į kurias abiejų šalių piliečiai turi teisę laisvai kreiptis savo asmens ir turto apsaugos reikalais. Čia taip pat konkrečiai nustatomos tos teisės. Jos yra tokios pat, kaip savųjų ir didžiausio palankumo šalies piliečių teisės[13]); tuo tarpu senąja sutartim abiejų šalių piliečiai naudojasi tik savųjų piliečių teisėmis.

Tuo būdu, jei Vokietija suteiktų trečiosios valstybės piliečiams ypatingų lengvatų, tai jos automatiškai turėtų būti taikomos ir Lietuvos piliečiams. Vadinas, šiuo nuostatu susitariančios šalys garantuoja viena antrosios šalies piliečiams, turto ir apsaugos atžvilgiu, ne tik savųjų piliečių turimas teises, bet ir lengvatas, kurios būtų suteiktos trečiųjų valstybių piliečiams. Tokias lengvatas dažnai suteikia administracijos įstaigos, ir jos praktikoj turi nemažos reikšmės antrosios šalies piliečiams.

Sąryšyje su vienodu traktavimu teismo įstaigose gali kilti klausimas del cautio judicatum solvi, t.y., del atleidimo nuo reikalaujamo iš svetimšalių įkaito teismo išlaidoms padengti[14]). Turint galvoj, kad pažymėtas nuostatas aiškiai nustato, jog susitariančiųjų šalių teismo įstaigose antrosios šalies piliečiai yra traktuojami kaip kad ir *savieji* piliečiai, tai iš to reikia daryti išvada, kad cautio judicatum solvi klausimas visiškai atkrinta. Tačiau tatai būtų tik šio bendrojo pobūdžio nuostato interpretavimas. Specialių nuostatų cautio judicatum solvi klausimu tiek senoji, tiek naujoji prekybos sutartis neturi. Todel nors ir atrodo, kad su-

---

[13]) Žinoma, praktikoj kol kas savųjų piliečių teisės niekuomet nebuvo siauresnės, negu didžiausio palankumo šalies piliečių teisės, tačiau teorijoj tatai gali būti numatoma.

[14]) Plačiau apie tai žiūr. toliau.

tartim šis klausimas yra išspręstas teigiamai, tačiau praktikoj tenka susidurti su nemažais sunkumais. Didžiausias sunkumas pasireiškia tuo, kad, atleidžiant svetimšalį nuo įkaito teismo išlaidoms ir eventualiems atsakovo nuostoliams padengti (Civ. Proc. Įst. 571 str. prasme), reikia turėti tam tikrų priemonių toms išlaidoms ir atsakovo nuostoliams iš svetimšalio išieškoti tuo atveju, kai jis pralošia bylą. (Iš savo piliečių tatai išieškoti yra daug lengviau, negu iš svetimšalių, išvykusių į užsienį).

Bendrojo pobūdžio dėsniais šis klausimas vargu bau galima išspręsti. Galima atleisti svetimšalis nuo cautio judicatum solvi tik tuo atveju, jei tos išlaidos bus galima išieškoti iš jo jojo krašte. Kol toks išieškojimas nėra garantuotas, visas tas klausimas, nepaisant teoretinio išsprendimo, lieka praktiškai neišspręstas. Štai kodel cautio judicatum solvi klausimas turėtų būti specialių nuostatų sureguliuotas, kaip kad yra padaryta mūsų konvencijos su Vokietija del susisiekimo teisės dalykais[15]). 1921 m. su Latvija ir Estija šiuo klausimu taip pat buvo padaryta atskira konvencija, kuri pripažįsta privalomą 1905 m. birželio m. 17 d. Haagos konvenciją[16]). Ši konvencija numato ne tik abipusį įkaito panaikinimą, bet ir neturto teisės pripažinimą ir abipusį priteistų teismo išlaidų išieškojimą. Panašiai pagrįsta ir aukščiau pažymėtoji konvencija su Vokietija[17]).

Taip pat atskira sutartis yra išsprendusi klausimą del neturto teisės suteikimo vienos susitariančiųjų šalies piliečiams, iškėlusiems bylą antrojoj šaly, nes, kaip jau aukščiau pasakyta, prekybos sutarties 4 str. del savo bendrojo pobūdžio ir specialių nuostatų stokos negali būti praktikoje taikomas.

c) Juridinių asmenų teisės.

Juridinių asmenų teisės, kurias nustato naujosios prekybos sutarties 6 str., yra šiek tiek tiksliau apibūdintos, negu senosios sutarties (9 str.). Naujoji sutartis aiškiai nustato, kad „visokių rūšių akcinės ir prekybos bendrovės, įskaitant čia pramonės, finansų, draudimo, susisiekimo ir transporto bendroves, kurios turi būstinę vienoje susitariančioje šalyje ir einant jos įstatymais yra teisėtos, bus taip pat pripažintos teisėtomis antrosios šalies teritorijoj[18]); taip pat jų veiksmingumas ir teisė stoti teisme bus sprendžiama einant tos šalies įstatymais, iš kur jos yra kilusios".

---

15) „Vyriausybės Žinių" Nr. 300 paskelbta.

16) Šios konvencijos juridinis analizas yra padarytas toliau.

17) Žiūr. toliau tos sutarties palyginimą su Haagos konvencija.

18) Tokios pat sąlygos yra ir Lietuvos sutartyse su Čekoslovakija (3 str.) ir Norvegija (1 str.); pas mus tas nuostatas turi ypatingos reikšmės, nes, einant X t. I d. 2139 str. ir rusų senato sprendimais Nr. 44 (1883 m.) ir Nr. 2 (1896 m.), svetimšalių bendrovės iš viso neturi teisių ir teismai jų negina, jeigu su valstybe, kuriai tos bendrovės priklauso, nėra padaryta atatinkamos sutarties.

Senoji sutartis klausimą del svetimųjų juridinių asmenų teisės stoti teisme nėra išsemiamai išsprendusi. Ten pasakyta tik tiek, kad juridiniai asmens antroj valstybėj naudojasi bendromis teisėmis ir savo teisių apsauga teismuose (7 str. 1 p.). Tačiau čia neaišku, ar šis klausimas sprendžiamas einant lex patriae, ar lex fori. Tuo tarpu praktikoj tatai kartais gali turėti didelės reikšmės. Pavyzd., vokiečių prekybos teisė numato ir kitokias prekybos bendrovių teises ir pareigas, labai skiriančiąsias nuo mūsų įstatymų nustatytų tos pat rūšies bendrovių teisių bei pareigų, arba vokiečių įstatymai numato ir tokių prekybos bendrovių, kurios mūsų teisei yra visai svetimos (G. m. b. H[19]),—bendrovė su aprėžtu atsakingumu).

Todel kyla klausimas, kuria teise šios bendrovės gali veikti ir stoti teisme? Senoji sutartis į šį klausimą visiškai nedavė atsakymo; naujoji aiškiai jį išsprendžia lex patriae naudai, t.y., nustato, kad juridinių asmenų veiksmingumas ir teisė stoti teisme turi būti sprendžiami tos šalies įstatymais, iš kur juridiniai asmens yra kilę.

Žinoma, tasai nuostatas neliečia svetimųjų juridinių asmenų leidimo veikti antrojoj šaly. Tatai tvarkoma veikiančiais ten tuo metu įstatymais. Pavyzd., Lietuvoje rusų 1887 m. lapkričio 9 d. ir mūsų 1924 m. spalių m. 31 d.[20]) akcinių bendrovių įstatymais, svetimšalių prekybos bendrovės savo operacijoms varyti turi gauti iš Finansų Ministerijos leidimą ta pat tvarka, kaip kad ir Lietuvos prekybos bendrovės[21]).

Naujojoj prekybos sutarty yra taip pat turįs didelės reikšmės nuostatas, kurio visiškai nebuvo senojoj sutarty. Čia turima galvoje naujosios sutarties 6 str. 4 p., kuris nustato, kad kiekvienos susitariančiosios šalies piliečiai naudojasi antrosios šalies teritorijoj tomis teisėmis ir lengvatomis, kurios bus suteikiamos didžiausio palankumo šalies piliečiams, steigiant akcines ar kitokios pirmame posme pažymėtos rūšies prekybos bendroves ar dalyvaujant tokiose bendrovėse". Šis nuostatas turi ypatingos reikšmės apribojimams, kurie yra nustatyti svetimiems piliečiams, steigiant akcines bendroves, o taip pat tų bendrovių veikimui. Pavyzd., aukščiau pažymėtas mūsų akcinių bendrovių įstatymas nustato, kad ne mažiau kaip pusė bendrovės steigėjų turi būti Lietuvos piliečiai[22]). Yra ir kitų šiuo atžvilgiu svetimšalius varžančių nuostatų. Štai kodel naujoji sutartis numato, kad, ateity suteikus kurios nors trečiosios valstybės piliečiams tam tikrų lengvatų šioj srity, jos automatiškai bus taikomos ir susitariančiųjų šalių piliečiams.

---

[19]) Žiūr. Gesetz, betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung vom 20 April 1892.

[20]) „Vyriausybės Žinių" Nr. 179.

[21]) 71 str.

[22]) 5 str.

d) Mokesčiai.

Senojoj prekybos sutarty su Vokietija nėra bendro nuostato, reguliuojančio susitariančiųjų šalių piliečių mokesčių klausimą. Tatai, žinoma, buvo didelė tos sutarties spraga, nes praktikoj su šiuo klausimu dažnai tenka susidurti. Tačiau, įsigilinus į Lietuvos ir Vokietijos prekybos sutarties sistemą ir turinį, galima buvo padaryti išvada, kad šitas klausimas išsprendžiamas priimtu tarptautiniuose santykiuose principu, t.y., svetimšalių sulyginimu mokesčių atžvilgiu su savaisiais piliečiais. Ta išvada galima buvo padaryti iš senosios sutarties 10 str. 1 p., kuris nustatė, kad „abi sudarančios sutartį šalys elgsis viena su kita, kaip su didžiausio palankumo valstybe". Šis palankumas turėjo paliesti ir visas finansines piliečių pareigas. Tačiau visa tai yra tik teoretinio pobūdžio išvedžiojimai. Praktikoj sprendžiant šį klausimą, galėtų kilti kai kurių abejojimų bei sunkumų, nes interpretacija neatstoja aiškaus nuostato.

Naujosios prekybos sutarties 2 str. visus čia sužymėtuosius trūkumus pašalino. Jis aiškiai nustato, kad „vienos susitariančiosios šalies piliečiai naudojasi antrosios šalies teritorijoje tiek del savo asmens, tiek del savo turto, teisių ir interesų, *mokesčių*, ančdėlių ir muitų, rinkliavų, kiek jos yra panašios į mokesčius, ir kitų panašių apsunkinimų atžvilgiu visais atsitikimais tokiu pat traktavimu ir tokia pat apsauga finansų įstaigose ir finansų teismuose, kaip savieji ir didžiausio palankumo šalies piliečiai."

Toliau, 2 str. 2 p. nustato, kad „1 posmo nuostatai ir visi kiti šios sutarties nuostatai del mokesčių lygiu būdu taikomi juridiniams asmenims ir paminėtoms 6-me straipsnyje bendrovėms[23])"

Taigi matome, kad šie nuostatai visai išsprendžia mokesčių klausimą tiek susitariančiųjų šalių piliečių, tiek jų juridinių asmenų atžvilgiu[24]).

Naujosios prekybos sutarties nuostatai, kurie liečia mokesčių klausimą, yra daug platesni, negu mūsų konvencijos su Latvija apie piliečių teises. Šios konvencijos 12 str. 2 p. nustato, „kad neleidžiama antrosios valstybės piliečiams uždėti kitus arba didesnius mokesčius, duokles arba kitas kokias rinkliavas, negu saviems piliečiams, išėmus tiktai mokesčius nuo užsienio pasų". Šis nuostatas neliečia juridinių asmenų mokesčių ir, be to, nėra taip smulkiai precizuotas kaip kalbamas Lietuvos ir Vokietijos sutarties nuostatas[25]).

---

[23]) Vadinas, čia turima galvoj visokių rūšių akcinės ir prekybos bendrovės, neišskiriant pramonės, finansų, draudimo, susisiekimo ir transporto bendrovių, kurių būstinė yra vienoje susitariančioje šalyje ir tos šalies įstatymais yra teisėtos.

[24]) Senojoj prekybos sutarty nebuvo jokių nuostatų, liečiančių svetimšalių juridinių asmenų mokesčių klausimą.

[25]) Žiūr. „Vyriausybės Žinių" Nr. 70.

f) Trečiųjų teismo klausimas.

Senoji prekybos sutartis (32 str.) numatė visiems ginčams, galintiems kilti, ją aiškinant ir vykdant, trečiųjų teismą, sudaromą tokiu būdu: kiekviena šalis skiria po arbitrą; juodu renka iš trečiosios valstybės piliečių tarpo superarbitrą. Teismo tvarka nustatoma ad hoc, arba patys arbitrai ją parengia. Pirmas trečiųjų teismas įvyksta skundžiamosios šalies teritorijoj, o vėliau pakaitomis kiekvienos valstybės teritorijoj. Vyriausybės pasižada remti trečiųjų teismo darbus.

Naujoji prekybos sutartis (33 str.) trečiųjų teismo klausimą kiek kitaip reguliuoja. Čia, visų pirma, nustatoma, kad ginčas pateikiamas spręsti trečiųjų teismui, vienai katrai šaliai pareikalavus, tik tuo atveju, jei jis tinkamu laiku negali būti išspręstas diplomatiniu keliu. Iš šio nuostato matyt, kad trečiųjų teismo norima vengti, kiek tatai galima, ir stengiamasi ginčą išspręsti diplomatiniu keliu, nes tas kelias nėra surištas su tokiomis didelėmis išlaidomis ir laiko gaišinimu, kaip kad trečiųjų teismas.

Toliau, naujoji sutartis taip pat nustato, kad ir preliminarinis klausimas, „ar ginčas eina apie sutarties aiškinimą ar apie vykdymą", vis vien gali būti pateiktas trečiųjų teismui spręsti. Taigi *vykdymo klausimas*, kuris dažnai turi ypačiai didelės reikšmės praktikai kaimyninėse valstybėse, naująja sutartimi pavedamas arbitražui. Tatai yra svarbus žingsnis valstybių tarpusaviems santykiams reguliuoti.

Pagaliau, naujoji sutartis nustato, kad „trečiųjų teismo sprendimas turi turėti *priverčiamos* galios" ir „jei susitariančios šalys nesusitaria del arbitro asmens per keturias savaites po to, kai trečiųjų teismo sprendimas buvo pareikalautas, jos drauge paprašys Nuolatinio Tarptautinio Teismo Haagoje Pirmininką paskirti arbitrą". Šių nuostatų visiškai nebuvo senojoj sutarty, ir jų įrašymas į naująją prekybos sutartį yra be galo svarbus praktikai[26]).

II. Konvencija del susisiekimo teisės dalykais su Vokietija ir jos palyginimas su Haagos ir Lietuvos — Latvijos — Estijos konvencijomis tuo pačiu klausimu.[27])

Kadangi visų aukščiau pažymėtų konvencijų pagrindas yra 1905 m. liepos m. 17 d. Haagos konvencijos del civilinio proceso nuostatai, tai reikia, visų pirma, esminius šios konvencijos dėsnius nors trumpai išnagrinėti.

---

[26]) Trečiųjų teismo klausimas yra dar plačiau sureguliuotas neseniai padarytos „Lietuvos ir Vokietijos trečiųjų teismo ir taikomosios sutarties" (paskelbta „Vyriausybės Žinių" Nr. 300). Apie sutartį dar bus kalbama skyrium.

[27]) Čia turima galvoj Lietuvos, Latvijos ir Estijos konvencija kai kuriems tarptautinės privatinės teisės dalykams sutvarkyti, paskelbta „Vyriausybės Žinių" Nr. 157.

l) Haagos konvencija del civilinio proceso.

Ši konvencija yra kilusi iš 1896 m. lapkričio 14 d. konvencijos tuo pat klausimu[28]). 1905 m. liepos 17 d. Haagos konferencija ją išžiūrėjo, ištaisė ir daug kuo papildė. Prie šios konvencijos visų pirma buvo prisidėjusios 12 valstybių[29]) (konferencijos dalyvių); paskum ir kitos valstybės ją ratifikavo. Kalbamojoje konvencijoje yra šie 4 svarbesnieji skyriai.

a) Teismo pagalba civilinėse bylose.

Konvencijos 1 str. 1, 2 ir 3 posm. nustato, kad civilinėse ir prekybos bylose, tais atvejais, kai vienas iš bylininkų gyvena nuolat ar laikinai užsieny, t.y., antrosios susitariančios valstybės teritorijoj, visokie, šias bylas liečią, raštai įteikiami bylininkui *diplomatiniu keliu*. Vadinasi, kalbamieji raštai įteikiami per savo valstybės konsulą kitos valstybės Užsienių Reikalų Ministerijai, kuri savo ruoštu juos įteikia per kompetentingas krašto įstaigas. Pavyzd., jei Šveicarijos teismas turi įteikti raginimą bylininkui, gyvenančiam Vokietijoj, tai tas raginimas siunčiamas per Šveicarijos konsulą Vokietijoj Vokietijos Užsienių Reikalų Ministerijai, o ši įduoda jį kompetentingoms įstaigoms, kad jos įteiktų bylininkui. Visokie ginčai, kurie gali kilti del tų raštų įteikimo, taip pat turi būti sprendžiami diplomatiniu keliu[30]). Aišku, kad toks raštų įteikimo būdas yra gana komplikuotas ir nepatogus ir gali dažnai neigiamai paveikti teismo pagalbos reikalą. Todel konvencijos 1 str. 4 p., nepaisydamas šio bendro nuostato, leidžia dviem susitariančiom valstybėm nustatyti, kad civilinėse ir prekybos bylose raštai būtų įteikiami bylininkams abiejų valstybių atitinkamų įstaigų betarpiškai. Toks betarpiškas susisiekimas yra patogesnis ir paprastesnis. Tad nenuostabu, kad daugelis valstybių šiuo Haagos konvencijos nuostatu pasinaudojo, sudarydamos šiais klausimais sutartis su savo artimesniais kaimynais[31]).

Konvencijos 2 str. numato, kad svetimos valstybės teismo raštai įteikiami bylininkui (paskutinė stadija) per kompetentingą vietos įstaigą. Tačiau ši įstaiga negali bylininko priversti raštą priimti. Jeigu bylininkas atsisako raštą priimti, tai raštas grąžinamas, nedarant bylininkui jokio spaudimo[32]).

Konvencijos 3 str. reguliuoja įteiktinų raštų kalbos klausimą. Čia konvencija numato 3 atvejus: 1) teismo raštai gali būti

[28]) Ji buvo vadinama tarptautinės privatinės teisės konvencija; 1897 m. gegužės 22 d. prie jos dar buvo pridėtas papildomas protokolas.

[29]) Vokietija, Ispanija, Prancūzija, Italija, Liuksemburgas, Nassau, Olandija, Portugalija, Rumūnija, Rusija, Švedija ir Norvegija.

[30]) t. y. tarp abiejų valstybių Užsienių Reikalų Ministerijų.

[31]) Žiūr. toliau mūsų konvenciją šiuo reikalu su Vokietija, Latvija ir Estija.

[32]) Žiūr. *Bogeng* Internationales Privat- und Zivilprozessrecht 125 pusl. paaiškinimus.

surašyti prašančios įstaigos valstybės kalba; 2) dviejų susitariančiųjų valstybių tam reikalui nustatyta kalba ir 3) prie rašto, surašyto prašančios įstaigos valstybės kalba, pridedamas jo vertimas prašomosios įstaigos valstybės kalba.

Toks vertimas turi būti padarytas arba prašančios valstybės konsularinio ar diplomatinio atstovo, arba prašomosios valstybės prisiekusio vertėjo[33]).

Konvencijos 4 str. nustato, kad prašomoji valstybė gali atsisakyti raštus įteikti, jeigu tatai gali pakenkti jos suverenumui arba saugumui. Čia turima galvoj tokie reti atsitikimai, kai, pvzd., valstybė arba valstybės galva kviečiamas stoti antrosios valstybės teisman, kuris pirmosios valstybės įstatymais nėra tam kompetentingas, arba kai įteikiamieji raštai yra anarchistinio ar antimoralinio pobūdžio[34]).

Konvencijos 5, 6 ir 7 str. str. smulkiai nustato raštų įteikimo tvarką, ypač įteikimo patvirtinimą ir, pagaliau, atleidimą nuo mokesčių, surištų su raštų įteikimu[35]).

Konvencijos 8—16 str. str. nuostatai smulkiai nustato teismo pagalbos tvarką, plačia to žodžio prasme. Čia turima galvoj tie atvejai, kai vienos valstybės teismo įstaiga kreipiasi į antrosios valstybės kompetentingą įstaigą, prašydama jau ne raštus įteikti, bet tam tikras teismo funkcijas vykdyti, k. a. liudytojus ir šalis išklausinėti, parodymus užfiksuoti, prisaikinti ir kt.

Toks reikalingumas gali labai dažnai kilti teismų praktikoje, kai vienas iš bylininkų arba liudytojai gyvena užsieny ir negali atvykti į teismo posėdį, o jų parodymai yra svarbūs. Šiais atvejais nėra kito kelio, kaip tik kreiptis į antrosias valstybės kompetentingą įstaigą, prašant ją šį reikalą atlikti. Šiuos veiksmus prašomoji valstybė atlieka savo įstatymais.

Konvencijos 9 str. teismo pagalbos prašymams nustato tokią procedūrą: prašančios valstybės konsulas prašymą per prašomosios valstybės Užsienių Reikalų Ministeriją įduoda prašomosios valstybės kompetentingai įstaigai. Ši konsulo prašymą arba patenkina, arba praneša priežastis, del kurių prašymas negali būti patenkintas. Žinoma, visas susirašinėjimas prašomosios įstaigos su prašančios valstybės konsulu atliekamas diplomatiniu keliu, o šis kelias, be abejo, nėra visai patogus. Todel konvencijos 9 str. 4 p. numato ir betarpišką prašančios ir prašomosios įstaigų susisiekimą ir susirašinėjimą teismo pagalbos klausimais. Šiuo reikalu dvi valstybės turi specialiai susitarti; priešingu atveju, veikia konvencijos 9 str. 1—3 posm. numatyta procedūra.

Konvencijos 10 str. reguliuoja teismo pagalbos prašymų *kalbos klausimą*. Čia, kaip kad ir įteiktinųjų raštų kalbos klausimu, numatomi trys atvejai: prašymai gali būti parašyti prašo-

---

[33]) Konvencijos 3 str. 3 p., žiūr. *Bogeng* ten pat 126 p.
[34]) *Bogeng*, ten pat 127 p.
[35]) Žiūr. *Bogeng* ten pat 127—130 p.p. šių klausimų paaiškinimus.

mosios įstaigos kalba, šalių susitarta kalba ir, pagaliau, viena kuria kalba, pridedant vertimą kita kalba[36]).

Konvencijos 11 str. numato, kad prašomoji įstaiga, atlikdama teismo pagalbos prašymą, turi vartoti tas pačias priverstines priemones, kurias ji paprastai vartoja savo teismo dalykams[37]). Tačiau priverstinių priemonių negalima vartoti tuo atveju, kai, atliekant teismo pagalbos prašymą, yra reikalingas pačių bylininkų atvykimas[38]).

Konvencijos 11 str. 3 p. nustato šiuos tris atvejus, kuriais teismo pagalbos prašymai gali būti atmesti: 1) kai yra abejojimų del prašymo autentiškumo[39]); 2) kai prašomoji įstaiga nėra kompetentinga prašymą atlikti[40]); 3) kai prašomoji valstybė randa, kad prašymo atlikimas gali pakenkti jos suverenumui bei saugumui[41]).

Konvencijos 12 str. nustato, kad jei prašomoji įstaiga nėra kompetentinga teismo pagalbos prašymui atlikti, tai prašymas ne grąžinamas prašančiai įstaigai, bet įduodamas kompetentingai įstaigai. Tai yra, be abejojimo, tam tikras palengvinimas ir patogumas teismo pagalbai teikti. Be to, konvencijos 11 str. dar numato, kad visais 11 ir 12 str. str. numatytais atvejais prašančiajai įstaigai turi būti tučtuojau pranešta apie esančias kliūtis teismo pagalbai teikti ir apie jų pašalinimą.

Konvencijos 14 str. nustato aukščiau pažymėtų prašymų vykdymo formą. Kalbamieji prašymai vykdomi prašomosios valstybės įstatymų nustatyta forma[42]). Tačiau, nepaisant šios pirmenybės lex fori naudai, 14 str 2 p. taip pat numato tam tikrą išimtį lex patriae naudai, būtent: prašančios įstaigos prašymas laikytis tam tikros formos turi būti patenkintas, jei ši forma neprieštarauja prašomosios valstybės įstatymams[43]).

Konvencijos 16 str. reguliuoja surištų su teismo pagalbos prašymų vykdymu rinkliavų ir išlaidų klausimą.

b) **cautis judicatum solvi klausimas.**

Šį klausimą reguliuoja Haagos konvencijos del civilinio proceso 17, 18 ir 19 str. str.

---

36) Žiūr. aukščiau.

37) Žiūr. *Bogeng,* ten pat, 134 p. šio klausimo paaiškinimus.

38) Žiūr. *Bogeng* „ „

39) Čia turima galvoje *suklastojimas.* Tačiau prašomoji įstaiga neturi teisės kelti ir spręsti klausimo del prašančios įstaigos kompetentingumo teismo pagalbos prašymą įteikti.

40) Tačiau šiuo atveju prašymas tik tada gali būti atmestas, kai negali būti įvykdyta konvencijos 12 str. numatyta sąlyga, apie kurią toliau kalbama.

41) Žiūr. aukščiau.

42) Žiūr. *Bogeng* ten pat p. 137.

43) *Bogeng,* ten pat p. 137, šis klausimas plačiau diskutuojamas.

17 str. yra bendrojo pobūdžio ir nustato, kad neleidžiama iš vienos šalies piliečių, kurie kitoje šalyje gyvena ir tenai kreipiasi į teismus, kaip ieškovai arba tretieji asmens, reikalauti garantijos, kaucijos ar kitokio laido vien tik del to, kad jie yra svetimšaliai, arba del to, kad neturi kitoje šalyje nuolatinės arba laikinos gyvenamosios vietos. Toliau, 17 str. 2 p. nustato, kad aukščiau pažymėtas dėsnis liečia ir tuos mokėjimus, kurie būtų iš anksto reikalaujami iš ieškovo arba trečiojo asmens teismo išlaidoms apmokėti[44]).

Kaip matyti iš šių nuostatų, cautio judicatum solvi klausimas Haagos konvencijos yra išsemiamai išspręstas ir nepalikta jokių neaiškumų bei spragų. Todel šie nuostatai gali būti vienodai suderinti su kiekvienos šalies įstatymais, vis vien, ar jie cautio judicatum solvi klausimą siauriau ar plačiau apibūdina[45]).

18 str. nuostatai jau yra tam tikra išvada iš 17 str. bendrojo pobūdžio nuostato. Vadinasi, jie nustato kaip cautio judicatum solvi klausimas turi būti konkrečiai sprendžiamas. Pvzd., vienos šalies teismas nusprendė, kad ieškovas arba trečiasis asmuo, kurie konvencijos 17 str. 1 punktu atleisti nuo garantijos, kaucijos arba kito mokėjimo iš anksto, turi mokėti bylos vedimo išlaidas. Nustatyta, kad šiuo atveju antros šalies kompetentingos teismo įstaigos sprendimas turi būti *pripažintas vykdytinu nemokamai*. Prašymas apie to sprendimo vykdymą gali būti pateiktas išlaidų reikalaujančio asmens diplomatiniu keliu[46]). Toks pat nuostatas taikomas tiems teismo sprendimams, kuriais bylos vedimo išlaidos nustatomos vėliau[47]).

Konvencijos 18 str. 3 p. nustato ir betarpišką išlaidų reikalaujančio asmens susisiekimą su kompetentinga antros šalies įstaiga del sprendimo vykdymo, priešingai 18 str. 1 p. nustatytam diplomatiniam keliui. Tačiau toks betarpiškas kelias gali būti tik tada naudojamas, kai apie tai yra dviejų valstybių specialiai susitarta[48]).

Konvencijos 19 str. duoda visą eilę praktikai svarbių nuostatų, išsprendžiančių tuos neaiškumus arba abejojimus, kurie gali kilti, reguliuojant cautio judicatum solvi klausimą. Visų pirma nustatoma, kad sprendimai del išlaidų ieškojimo skelbiami vykdytini, neišklausinėjus bylininkų. Tačiau sprendimo vykdymu arba jo pripažinimu vykdytinu neliečiama pralošusio bylininko teisė vėliau ieškoti nuostolių tos valstybės įstatymais, kurios teritorijoje sprendimas vykdomas. Kitaip sakant, pralošu-

[44]) Palyg. mūsų Civ. Proc. Įst. 571 str. 5 p. ir vokiečių Z.P.O (Zivilprozessordnung) 110 §.

[45]) Plačiau apie tai yra toliau.

[46]) Per atitinkamos valstybės Užsienių Reikalų Ministeriją, kuri savo ruožtu kreipiasi į Teisingumo Ministeriją ir taip toliau tos valstybės nustatyta jerarchine tvarka.

[47]) Pavyzd., vokiečių Civilinio Proceso Įst. (Z P.O.) § 104; mūsų civilinis procesas tokios tvarkos nenumato; žiūr. toliau.

[48]) Žiūr. mūsų konvencijas su Vokietija, Latvija ir Estija šiuo reikalu.

siam bylininkui rezervuojamos visos teisės iškelti priešingus ieškinius ar kitokias pretenzijas del šio sprendimo vykdymo. Tačiau tatai nesustabdo sprendimo vykdymo, jeigu tasai sprendimas jau yra įgijęs galios.

Be to, 19 str. nustato sprendimų del išlaidų vykdymo tvarką. Kompetentinga antros šalies teismo įstaiga, gavusi prašymą del sprendimo vykdymo, visų pirma turi patikrinti, ar sprendimo išrašas atitinka tos šalies, kurioje jis padarytas, įstatymų reikalaujamas sąlygas. Vadinas, antros šalies kompetentinga teismo įstaiga turi tiktai patikrinti, ar įteiktasis jai sprendimo išrašas yra autentiškas, ar formos atžvilgiu jis tinkamai surašytas. Pačios sprendimo išrašo esmės teismo įstaiga netikrina[49]).

Toliau, dar turi būti patikrinta, ar tos šalies įstatymais sprendimas yra įgijęs galios. Tam įrodyti pakanka kompetentingos prašančios valstybės įstaigos atitinkamo liudijimo, kuris turi būti prijungtas prie prašymo del sprendimo vykdymo drauge su svarbiausia sprendimo dalimi. Kalbos klausimas čia išsprendžiamas, kaip aukščiau buvo sakyta, vienu iš 3 būdų[50]).

c) neturto teisės klausimas.

Konvencijos 20 str. duoda bendro pobūdžio nuostatą, kuriuo kiekvienos susitariančiųjų šalių[51]) piliečiams neturto teisė suteikiama kitoje šaly tomis pat sąlygomis, kaip kad ir savo šalies piliečiams, tos šalies veikiančiais įstatymais. Tačiau, 21, 22 ir 23 str. str. jau nustato speciales taisykles tiek del neturto liudijimų išdavimo būdo, tiek del neturto teisės naudojimosi ribų bei sąlygų.

21 str. visų pirma nustato bendrą taisyklę, kad neturto liudijimą prašančiam svetimšaliui išduoda įstaigos tos vietos, kur jis nuolat gyvena, o jei nuolatinės gyvenamosios vietos neturi, tai liudijimą išduoda laikinos gyvenamosios vietos įstaigos. Pav., jei Šveicarijos pilietis, kaip komivojažeris, neturi nuolatinės gyvenamosios vietos, ir tuo metu, kai prašo neturto liudijimo, jis laikinai gyvena Berlyne, tai jis turi tuo reikalu kreiptis į tam tikrą Berlyno kompetentingą įstaigą, nors ligišiol prašytojas ilgesnį laiką yra gyvenęs Leipcige.

Tačiau, kai prašomoji įstaiga tokio liudijimo del tam tikrų priežasčių negali išduoti, arba jei prašytojas negyvena prašomosios įstaigos valstybėje, tai pakanka prašytojo valstybės kompetentingo diplomatinio arba konsularinio atstovo liudijimo, išduodamo nemokamai.

Iš 21 str. nuostatų matyti, kad konvencijos autoriai stengėsi neturto liudijimų išdavimo būdą, kiek galėdami, praplėsti, kad,

---

49) Palyg. konvencijos 11 str. 3 p. nuostatus.
50) Žiūr. aukščiau kalbos klausimu nurodytus nuostatus.
51) prie Haagos konvencijos prisidėjusių valstybių.

prireikus, galima būtų vienu ar kitu būdu pasinaudoti, prisitaikant prie įvairių aplinkybių bei atskirų valstybių sąlygų.

Konvencijos 22 str. nustato prašomųjų įstaigų kompetenciją sąryšyje su neturto liudijimų išdavinėjimu. Ši kompetencija yra gana plati. Prašomos šalies įstaiga, kompetentinga neturto liudijimams išdavinėti, turi teisę prašančios šalies įstaigose surinkti žinių apie prašytojo turtą. Tų žinių ji gali rinkti ne tik teismo, bet, prireikus, ir administracijos įstaigose. Žinioms rinkti prašomos valstybės įstaiga gali naudotis tik diplomatiniu keliu, jei dviejų valstybių, konvencijos dalyvių, nėra kitaip susitarta[52]).

Prašomoji valstybės įstaiga, spręsdama neturto teisės pripažinimo klausimą, taip pat gali, savo kompetencijos ribose, tikrinti liudijimus bei žinias ir prašyti papildomų žinių dalykui pakankamai išaiškinti[53]).

Kai del naudojimosi neturto teise ribų bei sąlygų, tai konvencijos 23 str. nustato, kad, kai vienos susitariančios šalies[54]) piliečiui kompetentinga įstaiga yra pripažinusi neturto teisę, tai šis pilietis ta teise gali naudotis per visą bylos eigą[55]). Jokių išlaidų iš prašytojo negali būti reikalaujama, be tų, kurias numato konvencijos 3 str. (kai prašoma taikyti ypatingą vykdymo formą) arba tų, kurios skiriamos liudytojams bei ekspertams atlyginti[56]). Šių išlaidų reikalauja prašomoji valstybė iš prašančiosios, kitaip sakant, valstybė, kuri yra pripažinusi svetimšaliui neturto teisę, iš tos valstybės, kurios pilietis yra tas svetimšalis.

d) baigiamieji nuostatai.

Konvencijos 24 str. nustato, kad del civilinių ir prekybos dalykų asmens areštas, kaip vykdymo arba laido priemonė, gali būti taikomas svetimšaliui, susitariančiosios šalies piliečiui, tik tais atvejais, kai tokia pat priemonė taikoma ir savo piliečiams. Toks atsitikimas gali būti, kai skolininkas skelbiamas neišsimokančiu. Skolininkui suimti reikalingos tam tikros sąlygos[57]). Einant konvencija svetimšaliai šiuo atžvilgiu turi būti taip traktuojami, kaip ir savo piliečiai.

Taip traktuoti turi, ne tik suimant asmenis, bet ir atleidžiant juos nuo suėmimo del tam tikrų aplinkybių. Svetimšalis turi būti taip pat atleidžiamas nuo arešto del atsiradusių atlei-

---

[52]) kaip, pavz., Lietuvos ir Vokietijos, Lietuvos, Latvijos ir Estijos, žiūr. toliau.

[53]) Žiūr. *Bogeng*, ten pat. 147 p.

[54]) t.y. Haagos konvencijos dalyvis.

[55]) *Bogeng* (ten pat 148 p.) mano, kad čia turima galvoj ir vykdymo instancijos.

[56]) Konvencijos 14 str. 2 p.

[57]) Palyg. vokiečių Civ. Proc. (Z.P.O.) 585 ir 768 str. ir atitinkamus mūsų konkurso teisės straipsnius.

džiamųjų aplinkybių (pav., neišsimokančio skolininko turtui konkurso įsteigimas), vis vien, ar tos aplinkybės (konkurso įsteigimas) atsirado valstybėje, svetimšalį suėmusioje, ar kitur[58]).

Konvencijos 25, 26, 27, 28 ir 29 str. str. reguliuoja kai kuriuos procedūros dalykus ir pačios konvencijos ratifikavimo bei įsigalėjimo klausimus.

2. Lietuvos ir Vokietijos konvencija del susisiekimo teisės dalykais ir Haagos konvencija del civilinio proceso.

Kalbamoji Lietuvos ir Vokietijos konvencija, kad ir pagrįsta Haagos konvencijos del civilinio proceso bendrais dėsniais[59]), tačiau yra padaryta kitokiu planu (kitaip suskirstyti klausimai). Ši konvencija susideda iš 4 dalių. Pirmoj daly kalbama apie cautio judicatum solvi ir neturto teisės klausimus; antroj daly—apie teismo pagalbą civilinėse bylose; trečiojoj daly — apie civilinės padėties dokumentų pranešimą ir, pagaliau, ketvirtojoj daly įdėti baigiamieji nuostatai. Haagos konvencijoj, kaip mes matėme iš aukščiau padaryto juridinio analizo, medžiaga yra visai kitaip paskirstyta; be to, joj visai nepaliesti civilinės padėties dokumentų pranešimo klausimai. Jau šis vienas faktas rodo, kad mūsų konvencija su Vokietija nėra vien tik Haagos konvencijos nuorašas, o yra kiek savarankiškas kūrinys.

a) cautio judicatum solvi ir neturto teisės klausimai.

Pirmąjį klausimą reguliuoja mūsų konvencijos su Vokietija 1, 2, 3 str. str. Šio 1 str. pagrindan padėti Haagos konvencijos 17 str. 1 ir 2 posm. nuostatai. Šie visiškai atitinka ir mūsų Civ. Proces. Įst. 571 str. 5 p. [60]) ir Vokietijos Civ. Proc. Įst. dėsnius.

Konvencijos su Vokietija 2 str. 1 ir 2 p. maždaug atitinka Haagos konvencijos 18 str. 1 ir 2 p.[61]). Svarbiausias skirtumas yra tas, kad mūsų konvencijai su Vokietija yra panaudotas Haagos konvencijos 18 str. 3 p. nuostatas, kuris leidžia išlaidų reikalaujančiam asmeniui naudoti tiek diplomatinį, tiek betarpišką kelią prašymui del sprendimo vykdymo įteikti kompetentingai antros šalies teismo įstaigai. Ta prasme ir suredaguota mūsų

---

[58]) Žiūr. *Bogeng*, ten pat 150 p.

[59]) Tatai bus aiškiai matyt iš toliau daromo palyginimo.

[60]) Palyg. Z. P. O. § 110 ir kit.; vokiečių įstatymo nuostatai yra platesni negu mūsų.

[61]) Konvencijos 2 str. 2 p. sako, kad 2 str. 1 p. pažymėtas sprendimų del teismo išlaidų vykdymo nuostatas taikomas taip pat tiems teismo sprendimams, kuriais bylos vedimo išlaidos nustatomos vėliau. Kaip jau aukščiau buvo sakyta, mūsų įstatymai tokių vėlesnių sprendimų nenumato; o vokiečių Z.P.O. § 104 tokią tvarką numato.

konvencijos su Vokietija 2 str. 1 p. 2 abz., būtent: „Prašymas gali būti patiektas išlaidų reikalaujančio asmens diplomatiniu keliu arba betarpiškai kompetetingai įstaigai“.

Mūsų konvencijos su Vokietija 2 str. 3 p. nuostato, kad „teismo sprendimais laikomi taip pat teismo sekretorių, jų kompetencijos ribose, padaryti nutarimai del išlaidų nustatymo“, visiškai nėra Haagos konvencijoj. Šis nuostatas, matyt, įrašytas mūsų konvencijoje su Vokietija vokiečių iniciatyva, kurie čia turėjo galvoj tam tikrus savo civilinio proceso straipsnius[62]). Mūsų įstatymai tokios teismo sekretorių plačios kompetencijos nenustato.

Konvencijos 3 str. nuostatai bendrais bruožais atitinka Haagos konvencijos 19 str. nuostatus—jie vieni nuo antrų skiriasi tik mažais formalinio pobūdžio pakeitimais[63]).

Neturto teisės klausimus reguliuoja mūsų konvencijos su Vokietija 4, 5, 6 ir 7 str. str. Ketvirtas bendrojo pobūdžio straipsnis esmė atitinka Haagos konvencijos 20 str.. 5 str. 1 ir 2 p.p. pagrindan yra padėti Haagos konvencijos 21 str. 1 ir 2 p.p. nuostatai. Skirtumas yra tiktai tas, kad mūsų konvencijos su Vokietija 5 str. 1 p. nėra Haagos konvencijos 21 str. 1 p. numatyto atsitikimo, būtent, kai neturto teisės prašytojas gyvena trečiojoj šaly, kurios įstaigos negali jam išduoti neturto liudijimo. Tačiau šią spragą užpildo mūsų konvencijos 7 str.[64]).

Mūsų konvencijos su Vokietija 6 str. 1 ir 2 p.p. (žinių rinkimas, neturto liudijimus išduodant) visiškai atitinka Haagos konvencijos 22 str. 1 ir 2 p.p. Tačiau to pat 6 str. 3 p. (neturto teise naudotis ribų nustatymas) yra pagrįstas Haagos konvencijos 23 str. 1 p. dėsniais, tik su kai kuriais pakeitimais, visų pirma redakcinio pobūdžio.

Haagos konvencijos 23 str. 1 p. sakoma, kad „jeigu vienos susitariančiųjų šalių [65]) piliečiui yra pripažinta neturto teisė, tai už visus veiksmus, šią bylą liečiančius ir atliekamus antrojoje susitariančiųjų valstybių teritorijoj, sumoka prašančioji valstybė prašomajai tik tas išlaidas, kurios kyla del taikymo specialinės formos einant konvencijos 3 str.“[66]). Iš šio straipsnio teksto negalima aiškiai suvokti žodžių „visi veiksmai, liečiantieji tą pat bylą“ prasmės, būtent, ar čia turima galvoj tik teismų atliekamieji veiksmai, ar taip pat ir vykdymo organų veiksmai. Pavyzd., vienos susitariančiųjų šalių piliečiui kitoj susitariančiųjų šaly pripažinta neturto teisė. Kyla klausimas, ar ta teise jisai naudojasi tiktai vesdamas bylą teisme ar taip pat ir teismo sprendimą vyk-

---

62) Z.P.O. § 104.

63) Šie daugiausia yra surišti su Haagos konvencijos bendrųjų dėsnių taikymu vokiečių ir lietuvių sąlygoms.

64) Žiūr. toliau.

65) Čia, žinoma, turima galvoj prie Haagos konvencijos prisidėjusios valstybės.

66) Žiūr. aukščiau.

dydamas, kitaip sakant, ar vykdymo organai (teismo antstoliai, policija ir kit.) turi sprendimą vykdyti mokamai ar nemokamai. Haagos konvencijos 23 str. 1 p. interpretacija šį klausimą išsprendžia teigiamai, t y., kad neturto teise naudojamasi ir sprendimus vykdant[67]). Bet vis delto gali kilti del tokios interpretacijos kai kurių abejojimų. Mūsų konvencijos su Vokietija 6 str. 3 p. šiuos abejojimus pašalina, nes aiškiai nustato, kad „jeigu vienos šalies piliečiui kompetentinga įstaiga suteikė neturto teisę, tai jis turi teisę naudotis šita teise visuose, *įskaitant ir priklausančias vykdymo instancijas*[68]), bylos veiksmuose"... Šis nuostatas turi didelės reikšmės, o del jo įvykdymo Lietuvoj, mano supratimu, gali kilti kai kurių sunkumų. Mat, mūsų įstatymais ribos neturto teise naudotis nėra tokios plačios, kaip Vokietijoj, kurios civilinis procesas šią teisę praplečia ir į sprendimo vykdymo veiksmus. Pas mus gi neturto teise galima naudotis tiktai teismuose, o ne sprendimų vykdymo įstaigose[69]). Iš to išeina, kad vokiečių pilietis, kuriam Lietuvoje bus pripažinta neturto teisė, galės naudotis ja konvencijos 6 str. 3 p. ir vykdymo įstaigose, o tuo tarpu mūsų pilietis, kuriam pripažinta neturto teisė, naudotis vykdymo įstaigose ja negali. Šis netikslumas turėtų būti tam tikru būdu atitaisytas: arba atitinkamai pakeisti 6 str. 3 p. tekstą, arba pakeisti mūsų neturto teisės įstatymą, praplečiant jį ir į sprendimų vykdymo įstaigas.

Mūsų konvencijos su Vokietija 7. str. numato neturto teisei prašyti tvarką tuo atveju, kai vienos susitariančiųjų šalių pilietis negyvena toj kitoj šalyj, kurioje jis prašo pripažinti jam neturto teisę. Šiuo atveju prašymas su neturto liudijimu ir kitais reikalingais įrodymais gali būti prašytojo valstybės konsulo įduotas antrosios šalies kompetentingai įstaigai. Tuo būdu šio straipsnio esmė atitinka Haagos konvencijos 21. str. 1 p. 2 d.

b) Teismo pagalbos klausimai.

Šiuos klausimus reguliuoja Lietuvos su Vokietija konvencijos 8—16. str. str., kurie beveik visi yra pagrįsti Haagos konvencijos dėsniais.

8 str. 1 p., priešingai Haagos konvencijos 1 str. 1—3 p.p. nustatytam diplomatiniam keliui civilinių ir prekybos bylų raštams įteikti vienos susitariančiųjų šalių piliečiams, gyvenantiems antroje susitariančiųjų šalyje, nustato betarpišką kelią tarp abiejų valstybių įstaigų. Šis nuostatas vis delto yra pagrįstas Haagos konvencijos 1 str. 4 p., kuris leidžia dviem valstybėm, prisidėjusiom prie konvencijos, specialiai susitarti šiuo klausimu.

---

67) Žiūr. *Bogeng* ten pat 148 p.
68) mano pabraukta.
69) Tai aiškiai matyt iš mūsų Civ. Proc. Įstatymų.

8 str. 2 p., kurs nustato, kas yra kompetentingas išsiųsti ar priimti prašymus del teismo raštų įteikimo ir teismo pagalbos, nėra paimtas iš Haagos konvencijos, o yra sudarytas savarankiškai: jis konkrečiai reguliuoja betarpišką susisiekimą teismo pagalbos reikalu.

8 str. 3 p., kuris nustato, kad „jei ta įstaiga, į kurią kreiptasi su prašymu, vietos atžvilgiu yra nekompetentinga (anzuständig), tai prašymas turi būti ex officio atiduotas kompetentingai įstaigai ir apie tai turi būti netrunkant pranešta prašančiai įstaigai", yra pagrįstas Haagos konvencijos 12 ir 13 str.str.[70])

Lietuvos ir Vokietijos konvencijos 9 str., kurs reguliuoja prašymų del raštų įteikimo ir teismo pagalbos kalbos klausimą, pagrįstas Haagos konvencijos 3 str. dėsniais, kuriais šis klausimas gali būti išsprendžiamas atskirų valstybių susitarimu.

10 str. 1 p. kalbama apie prašomosios valstybės kompetentingos įstaigos rūpinimąsi raštų įteikimu[71]). Jis yra pagrįstas Haagos konvencijos 2. str.

10 str. 2—3 p.p., kuriuose kalbama apie raštų įteikimo formą ir vertimų paliudijimą, visiškai atitinka Haagos konvencijos 3 str. 1 ir 2 p. p.[72])

11 str. 1—2 p.p., kuriuose kalbama apie įteikimo įrodymą ir jo atsiuntimo būdą, taip pat visiškai atitinka Haagos konvencijos 5 str. 1 ir 2 p.p. [73])

12 str., kuriame sakoma, kad kiekviena abiejų valstybių turi teisę įteikti savo piliečiams, gyvenantiems antros šalies teritorijoj, teismo raštus per savo diplomatinį arba konsularinį atstovą, pagrįstas Haagos konvencijos 6 str. 3 p.[74])

13 str. 1 ir 2 p.p., kuriuose kalbama apie teismo pagalbos vykdymo būdą (prievartos priemonės, reikalingos pagalbai įvykdyti ir kiti procedūros klausimai) visiškai atitinka Haagos konvencijos 11 str. 1 ir 2 p.p.[75])

14 str. (teismo pagalbos prašymų forma) taip pat visai atitinka Haagos konvencijos 14 str.

15 str. nustato, kad „prašymai del įteikimo ir teismo pagalbos prašymai gali būti atmesti tik tada, jeigu valstybė, kurios teritorijoje jie turi būti vykdomi, laiko, kad jie gali pakenkti jos suvereninėms teisėms ar jos saugumui". Šis nuostatas atitinka Haagos konvencijos 4 str., kuris kalba tik apie prašymus del raštų įteikimo. Tačiau Haagos konvencijos 11 str. 3 p., liečiąs prašymų del teismo pagalbos atmetimą, numato, kaip žinome,

---

[70]) Žiūr. aukščiau išdėstyta apie šiuos Haagos konvencijos dėsnius.
[71]) T.y., kaip toli tas rūpinimasis turi eiti.
[72]) Žiūr. aukščiau.
[73]) Žiūr. aukščiau.
[74]) Žiūr. aukščiau, tačiau mūsų konvencijos tekste dar yra pridurta, kad turi būti įteikiama, nevartojant prievartos.
[75]) Žiūr. aukščiau.

be aukščiau nurodyto atmetimo pagrindo, dar du atveju[76]), kurie mūsų konvencijoj su Vokietija visai nepažymėti.

16 str., kuriame kalbama apie išlaidų apmokėjimą už prašymų del raštų įteikimo ir už teismo pagalbos vykdymą, yra pagrįstas Haagos konvencijos dėsniais.

c) civilinės padėties dokumentų pranešimas.

Šio klausimo, kaip žinoma, Haagos konvencija del civilinio proceso visiškai nepaliečia. Tačiau jo įrašymas į mūsų konvenciją su Vokietija yra, be abejojimo, labai naudingas dalykas. Mat, Vokietijos ir Lietuvos piliečių teisės santykiuose labai dažnai gali kilti reikalas šiuos klausimus išaiškinti. Tokie klausimai, kaip šeimos padėties ir kiti su šeimos teise susiję, gali kilti ne tik civilinėse, bet ir baudžiamose bylose (bigamija ir kt.). Lietuvos ir Vokietijos konvencijos 17 str. įgalina tiek valdžios įstaigas, tiek atskirus asmenis išgauti civilinės padėties dokumentus ir nustato jiems išgauti procedūrą.

d) baigiamieji nuostatai.

Iš konvencijos su Vokietija baigiamųjų nuostatų tenka pažymėti 18 ir 22 str. str.. 18 str. nustato, kad „kiekvienos valstybės aukščiausia teisingumo administracijos įstaiga — Lietuvoje Teisingumo Ministerija, Vokietijoje Valstybės Teisingumo Ministerija — duoda, antros valstybės aukščiausiai teisingumo administracijos įstaigai diplomatiniu keliu prašant, žinias apie jos valstybėje veikiančią teisę". Iš tikrųjų, šios žinios ir ligšiol buvo teikiamos diplomatiniu keliu, svetimų valstybių pasiuntinybių ar konsulatų prašymu. Šiuo atžvilgiu ir Vokietija nebuvo išskiriama. Tačiau cituotas nuostatas šį žinių teikimą oficialiai sankcionuoja. Del jo svarbos netenka kalbėti.

22 str. nustato, kad Lietuvos ir Vokietijos konvencija del susisiekimo teisės dalykais „turi palikti galioje ir tuo atsitikimu, jei Lietuva prisidės prie Haagos konvencijos del civilinio proceso iš 1905 metų liepos 17 d."[77]). Šis nuostatas reikšmingas tuo, kad abiejų valstybių sutartieji palengvinimai ir pocedūros suprastinimas, teismo pagalbos klausimus sprendžiant, nenustotų veikę, Lietuvai prisidėjus prie Haagos konvencijos, kuri, kaip žinome, iškeltais klausimais duoda daugiausia bendrojo pobūdžio nuostatų, privalančių dar tam tikros konkretizacijos, kad galima būtų jie pritaikyti specifinėms atskirų susitariančiųjų valstybių sąlygoms.

---

[76]) būtent, kai yra abejojimų del prašymo autentiškumo, ir jeigu prašomoji įstaiga nėra kompetentinga prašymą įvykdyti.

[77]) Toks prisidėjimas, žinoma, būtų labai geistinas, ypač turint galvoj mūsų privatinės tarptautinės teisės klausimų sureguliavimą civilizuotų Europos valstybių pavyzdžiu.

3. Mūsų konvencija su Vokietija, Lietuvos, Estijos ir Latvijos konvencija kai kuriems tarptautinės privatinės teisės dalykams sutvarkyti ir kai kurios išvados.

Palygindami šias konvencijas, matome visų pirma didelį skirtumą teksto atžvilgiu. Tuo tarpu, kai pirmoji, nors ir pagrįsta Haagos konvencijos del civilinio proceso dėsniais, vis delto yra savarankiškas Lietuvos ir Vokietijos susitarimas, antroji konvencija yra tiktai Lietuvos, Latvijos ir Estijos pareiškimas, kad „susitariančios valstybės pasižada dalykuose del teismo ir kitų aktų įteikimo, teismo misijų vykdymo, svetimšalių ieškovų teismo išlaidų ir nuostolių deponavimo, neturto teisės ir asmeninio sulaikymo už veiksmus civiliniuose ir prekybos dalykuose, veikti einant Haagos 1905 m. liepos mėn. 17 dienos konvencija su kai kuriais pakeitimais ir papildymais"[78]).

Šių pakeitimų ir papildymų yra visai maža. Pakeitimai visų pirma liečia nustatymą betarpiško kelio Haagos konvencijos 1, 9 ir 18 str. str. nurodytiems dalykams, t. y. teismo raštų įteikimui, teismo pagalbos prašymams, o taip pat prašymams del sprendimų vykdymo. Tačiau, kaip žinoma, toks betarpiškas kelias yra numatytas ir Haagos konvencijos, kai yra specialus atskirų valstybių susitarimas[79]).

Toliau, nustatyta, kad sąrašas įstaigų, kurios gali šiais dalykais tiesiog susisiekti, kiekvienos susitariančios valstybės pranešamas kitai ir privalo būti paskelbtas; tas „sąrašas gali būti vėliau papildytas ir pakeistas su sąlyga, kad kitai susitariančiai valstybei bus apie tai pranešta vienu mėnesiu anksčiau ir pakeitimai bus paskelbti". Pagaliau, ši konvencija numato teisę tarpusavio principu „atleisti savo įstaigas, kurios turi teisę tiesiog susisiekti, nuo pareigos legalizuoti nurodytos konvencijos 3 ir 10 str. str. numatytus vertimus"[80],) ir, be to, numato Haagos konvencijos 17 str.[81]) papildymą „savitarpiškai atleisti savo piliečius nuo išlaidų, nuostolių ir teismo išlaidų garantavimo, nežiūrint jų gyvenamos vietos".

Taigi mes matome, kad esmės atžvilgiu didelio skirtumo tarp Lietuvos su Vokietija ir Lietuvos, Latvijos ir Estijos konvencijų nėra, nes abi jos yra pagrįstos Haagos konvencijos dėsniais. Lietuvos, Latvijos ir Estijos konvencijoje įrašytieji pakeitimai, išskyrus nuostatus del įstaigų, turinčių teisę tiesiog susisiekti, sąrašo pranešimą, jo paskelbimą ir atleidimą nuo parei-

---

78) Lietuvos, Estijos ir Latvijos konvencijos kai kuriems tarptautinės privatinės teisės dalykams sutvarkyti str. 1.

79) Žiūr. aukščiau.

80) t. y. teismo raštų įteikimo ir teismo pagalbos prašymų dalykais.

81) remiantis konvencijos 17 str. 3 p. numatytu leidimu atskiroms valstybėms specialiai susitarti.

gos legalizuoti vertimus[82]), yra ir Lietuvos su Vokietija konvencijoj. Tačiau joje kiekvienas klausimas yra smulkiau išnagrinėtas ir pritaikytas susitariančiųjų šalių sąlygoms. Todel ji nėra vien tik Haagos konvencijos pripažinimo protokolas su mažais pakeitimais, kaip kad Lietuvos, Latvijos ir Estijos konvencija.

Kilus abejojimams, visumet tektų kreiptis į konvencijos pagrindą — Haagos konvenciją — o tatai būtų didelis nepatogumas. Matyt, kalbamoji konvencija buvo sudaryta paskubomis, ir tiktai tuo galima išaiškinti ta aplinkybė, kad Lietuva, Latvija ir Estija, dar nebūdamos prisidėjusios prie Haagos konvencijos del civilinio proceso ir todel jos dėsnių nesurištos, pripažino juos sau privalomus. Tokio būdo prie Haagos konvencijos prisidėti nėra numatyta[83]). Štai del ko Lietuvos, Latvijos ir Estijos konvencija negali būti laikoma tinkama ir teksto atžvilgiu būtinai reikėtų ji peržiūrėti ir ištaisyti Lietuvos ir Vokietijos konvencijos pavyzdžiu. Tiesa, ir šioje konvencijoje yra šiokių tokių netobulumų, apie kuriuos dar teks kalbėti šio darbo pabaigoj, bet vis delto ji yra pavyzdingiausia Lietuvos konvencija su kaimynais tarptautinio civilinio proceso klausimais[84]).

G. Rutenbergas.

---

[82]) praktikos atžvilgiu tatai yra labai svarbūs palengvinimai, kurių įrašymas į Lietuvos ir Vokietijos konvenciją būtų pageidaujamas.

[83]) Palyg. Haagos konvencijos 27 str. 1 p. numatytas prisidėjimo sąlygas.

[84]) Kitų Lietuvos ir Vokietijos naujųjų sutarčių juridinis analizas bus padarytas kitame „Teisės" N-yje; ten pat bus nurodyta ir paliestųjų klausimų literatūra.

Valstybės Taryba.

Valstybės Tarybos įsteigimas—tai pirmoji organinė ir teisinė valstybės valdymo aparato reforma, kuri yra įstatymu įvykdyta vyriausybės, kilusios iš 1926 ir 1927 m. perversmų. Tiesa, prieš tai buvo pertvarkyta iš pamatų pati konstitucinė valstybės valdžios santvarka, tačiau tas pertvarkymas buvo konstitucijos aktu tiktai paskelbtas, o jo įgyvendymas dar yra reikalingas visos eilės tiek įstatymų, tiek politinių valdymo aktų, kaip antai, Seimo rinkimų paskelbimas, konstitucijos „patikrinimas" referendumu, Respublikos Prezidento rinkimų tvarkos tikslus nustatymas konstitucinių tos tvarkos principų ribose ir t. t..

Šita reforma—Valstybės Tarybos įsteigimas—nepraėjo nepastebėta. Priešingai—ji kaip tik buvo sukėlusi daug įvairių gandų, spėjimų, įtarimų, iš dalies net ir triukšmo. Kai kas buvo linkęs manyti, kad tai esąs ruošiamas kažkoks ersatz-Seimas, kažkokia parlamento karikatūra. Kiti, kurie buvo skaitę, kad ir paviršutiniškai, 1928m. konstituciją arba bent buvo girdėję apie jos nuostatus, žinodami, kad toji konstitucija numato piliečių visuotiniu balsavimu renkamąjį Seimą, kaip normalų įstatymams leisti organą, kad ir nelaikė Valstybės Tarybos karikatūriniu ersatz-parlamentu, vis delto kartais buvo linkę laikyti Tarybą bent parlamento konkurente, nes kitaip ji buvo jiems nesuprantama. Rodos, ne tiktai opozicijos grupės, bet ir tie socialiniai sluogsniai, kurie buvo palankūs esamajai vyriausybei ir buvo nusistatę remti jos veikimą arba net tiesiog girti bet kurį iš jos einantį sumanymą, nebuvo tinkamai susiorientavę Valstybės Tarybos atžvilgiu ir iš viso ne daugiau suprato, negu tie, kurie ją smerkė.

Bent man, priėmusiam pasiūlymą būti paskirtam į Valstybės Tarybą, pradžioje daug kartų iš vyriausybės šalininkų, sveikinančių mane del to paskyrimo, teko girdėti tokios nuomonės apie būsimąją Valstybės Tarybą, tokios herezijos konstitucinės teisės atžvilgiu, kad didesnių nesąmonių, višiškai iškreipiančių Valstybės Tarybos esmę, negalėtų sugalvoti nė priešai.

Šiaip ar taip, Valstybės Tarybai įsikūrus, iš karto pasireiškė didžiausias susidomėjimas įąja visų. Buvo laukiama kažko nepaprasta. Žurnalistai gaudė visokias žinias apie Tarybą, šiaip

publika sekė Tarybos žygius arba jos pirmininko žodžius, pareikštus spaudai. Vieni tai darė, pasiryžę ginti Valstybės Tarybą ir kelti jos reikšmę, lyg kad tai būtų kažkoks naujos tiesos organas, turįs išgelbėti Lietuvą, kiti buvo nusistatę pulti Tarybą ir ieškojo priekabių, kad būtų galima diskredituoti tas naujas prasimanymas. Bet nesulaukę nieko nepaprasta, vieni ir kiti nutilo. Gynėjai, apologetai ir puolikai nusivylė. Ir ne tiktai nutilo tas triukšmas, kuris iš karto buvo pakilęs del Valstybės Tarybos, bet greitai ir Valstybės Taryba buvo visiškai užmiršta, lyg kad jos nebūtų ir buvę. Nei spaudoje, nei kalbose pats Valstybės Tarybos vardas visai nėra minimas. Retkarčiais spaudoje pasitaiko žinutė, kad šis ar tas žinomas asmuo — gen. Daukantas, p. Zigmas Starkus, prof. Jurgutis — paskirtas Valstybės Tarybos nariu. Daugiau — nieko. Gaunama įspūdžio, kad tai esanti iš viso negyva, o jau bent labai neįdomi įstaiga. Pikti liežuviai jau linksta laikyti Valstybės Tarybą kažkokiu buvusiųjų žmonių archyvu, į kurį kišami visi tie aukštų vietų vyrai, kurie del šių ar tų priežasčių yra tų vietų nustoję, tapo nereikalingi ir su kuriais nežinia kas daryti. Archyvas ar sinekūros įstaiga, buvusių ministerių ir didvyrių sandėlis ar būsimųjų žvaigždžių rezervuaras, bet tiktai ne gyvas kūrybinės valstybinės minties ir valstybinio darbo organas — štai kokia nuomonė nusistoja apie Valstybės Tarybą. Ji jau niekam neįdomi. Ir kai, mūsų Studentų Teisininkų ir Ekonomistų Draugijos Valdybai paprašius padaryti paskaitą, aš pasiūliau paskaitai temą apie Valstybės Tarybą, tai Valdybos narys buvo labai nepatenkintas ir neiškentė nepastebėjęs, jog ta tema esanti, kukliai išsitariant, neįdomi; o aš pajutau, kad iš tikrųjų jis ją laiko ne tiktai neįdomia, bet tiesiog nuobodžia, ir gal tuo metu jis iš viso gailėjosi į mane kreipęsis. Tuo tarpu kaip tik Teisininkų Draugijoje tokiai paskaitai vieta.

Man rodos, kad lygiai klydo tie, kurie tikėjosi iš Valstybės Tarybos stebūklų arba nepaprastų žygių, kaip ir tie, kurie buvo linkę matyti joje kažkokį pavojų Seimui, demokratijai, parlamentarizmui ir įtarti Tarybą esant diktatūros įrankį. Nebuvo mažiausio pagrindo nei toms perdėtoms viltims, nei tiems įtarimams. Bet taip pat nerimtu ir nepagrįstu laikau persimetimą iš vieno kraštutinumo į kitą, besireiškiantį visišku Valstybės Tarybos užmiršimu ir jos nevertinimu.

Aš tik tuo tegaliu aiškinti tą ypatingą perdėtų vilčių ir įtarimų, o vėliau užmiršimo ūpą, kuris lydėjo Valstybės Tarybos įsteigimą ir jos pirmuosius gyvavimo metus, kad Taryba atsirado kaip tik tuo laiku, kai mūsų valstybė, po 1926 ir 1927 m. perversmų, suardžiusių jos buvusią konstitucinę santvarką, iš popervesminės vyriausybės diktatūros įžengė į gana nepaprastą naujojo konstitucinio provizoriumo (1928 m. konstitucijos) režimą. Žmonės, nesuvokę to naujojo režimo, nesusiorientavę jo mechanizme ir jo provizorinėje esmėje, visa, ką pastebėdavo nauja, buvo linkę laikyti paslaptingu, nepaprastu, pasakyčiau—košmaru,

nors tai būtų buvę paprasčiausias dalykas, ir todel buvo linkę perdėti bet ko, tuo metu atsirandančio, reikšmę.

Iš tikrųjų Valstybės Tarybos institucija nėra joks Lietuvos konstitucijos ir įstatymų leidėjo naujas administracinės teisės išradimas. Tai yra seniai žinoma ir daugybės moderninių valstybių praktikuojamoji institucija, kurios tėvynė yra Prancūzija ir kuri, būdama iš esmės apolitinė, ramiai sugyvena su įvairiausiais konstituciniais režimais, neišskiriant nė prancūziško parlamentarizmo, kuris vyravo ir mūsų konstituciniame režime iki 1926 m. gruodžio mėnesio. Iš viso šita institucija, kuri savo konstrukcijos ir funkcijos atžvilgiu turi kelias niuansines formas, gali būti apibūdinta, kaip valdymo reikalams taryba, sudaryta iš įvairių valstybės funkcijos ir reikalų sričių žinovų — aukštų kvalifikacijų „specų" — prityrusių ir turinčių ilgą kvalifikuotą stažą valstybininkų — kolegija; tai nėra savarankiškos politinės galios kolegialinis organas, nes politinei galiai vykdyti yra reikalinga programa ir lanksti, maždaug vienodo politinio nusistatymo arba bent su aiškia politinės spalvos dauguma, valdančioji kolegija, kuri pasižymi ne tiek kvalifikuotomis technikinėmis valdymo žiniomis bei prityrimu, kiek jautrumu socialiniams tam tikrų viešpataujančių visuomenėje socialinių grupių siekimams ir iniciatyviniu veiklumu — tam tikru politiniu nervu bei tam tikru noru valdyti, tam tikru galios troškimu jos visumoje arba valdančiam centre, kuris yra, be to, reikalingas viešpataujančių socialinių grupių pasitikėjimo ir todel nuolatinės viešosios kontrolės.

„Specų" kolegija, kaip valdymo reikalams taryba, tų ypatybių, kurios ją darytų tinkamą valdyti ir vykdyti politinę galią, neturi: ji yra ne valdančioji kolegija, bet valdančiųjų pagalbinis organas, jųjų taryba, iš kurios jie gali gauti reikalingų žinių, praktikos nurodymų, nesudarančių jiems jokio imperatyvo, gali savo sumanymus patikrinti, padaryti jiems sui generis ekspertizą, pavesti jai, kas yra reikalinga paruošti; ne asmeninis politinis tų tarybos narių nusistatymas, kuris, žinoma, gali būti labai skirtingas, bet žinojimo, mokėjimo ir prityrimo kvalifikacijos turi ypatingos šiai tarybai reikšmės, o tos kvalifikacijos šiai politiniu atžvilgiu margai ir savo visumoje arba daugumoje tam tikrais viešosios kontrolės bei pasitikėjimo ryšiais su tam tikromis socialinėmis grupėmis nesurištai „specų" kolegijai jokiu būdu nesuteikia tinkamumo pačiai valdyti. Jos savarankiškas valdymas, jei tat būtų — prieš pačią jos esmę — jai pavestas, būtų atsitiktinis, neprograminis, socialiniu atžvilgiu nekompetentingas ir visiškai netikęs. Niekur jis ir nėra siūlomas, nė praktikuojamas.

Šitokios valdymo reikalams kvalifikuotos „specų" tarybos yra reikalingas ne tiktai valdovas ar kuris nors diktatorius, kurs pats reikalingų technikinių žinių visais valdymo — tad ne tiktai administracijos, bet ir paties įstatymų leidimo — kylančiais klausimais gali neturėti, bet kaip tik ir valdančioji — ar Ministerių Kabineto ar net paties parlamento (Seimo) — kolegija, kuri gali

būti sudaryta iš labai energingų, aiškiai politiškai nusistačiusių ir gerai suorientuotų galių viešpataujančių socialinių grupių ar sluogsnių lyderių, bet savo tarpe tam tikrų sričių žinovų, technikinių „specų“, kvalifikuotų teisininkų arba visiškai gali neturėti, arba turėti jų tiktai atsitiktinai. Tokių valdymo reikalams nuolatinių, pastovių, neturinčių kolegialinės programinės politinės spalvos, tarybų sudarymas kaip tik iš dalies pašalina tą politinių veikėjų technikinį — administracinį ar juridinį — nekompetentingumą, kuris pastaraisiais laikais prikišamas parlamentams ir parlamentiniam valdymui ir kuriuo yra pagrįstas moderninis vadinamas parlamentarizmo krizís ar demokratijos kritika. Kaip tik technikinių žinių, specialybės, prityrimo trūkumu, nekompetentingumu spręsti painius, nuolat besikomplikuojančius, sudėtingus valdymo ir socialinio bendravimo tvarkymo klausimus mūsų laikais yra kaltinamas parlamentinis ar kabinetinis valdymas, kaip politikanų, partinių bosų, profanų ir bačkininkų (politinių agitatorių, tuščių oratorių, mitinginių demagogų ir t t.) nekompetentingas valdymas. Tie įtarimai ir kaltinimai kyla iš visur, jie yra pagaminę ištisą literatūrą, jie yra keliami mokslo rašiniuose, jais remiasi fašistinio plauko diktatūros šalininkai, kurie tačiau ir patys savo diktatorių valdymui yra ne mažiau reikalingi technikinių „specų“ tarybų pagalbos, negu jų yra reikalingas demokratinis ar parlamentinis valdymas.

Tad valdymo reikalams tarybos institucija ne tiktai neprieštarauja, tarp kita ko, parlamentiniam valdymui, o juo labiau iš viso Seimui, kaip politinės galios įstatymų leidimo organui, bet kaip tik papildo tą valdymą, suteikia tai, ko jam be to būtų trūkę, ir gali būti skiriama bei sunaudojama kaip tik tiems kaltinimams atremti, kaip tik tiems kritikos pastebėtiems ir nuolat keliamiems priekaištams pašalinti. Valdymo reikalams taryba visam valdymui en bloc ir kylantiems deliai jo bendriems klausimams turi maždaug panašios reikšmės, kaip kad nuolatinių vice-ministerių, arba ministerijų generalinių sekretorių ar departamentų direktorių institucija atskiroms valdymo sritims ir ypatingai veikliajai tų sričių administracijai. Tai yra permanentinis administracijos technikų ir specų elementas, kaip taryba yra analoginis permanentinio valdančiųjų patarėjų ir technikinio jų orientavimo organas. Tarybos konkurencijos baimė iš tikrųjų nėra rimta. Ji iš viso politinei galiai netinka ir politinio viešpataujančių socialinių grupių vaidmens nepajėgs pasisavinti bei jų atstovybės nepakeis ir neatstos niekuomet.

Tad šita valdymo reikalams taryba, gimusi ir išsiplėtusi Prancūzijoje, kaip Conseil d' Etat (Valstybės Taryba), kuri ten išgyveno visus XIX amžiuje besikeičiančius, kaip kaleidoskope, konstitucinius režimus, sugyvendama su kiekvienu iš jų, o iš Prancūzijos perėjusi į daugybę kitų valstybių, niekur nepavaduoja nei parlamento, nei politinės vyriausybės. Tiesa, yra viena valstybė, kur kaip tik vyriausybė yra sudaryta šios tarybos principais, kur, vadinasi, mūsų žiūrimoji institucija — valdymo reika-

lams taryba — yra pastatyta administracijos viršūnėje ir tokiu būdu sunaudota tam organui, kuris priprasta vadinti vyriausybe. Tai yra Šveicarijos federacijos vad. direktoriniame ar direktorinio valdymo režime. Ten greta parlamento (Sąjungos Susirinkimo), susidedančio iš dviejų rūmų (visós teisinės tautós renkamos Tautos Tarybos ir kantonų renkamos Valstybių ar Kantonų Tarybos), mes randame valdymo kolegiją — Sąjungos Tarybą,—maždaug atitinkančią tai, kas kitur vadinama vyriausybe. Atskiri tos Tarybos nariai, lyg kad ministeriai, stovi įvairių valdymo sričių (ministerijų) priešaky, o kasmet vienas iš jų yra sąjungos susirinkimo išrenkamas Šveicarijos Prezidentu, tačiau jis deliai to iš Tarybos sudėties neišeina ir ypatingos asmeninės galios ar kompetencijos neįgyja: jis tiktai pirmininkauja Taryboje, šiaip pasilikdamas kolegijos nariu, o vienintelė jo, kaip Prezidento, personalinė funkcija, nereiškianti jokios tikros viešosios galios, jokio politinio valdžios „imperium'o", yra tik formalus valstybės reprezentavimas įvairiose viešose iškilmėse ir šventėse bei diplomatiniuose santykiuose (vis delto svarbiausios sprendžiamosios išoriniuose santykiuose funkcijos priklauso ne jam, bet Sąjungos Susirinkimui — parlamentui).

Sąjungos Tarybos — Šveicarijos direktorijos — nariai renkami Sąjungos Susirinkimo (parlamento) ne iš savo narių, vadinasi, ne iš atstovų tarpo, 3 metams, t.y. visam parlamento kadencijos laikui; jie gali būti perrenkami, ir iš tikrųjų visumet yra išrenkami tie patys, kurie faktinai, būdami kas 3 metai perrenkami, lieka Tarybos nariais ligi gyvos galvos (iš viso buvo tik keli priešingi atsitikimai, sudarantieji praktikoje išimtį). Visi principiniai ir svarbesnieji valdymo reikalai sprendžiami Sąjungos Tarybos dauguma balsų. Jokio politinio vado, kaip kad premjeras Ministerių Kabinete, nė savo politinės programos ir iš viso jokio vieningo politinio nusistatymo Sąjungos Taryba neturi; visam kam, kas nuo jos pareina, daromas nutarimas ad hoc. Partiniu atžvilgiu Tarybos sudėtis nėra vienlypė; joje pasitaiko dešinieji ir kairieji, socialistai ir klerikalai, konservatoriai ir radikalai. Parlamento dauguma gali keistis, vieną kartą rinkimus laimi dešinieji, kitą — kairieji arba centras; tačiau parlamento renkamos Sąjungos Tarybos sudėtis lieka ta pati. Kodel? Ogi todel, kad Sąjungos Tarybos kolegija ir atskiri jos nariai Šveicarijos konstituciniame režime neturi savarankiškos viešosios galios — politinio „imperium'o": jie yra skiriami ne valdyti ir ponauti, bet techinikiniam darbui dirbti, tad Parlamentas, rinkdamas Tarybos narius, atsižiūri ne į jų politinius įsitikinimus ir pažiūras, bet į jų administracines tam tikras kvalifikacijas, lygiai taip pat, kaip niekuomet nesiūloma skirti kolegialinio teismo teisėjų ar universiteto profesorių iš vieno politinio nusistatymo ar vienos politinės partijos žmonių.

Sąjungos Taryba, kad ir veikia kolegiališkai — nutarimais —, tačiau nėra solidarinė kolegija, kaip kad parlamentinis Ministerių

Kabinetas — valdančioji politinės galios kolegija: reikšdami Parlamento rūmuose savo nuomonę, kad ir del pačios Tarybos pasiūlytų sumanymų, Sąjungos Tarybos nariai nėra suvaržyti Tarybos nutarime pasireiškusiu kolegialiniu ad hoc nusistatymu, nes jų nuomonės reiškimas rūmuose — tai ekspertų-„specų"— funkcija, o ne valdančiosios kolegijos nusistatymo atstovavimas. Sąjungos Taryba gali pati ruošti ir įnešti į parlamentą savo sumanymus ir įstatymų projektus, bet ar juos svarstys parlamentas, ar priims — tai yra jo dalykas, į kurį Taryba kištis negali, negali taip pat nieko šiuo atžvilgiu reikalauti iš parlamento, pagaliau, neturi ir negali užsigauti ir atsistatydinti del parlamento šiokio ar tokio pasielgimo ar jos sumanymų įvertinimo ir pakeitimo arba atmetimo, arba net visiško nesvarstymo; be to, Sąjungos Taryba gali būti parlamento raginama paruošti arba pakeisti ar pertvarkyti kurį nors sumanymą, vadinasi, gauna darbo užsakymą ir turi jį atlikti tam tikrais nurodymais. Nei ji pati, nei jos metinis prezidentas neturi nieko panašaus į veto ir negali paleisti parlamento, negali statyti pasitikėjimo ar nepasitikėjimo klausimo, nes ir iš viso ten tas klausimas kilti negali.

Tad čia iš tikrųjų „vyriausybė" yra taryba tiktai valdymo reikalams, bet tai yra galima kaip tik todel, kad ten toji „vyriausybė" nėra valdantis politinės galios organas, o tiktai aukštųjų kvalifikuotų valdininkų „specų" kolegija, kuri visiškai pasiduoda politinei parlamento galiai, kaip parlamento pagalbinio valdymo reikalams organas. Tad Šveicarijos pavyzdys nė mažiausiai neužgauna mano pareikštos tezės, jog valdymo reikalams taryba (Valstybės Tarybos institucija) niekur ir niekuomet negali pavaduoti nei Seimo, nei Vyriausybės. Tikroji vyriausybės galia Šveicarijoje yra susikoncentravusi parlamente, kuris pats tebeveikiančiame ten pusiautiesioginiame demokratiniame ir federaliniame valdyme nevirsta diktatorium, nes yra teisinės tautos ir kantonų betarpiškos galios varžomas.

Šveicarijos pavyzdį iš dalies yra pasekęs laisvasis Dancigo miestas, kuris savo vyriausybės (ten vadinamos Senatu) konstrukcijai yra sujungęs valdančio ir Seimo (Landtago) pasitikėjimu veikiančio Ministerių Kabineto principą su valdymo reikalams tarybos principu. Viena Senato sudėties dalis yra sudaryta vienu, o kita—kitu principu, ir del to ten susidaro ypatinga maišyta pusiau valdanti politinė, pusiau valdymo reikalams „specų" kolegija, kas ir veikia Senato funkciją ypatingu būdu.

Šiaip, išskyrus Šveicariją ir iš man žinomų pavyzdžių—iš dalies Dancigą,—valdymo reikalams taryba (Valstybės Taryba), kur ji yra, yra įsteigta ne tiesiog prie parlamento, bet prie politinės vyriausybės, tačiau, žinoma,—ypač ten, kur pati vyriausybė (Ministerių Kabinetas) yra parlamentinė — tarybos darbu gali naudotis savo funkcijai ir parlamentas.

Esu sakęs, kad Valstybės Tarybos institucija yra gimus Prancūzijoje, būtent, Didžiosios Prancūzų Revoliucijos metu. Ten

jos istorija yra įdomiausia, jos vaidmuo ir nuopelnai — ryškiausi. Išbandyta Prancūzijoje, pasirodžiusi lanksti ir patogi, ji yra pasisavinta ir daugybės kitų moderninių valstybių, o kai kurios yra net užfiksavusios ją savo konstitucijose (pavyzdžiui, Olandija, o po karo—SHS, arba Jugoslavija, Rumūnija, Turkija; tai vis kaip tik parlamentinio režimo valstybės, o Turkijoje parlamentarizmas yra kaip tik griežtai prancūziškos krypties, palinkęs į kategorišką vienerių rūmų Seimo hegemoniją vyriausybei, tad jau ten, kaip ir Prancūzijoje, Valstybės Taryba jokiu atžvilgiu būtų neįmanoma, jei turėtų kurių nors Seimo konkurentės žymių).

Kurios gi yra tos Valstybės Tarybos funkcijos? Kuo konkrečiai reiškiasi jai pavedamas darbas, jos kompetencija? Analizuodami V. Tarybos kompetenciją tose valstybėse, kur ji veikia, konstatuojame, kad visur, arba beveik visur, žymiausi yra ypač šiuodu jos kompetencijos momentu: *a.* įstatymų projektų ruošimas bei paruoštų projektų svarstymas savo kolegialinei nuomonei pareikšti ir *b.* dalyvavimas administracinių reglamentų (dekretų, instrukcijų, taisyklių, privalomųjų nuostatų, reglamentinio pobūdžio įsakymų) ruošime, administracijai ir ypač vyriausybei leidžiant tuos reglamentus įstatymams taikyti ir vykdyti.

Šiais abiem savo funkcijos momentais Taryba jokios imperatyvinės galios neturi. Ruošdama įstatymų projektus arba svarstydama ir reikšdama del jų nuomonę, Taryba įstatymų leidime nedalyvauja: jos nuomonė nėra privaloma ir įstatymų leidėjo arba įstatymų iniciatoriaus nevaržo; ji sveria tiktai tiek, kiek Tarybai pavyks įstatymų iniciatoriai arba leidėjai įtikinti. Taryba pati net formalinės įstatymų iniciatyvos neturi, nors kai kuriose valstybėse ji de lege ferenda klausimus gali kelti; bet iškėlusi negali reikalauti, kad jie būtų įstatymų leidėjo svarstomi arba vyriausybės jam pateikti. Tarybos darbas šioje srity vyksta vyriausybės arba paties įstatymų leidėjo iniciatyvos ribose. Ji yra tiktai pagalbinis organas tų valdančiųjų organų, kuriems priklauso įstatymų leidimas ir įstatymų iniciatyva; ji yra jų technikinis ir teisinio orientavimo organas, kurio nutarimai ir nuomonė turi reikšmės tik tiek, kiek sveria Tarybos autoritetas, pagrįstas jos narių asmeninėmis kvalifikacijomis. Tai yra ekspertyzos kompetencija — ne daugiau. Tiesa, kai kur, kaip pav. Rumūnijoje arba, rodos, Liuksemburge šita ekspertyza įstatymų projektams yra privaloma, tai reiškia, kad visi įstatymų projektai, prieš įnešami į parlamentą, turi būti pateikti Tarybai apsvarstyti; čia Tarybos nuomonės užklausimas virsta lyg įstatymų leidimo eigos elementu, nes be Tarybos motyvuotos nuomonės projektas įstatymų leidėjo negali būti svarstomas, tačiau ir čia šita nuomonė įstatymų leidėjo jokiu atžvilgiu nevaržo.

Aišku, kad šitokia Tarybos ekspertyza, kurios naudingumas pačiam įstatymų leidėjui pareina nuo Tarybos sudėties rimtumo ir kompetentingumo, nesudaro ir negali sudaryti įstatymų leidė-

jui jokios konkurencijos. Nieko panašaus į tą konkurenciją pačioje tos institucijos idėjoje neglūdi.

Antras tipingas Tarybos kompetencijos momentas — tai dalyvavimas vyriausybės reglamentinės galios vykdyme; liesdamas išleistų įstatymų vykdymo paruošimą, tas dalyvavimas parlamento ir iš viso įstatymų leidimo galios neužgauna ir ji Tarybai nepavedama. Ir čia kai kuriose valstybėse (SHS, Turkijoje) tas Tarybos dalyvavimas yra privalomas ir būtinas, kitose — fakultatyvinis, pareinąs nuo vyriausybės nuožiūros, arba, kaip Prancūzijoje, jis yra būtinas tiktai tam tikrai svarbiausiai tų administracinių reglamentų rūšiai, būtent tai, kuri yra daroma Respublikos Prezidento vardu. Nors čia Tarybos dalyvavimas šitame darbe, kiek jis yra privalomas, labiau varžo vyriausybę, negu ten (mūsų išžiūrėtoje pirmojoje funkcijoje — Tarybos įstatymų projektų ekspertyza — varžė įstatymų leidėją), nes čia jau yra numatomas Tarybos kišimasis į pačią tų reglamentų esmę ir jos pritarimas leidžiamiems administraciniams nuostatams, bet vis delto ir čia Tarybai priklauso tiktai pati jų technika: ar tie reglamentai atitinka išleistus įstatymus, ar jie nuosekliai ir logingai išdėsto įstatymo nuostatus. Kadangi šiuo atžvilgiu — savo reglamentinėje galioje — ir pati politinė vyriausybė nėra visiškai autonominė, nes yra iš anksto paties įstatymo suvaržyta ir veikia jo imperatyvu, tai čia šitas Tarybos įsikišimas į tą darbą, skiriamas tų įstatymų imperatyvams tiksliau apsaugoti, kad ir kiek varžo vyriausybę, bet iš tikrųjų varžo ją ne Tarybos galia, bet per Tarybą tų imperatyvų galia. Tad ir šiuo atžvilgiu Taryba nėra nei vyriausybės, nei Seimo konkurentė — Seimo (įstatymų leidėjo) dar mažiau, negu vyriausybės, nes ji kaip tik teikia įstatymams (vadinasi, įstatymų leidėjo darbui) pagalbos, užtikrindama jų nuoseklų veikimą ir daromų iš jo išvadų teisinį tikslumą.

Šiuodu Valstybės Tarybos kompetencijos momentu sudaro klasikinę tos institucijos funkciją. Antrasis momentas—bendradarbiavimas su vyriausybe, vykdant jai savo reglamentinę galią — yra kiek artimas administracinio teismo funkcijai, bent tąja prasme, kad jis, kaip ir administracinis teismas, yra skiriamas administracijos darbų teisėtumui apsaugoti. Gal todel—per šitą funkcijų giminingumą — valdymo reikalams tarybos institucija kai kuriose valstybėse yra sunaudota kaip tik ir administraciniam teismui. Šiuo atžvilgiu pirmoji ir pati garbingiausioji vieta priklauso Prancūzų Valstybės Tarybai — „Conseil d'Etat". Prancūzų „Conseil d'Etat" yra ta, kaip tik mūsų žiūrimojo Tarybos tipo, įstaiga, kuriai tenka šiuo atžvilgiu aukšta garbė, būtent: joje yra gimęs moderninis administracinis teismas — viena iš rimčiausių teisinės valstybės institucijų, kuria remiasi teisinė valstybė, nes be administracinio teismo valstybė yra tiktai policinė, bet ne teisinė.

Administracinis teismas ne tiktai yra gimęs Prancūzų „Conseil d'Etat", bet jis ten ir visą savo evoliuciją yra pergyvenęs ir

šiandien jis tebėra „Conseil d'Etat". O Prancūzų administracinis teismas yra visame pasauly garsiausias ir tobūliausias; jo veikimas yra visoms šalims pavyzdys. Prancūzų taryboje jis yra gimęs, taip sakant, atsitiktinai. Iš pradžių taryba, kaip vyriausybės pagalbininkė ir patarėja, tarp kita ko, ir administracijos aktų teisėtumo klausimais, jokių teismo galios sprendimų, naikinančių neteisėtus administracijos aktus, pati daryti negalėjo; sprendimas priklausė tiktai pačiai vyriausybei, kuriai, kaip valdininkų vyresnybei, buvo adresuojami ir visi piliečių skundai del administracijos aktų neteisėtumo. Taryba, kaip teisėtumo ekspertė, tiktai pareikšdavo vyriausybei savo motyvuotą nuomonę del apskųsto akto teisėtumo, o išvadą apie akto panaikinimą arba skundo atmetimą darydavo tiktai vyriausybė (o departamentuose —prefektas). Šitokiomis sąlygomis Conseil d'Etat — o departamentuose prefektūros tarybos — vykdė tą funkcija apie 80 metų (pradedant Didžiąja Revoliucija ir baigiant 1872 m.), bet per tą laiką tvirtai nusistojo dvi naujos tos funkcijos sąlygos: pirmoji — kad visi be išimties skundai del administracinių aktų neteisėtumo (prieštaravimo įstatymams) vyriausybės ar prefektų buvo patiekiami Tarybai, kad pareikštų nuomonę, ir antroji — kad vyriausybė (ar prefektai) Tarybos pareikštąją nuomonę visuomet gerbdavo ir visuomet darydavo iš jos atitinkamą išvadą: Tarybos pripažintą neteisėtą aktą naikindavo arba skundą atmesdavo, jei Taryba pripažino aktą teisėtą. Tuo būdu iš to ir kilo administracinio teismo institucija: reikėjo tik, kad įstatymas pavestų pačiai Tarybos nuomonei sprendžiamąją galią, nereikalaujant vyriausybės sankcijos, kad jos nutarimas virstų administracinio teismo sprendimu. Taip ir buvo padaryta Prancūzijoje 1872 m. įstatymu.

Kitose valstybėse administracinis teismas buvo įkurtas skyrium — ar sąryšy su kasaciniu teismu, ar atskiru tam tikru teismo organu; bet Prancūzijoje jis taip ir liko sujungtas su valdymo reikalams taryba, o tas pat yra padaryta ir kai kur kitur, pavyzdžiui, SHS (Jugoslavijoje), kur Valstybės Taryba atlieka ir administracinio teismo funkciją.

Pagaliau, valdymo reikalams tarybai gali būti arba yra priskiriamos ir kai kurios kitos funkcijos, kurios turi šiokio ar tokio ryšio su mūsų nurodytomis pagrindinėmis, taip sakant, tipingomis arba klasikinėmis jos funkcijomis. Šitokia yra, pavyzdžiui, įstatymų kodifikacijos ir iš viso veikiančiųjų įstatymų tvarkymo ir derinimo funkcija Lietuvos Valstybės Taryboje.

Štai kurios reikšmės ir kurio pobūdžio yra valdymo reikalams tarybos institucija, įkurta ir pas mus, Lietuvoje, 1928 m. konstitucijos ir Valst. Tar. įstatymo Nieko nepaprasta joje nėra. Tai yra seniai žinoma ir daugelyje valstybių randama institucija, kuri iš tikrųjų nieko bendra neturi su tomis kažkokiomis viltimis ar baimėmis, kuriomis ji buvo sutikta pas mus ir nuo kurių dar ne visi pajėgė atsipalaiduoti, nes jos dar ir šiandien kartais tebėra reiškiamos kai kurių, kitais atžvilgiais labai gerbtinų, spau-

dos organų skiltyse. Tai nesusipratimas, pagrįstas kitų valstybių administracinės ir teisinės santvarkos nežinojimu ir iš viso labai šabloniška parlamentarizmo ar demokratijos supratimu.

Žinoma, galima kelti klausimas, ar esamoji mūsų Valstybės Tarybos personalinė sudėtis yra tinkamai parinkta, ar ji pajėgia tas funkcijas pakelti, ar ji pati tos institucijos esmėje ir funkcijose yra pakankamai susiorientavus, ar jos darbštumas ir pajėgumas yra tiek pasireiškę, kiek reikėtų iš jos laukti, ar „specai" iš tikrųjų yra specai ir darbo praktikoje pasirodę toki, ar jų kvalifikacijų „niveau" yra pakankamas, ar vyriausybė sugeba sunaudoti Tarybą, nes žymioj Tarybos darbo daly jos funkcijų reiškimasis pareina nuo vyriausybės iniciatyvos, ar vyriausybė kartais nekliudo Tarybos darbų vaisingumo, nes jeigu vyriausybė negerbtų Tarybos jai reiškiamos nuomonės ir nesiskaitytų su ja, tai ji tuo pačiu arba darytų Tarybą savo pastumdėliu, iškreipdama pačią tos institucijos esmę, arba darytų jos darbą bergždžią, tuo pačiu pati mažindama jos darbštumą... Aš visiškai netvirtinu, kad taip yra, aš visiškai tuo visu nesiskundžiu. Bet visa tai, žinoma, yra svarstytina, visa tai yra disputuotina. Man pačiam, kaip Valstybės Tarybos nariui, jos darbų dalyviui, netinka ji girti. Jos girti arba ginti aš nė nemanau: tai viskas paliekama, žinoma, kritikai. Be abejo, pavyzdžiui, valdymo reikalams tarybos institucija del pačios savo konstrukcijos ir funkcijų esmės yra labai jautri vyriausybės taktui santyky su ja. To takto ar taktiškumo stoka bet kurį Tarybos naudingumą ir reikšmę galėtų visiškai nuslopinti. Iš kitos pusės gali būti, kad mūsų konstitucinės santvarkos laikinoji būtis, kol nėra Seimo, apsunkina viešajai nuomonei sekti Valstybės Tarybos darbą ir orientuotis visame tame, kas jos esamoje konstrukcijoje ar veikime būtų kritikuotina ar taisytina. Aš dar kartą pabrėžiu, kad nenorėdamas girti mūsų esamos Valstybės Tarybos ir jos personalinės sudėties, kurioje ir aš esu, iš kitos pusės absoliučiai niekuo ir nesiskundžiu ir visa tai, ką sakau ir nurodau, kaipo kritikai medžiaga, nurodau tiktai, kaip eventualų galimą pavyzdį, o ne kaip esamąjį faktą. Visa tai galima svarstyti, visu tuo galima turėti šiokia ar tokia nuomonė, galima visa esamoji Valstybės Tarybos personalinė sudėtis pasmerkti, kaip netikusi, ir pakeisti ji kita sudėtim. Bet pačios institucijos tatai neliečia, jos pačios neužgauna. Valdymo reikalams pagalbinė „specų" taryba yra svarbi ir naudinga institucija, ji mūsų teisinėje administracinėje santvarkoje yra palaikytina.

Mūsų Valstybės Taryba, einant Konstitucijos nuostatu, išplėstu Valst. Tar. Įstatymu, be mano nurodytų valdymo reikalams Tarybos tipingų funkcijų, kurios čia yra sukonstruotos, kaip fakultatyvinės, vadinasi, pareinančios nuo to, kiek Vyriausybė arba Seimas ad hoc randa reikalinga pasinaudoti Tarybos patarnavimu ir paveda tai Tarybai svarstyti ar ruošti, ir be kodifikacinės funkcijos, kurią Taryba turi vykdyti savo nustatytu planu ir

iniciatyva, galėdama sąryšy su tuo kelti ir naujus de lege ferenda klausimus, ji turi dar dvi ypatingas funkcijas. Viena jų iš tikrųjų yra gana nepaprasta ir išsiskiria iš visų kitų tarpo; tai yra vienintelė mūsų Tarybos funkcija, kuri jai suteikia savotiško pobūdžio, gal kiek ir išeinančio iš valdymo reikalams tarybos esmės ribų. Tai yra, būtent, toji jos funkcija, kuri yra tvarkoma Valst. Tar. Įst. 9 straipsniu.

Šis straipsnis nustato, kad Respublikos Prezidentas, kuriam, kaip žinome, priklauso, einant 1928 m. Konstitucija, reliatyvinio veto teisė ir, be to, apeliacija į tautą (referendumą) del Seimo priimtų įstatymų projektų, ir kuris, nesant Seimo arba tarp Seimo sesijų pats yra įstatymų leidėjas, gali pareikalauti iš Valstybės Tarybos nuomonės del Ministerių Kabineto arba Seimo jau priimto įstatymo projekto. Čia Valstybės Taryba, kuri kitais atžvilgiais gali veikti tiktai kaip iš viso pagalbinis vyriausybės (vadinasi, Respublikos Prezidento ir Ministerių Kabineto, bet ne skyrium vieno Prezidento) arba Seimo jiems patarnauti organas, yra jungiama tiesiog su Respublikos Prezidentu ir pakyla lyg aukščiau Ministerių Kabineto ir Seimo bent ta prasme, kad ji čia patarnauja tai Respublikos Prezidento funkcijai, kuri suteikia jam tam tikros galios į Ministerių Kabineto ar Seimo jau padarytąjį darbą. Valstybės Taryba, Respublikos Prezidento pavedama, čia jau įsileidžia į oficialinę Seimo ar Kabineto darbo kritiką ir pareiškia savo nuomonę jau ne del projektų, kurie dar nėra politinės galios organų nuspręsti, bet kaip tik del tų, kuriais tam tikri politinės galios organai (Seimas, Kabinetas) jau yra kategoriškai pasisakę ir savo nusistatymą užfiksavę tam tikru formaliniu nutarimu. Ši funkcija yra vienintelė nepaprasta, kurią aš randu mūsų Valstybės Taryboje. Visos kitos yra paprasčiausios.

Tiesa, ir šios nepaprastos funkcijos atžvilgiu Valstybės Taryba tegali reikšti tik savo nuomonę, negalėdama pati daryti iš jos jokių imperatyvinių išvadų, jokių net formalinių pasiūlymų. Ji pati negali suteikti savo kritikai jokios galios. Tačiau Respublikos Prezidentas, pasiremdamas Tarybos nuomone, tai padaryti gali, o Respublikos Prezidento galia, einant 1928 m. konstitucija, yra žymi. Be abejo, šitoje Valstybės Tarybos funkcijoje negalima rasti aukštesniųjų parlamento rūmų žymių, bet šioks toks, kad ir neiniciatyvinis (Prezidento pavedamas) Tarybos įsikišimas į politinių galių reiškimosi ir veikimo sritį lyg kad jaučiamas. Tačiau vis delto perdėti šios funkcijos svarbos nereikia, nes negalima užmiršti, kad už Respublikos Prezidento aktus ministeriai atsako Seimui, tad ir šiuo atžvilgiu viskas galų gale patenka Seimo kontrolei, o jei sąryšy su tuo Seimas būtų paleistas, tai patenka teisinės tautos (piliečių-rinkikų) kontrolei. Tad šitai vis delto nėra perdaug baisu Seimui ir Kabinetui, nors Tarybos autoritetą ir esmę tatai kiek ir išplečia už normalių šios institucijos ribų.

Dar tenka pastebėti, kad šita Valstybės Tarybos funkcija, kad ir nepaprasta, nėra visiška konstitucinės teisės naujiena. Ana-

logiją jai mes randame Suomių 1919 m. konstitucijoje. Suomijoje, kaip ir pas mus, veikia vienerių rūmų parlamento (seimo) sistema. Respublikos Prezidento institucija ir ten yra stipri, kad ir kiek mažiau, negu kad pas mus: Prezidentas ten taip pat yra tautos, o ne Seimo, renkamas (per tam tikrus piliečių-rinkimų išrinktus rinkikus), jis turi dar stipresnį, negu mūsų Prezidento, reliatyvinį veto (sankcijos pavidalo); be to, turi labai didelę reglamentinę galią, kurią vykdo dekretais (neturi tiktai tiesioginės įstatymų leidžiamosios galios nesant Seimo, ir iš viso Suomijos konstitucija nežino referendumo). Ir štai tą funkciją, kuri pavesta mūsų Valstybės Tarybai, būtent, nuomonės reiškimą, Prezidentui pareikalavus, del Seimo priimtų įstatymų projektų, Suomijos konstitucija (19 str.) paveda Aukščiausiajam Kasaciniam ir Aukščiausiajam Administraciniam Teismui — vienam iš jų arba abiem kartu (be to, ten ir kai kurios kitos, kaip tik tipingos valdymo reikalams tarybos funkcijos pavedamos tiem Aukščiausiem Teismam — ž. Suomijos 1919 m. konstitucijos 18 ir 58 str.). Tad precedentas, kuriuo šia prasme lyg užkemšama antrųjų parlamento rūmų spraga, yra: tai nėra naujas Lietuvos įstatymų leidėjo teisinis išradimas.

Antroji ypatinga Lietuvos Valstybės Tarybos funkcija ne tokia nepaprasta, kaip pirmoji. Ji yra kiek panaši į tą mūsų aukščiau išžiūrėtą Prancūzų Conceil d' Etat funkciją, iš kurios išaugo garsusis Prancūzų administracinis teismas. Kaip anuo laiku Prancūzijoje, taip lygiai dabar pas mus Valstybės Taryba neturi galios panaikinti kad ir neteisėtą administracinį aktą: ji tiktai gali, konstatavus tą neteisėtumą, pareikšti apie tai vyriausybei (Ministerių Kabinetui ar atitinkamam ministeriui), nuo kurios pareina padaryti ar nepadaryti išvadą iš Tarybos pareikštos nuomonės. Tad tai dar nėra administracinis teismas, nes nėra ir teismo sprendimo. Tai nėra ir administracinio teismo formalinė užuomazga, nes šita Valstybės Tarybos funkcija nėra surišta su skundais del administracinių aktų neteisėtumo. Bet užtai įstatymas pačiai Tarybai paveda šiuo reikalu iniciatyvą: „Valstybės Taryba, pastebėjusi, — sako įstatymas (Valst. Tar. Įst. 3 str.) — kad vykdomosios valdžios organų įsakymai, taisyklės ir instrukcijos nesutinka su veikiančiais įstatymais, praneša apie tai . . .“ ir t.t.. Vadinasi, šiai funkcijai vykdyti Taryba nelaukia vyriausybės užklausimo, bet gali ir iš tikrųjų ne tiktai gali, bet, žinoma, ir turi tai daryti, kai tik „pastebi“ administracinio akto neteisėtumą. Ir nors tatai formališkai nėra surišta su nukentėjusiųjų skundais, bet kadangi užtenka, kad Taryba pastebėtų aktų neteisėtumą, — o pastebėti ji gali sužinojus apie aktą bet kuriuo būdu ir bet iš kurio šaltinio, — tai visiškai neprieštarauja įstatymui, kai ji tai sužino ir iš nukentėjusio asmens pareiškimo, kuriame tyčia ir tiksliai atkreipiama Tarybos dėmesys į tam tikrą administracinio akto neteisėtumą. Toks nukentėjusio asmens pareiškimas nebus formališkai svarstytinas skundas, bet jis visumet gali būti

informacijos šaltinis, kuris galės paveikti Tarybos „pastebėjimą." Šia prasme ir pati Taryba šį klausimą išaiškino savo vidaus statute. Ir tenka pabrėžti, kad įstatymas šiuo atžvilgiu nedaro jokio formalinio skirtumo tarp reglamentinių ir individualinių administracinių aktų.

Šita funkcija yra viena iš svarbiausių, pas mus, gal, ir pati svarbiausioji, nes mes esame beveik vienintelė valstybė, kuri ikišiol neturi administracinio teismo (be Lietuvos, neturi jo dar SSSR; kitós Europos valstybės, kuri neturėtų administracinio teismo, aš nežinau), o be administracinio teismo teisinės valstybės nėra: yra tiktai policinė valstybė. Žinoma, šios funkcijos atžvilgiu daug kas pareina nuo pačios Valstybės Tarybos: ar ji sugebės ją vykdyti, ar supras jos reikšmę ir sunaudos tas savo iniciatyvos galimybes, kurias jai šiuo atžvilgiu suteikia įstatymas, ir kiek rimtai susirūpins organizaciniu tos funkcijos sutvarkymu, be kurio ji Tarybos pasyviškume visiškai nustotų valstybinės reikšmės. Tai pareina, be to, ir nuo vyriausybės; jei vyriausybė, kaip kad buvo Prancūzijoje, gerbs Valstybės Tarybos reiškiamą nuomonę ir iš jos darys išvadas, tai iš šios funkcijos nauda bus; bet jei vyriausybė nesiskaitytų su Tarybos reiškiama nuomone, tai ji tą funkciją visiškai nuslopintų ir atimtų iš jos bet kurią prasmę.

Baigdamas noriu dar nurodyti, kad moderninėje valdymo aparato santvarkoje ima konkuruoti su Valstybės Tarybos institucija taryba, skiriama kitokios struktūros valdymo reikalams, būtent, profesinio korporatyvinio atstovavimo tarybos institucija. Tikslo ir funkcijos atžvilgiu iš esmės abi institucijos nesiskiria, bet jų sudarymo metodas ir kvalifikacijų kriteriumas yra kitoks. Valstybės Tarybos institucija yra pagrįsta asmens stažo, prityrimo ir žinių kvalifikacijomis, o profesinio korporatyvinio atstovavimo arba profesinės savivaldybės institucija, įgijusi Ūkio Tarybų ar Ūkio Rūmų vardą, yra pagrįsta organizuotų profesinių interesų reiškimusi. Ūkio Tarybų ar Ūkio Rūmų institucija turi tendencijos veržtis į politinę sritį, ir jos ideologai stengiasi sunaudoti ją visuomeniškai demokratinio parlamento reformai, siūlydami sudaryti iš jos antruosius parlamento rūmus. Valstybės Taryba, nesudarydama jokio socialinių interesų atstovavimo arba socialinės savivaldybės organo, tų pretenzijų turėti negali ir niekas jos nesiūlo sunaudoti politinei galiai arba parlamento reformai. Tačiau dabartinėje praktikoje Ūkio Tarybų ar Ūkio Rūmų institucija niekur, neišskiriant Vokietijos, o gal išskiriant iš dalies vieną SSSR, dar nepasiekė politinės valdymo arba įstatymų leidimo srities ir tebekonkuruoja su Valstybės Taryba jos valdymo reikalams funkcijose. Tačiau šita konkurencija nesireiškia būtinai alternatyva: aut-aut — arba Valstybės Taryba arba Ūkio Taryba (Ūkio Rūmai); daugelyje valstybių abi konstrukcijos sugyvena, o bendroji valdymo reikalams Tarybos sritis suskirstoma tarp šių dviejų konstrukcijų tarybų tuo būdu, kad

Ūkio Taryba (Rūmai) eina valdymo reikalams tarybos pareigas ekonominių įstatymų projektų ruošimo ar viešojo ūkio valdymo srity, o Valstybės Taryba—ypač kitose srityse. Taip yra, pvzd., SHS (Jugoslavijoj), tas pat iš dalies gali nusistoti ir Lietuvoje, kur veikia iš vienos pusės Valstybės Taryba, iš kitos — dveji (o ateity turės veikti treji) Ūkio Rūmai, kurie pas mus nėra sujungti į centrinius bendrus ūkio rūmus.

Tad profesinių korporatyvinių Ūkio Rūmų ar Ūkio Tarybos institucija taip pat yra suderinama su Valstybės Tarybos institucija ir jodvi abi telpa platesnioje valdymo reikalams Tarybos institucijoje.

Tiktai Vokietijoje, einant 1919 m. Veimaro konstitucija,— iš dalies sovietinės SSSR-o santvarkos įtakoje, o iš dalies kaipo korporatyvinės idėjos plėtimosi išvada — valdymo reikalams tarybos institucija rado iš esmės kitokį, originališką ir gal tikslingą sutvarkymą. Iš vienos pusės mes ten randame stiprią ir plačią sistematingą profesinių Ūkio Tarybų organizaciją su centrine „Reichswirtschaftsrat" (Reicho Ūkio Taryba) viršūnėje su tam tikru savo funkcijų išplėtimu net į politinę sritį (formalinė įstatymo iniciatyva), iš kitos pusės kai kurios tipingos valdymo reikalams tarybos funkcijos yra perkeltos į Reischsratą, sudarantį Reicho žemių (federacijos narių) atstovavimo organą centro valdžioje, turintį tam tikros politinės galios ir artimą aukštesniesiems parlamento rūmams. Tačiau atskiromis administracijos sritimis valdymo reikalams tarybos (Valstybės Tarybos) funkcijos ten yra suskirstytos tarp įvairių atskirų žinybų „specų" tarybų, kaip Pašto, telegrafo ir telefono Taryba, Geležinkelių Tarybos, Vandens kelių Tarybos ir t.t. Tos suskirstytos žinybomis ir specialybėmis tarybos, kurios ir kitur būna praktikuojamos, ten, Vokietijoje, yra ypatingai išplėstos, sustiprintos ir užfiksuotos konstitucijoje, sudarydamos plačią ir sudėtingą išsišakojusią valdymo reikalams tarybų sistemą.

Panašų vaizdą randame ir SSSR-o administracinėje santvarkoje, kurioje tačiau randame ir centrinę kaip tik Valstybės Tarybos instituciją su tipingomis valdymo reikalams tarybos funkcijomis. Ji ten vadinama „Įstatymų sumanymų Komisija prie SSSR-o Sovnarkomo", įkurta 1923. IX. 11. įstatymu.

Šiuo aš ir baigiu. Nežinau, kiek man pavyko įrodyti valdymo reikalams tarybos tikrąją reikšmę ir svarbą. Tačiau viena, rodos, aišku: Valstybės Taryba jokio pavojaus Seimui, demokratijai arba kuriam nors konstituciniam režimui nesudaro, bet ji taip pat negali pakeisti politinės galios organų, ir todel naivu būtų tikėtis, kad ji be tų organų išgelbėsianti Lietuvą ir įkursianti aukso gadynę. Ji neduoda pagrindo nei ypatingai baimei, nei perdėtoms viltims. Tai kukli institucija, kurią vertinkime jos tikrais patarnavimais: suum cuique.

Mykolas Römeris.

Mažamečių nusikaltimai ir kova su jais Lietuvoje ir kitose valstybėse.

I.

Be daugelio sprendžiamų įvairių ir aktualių gyvenimo problemų, ypatingai yra svarbi kovos su mažamečių nusikaltimais problema, tikriau pasakius—mūsų laikų kultūringos visuomenės teisingo ir tėviško elgimosi su tais mažamečiais, kurie savo neigiamais elgesiais del fizinių ir dvasinių trūkumų bei netinkamų būvio sąlygų sudaro visuomenei ir valstybei pavojų. Vadinas, viena — visuomenės apsaugojimo interesas, antra — gyvós ir sveikós jaunós kartós — būsimos visuomenės — išauklėjimas iškelia to dalyko svarbumą. Juk ir pačios tautos yra pagrindinis uždavinys užauginti fiziškai ir morališkai sveiką, darbščią ir gyvenimui naudingą jaunąją kartą, kuri galėtų paveldėti iš senstančios kartos šių dienų plačiai išplėstą medžiaginę ir dvasinę kultūrą; kad paveldėjusi, pajėgtų plėsti, tęsti ir auginti naujus kultūros diegus; kad sudarytų dar geresnių, palankesnių ir pastovesnių visuomenei gyventi (tobulėti) sąlygų, kurių per amžius kovodama žmonija siekia. Tariant, jaunoji karta liks pavaduotoja, ji taps visuomenėje aktyvi, jos nariai liks tikrieji šalies piliečiai ir valdovai.

Daugelis tautų turėjo pasitraukti iš šio pasaulio vien tik del to, kad nesirūpino arba maža tesirūpino savo tautos ateities likimu — jaunąja karta. Pakrikusi, nesusipratusi ir palinkusi blogai elgtis jaunuomenė yra tautos ir valstybės mirštąs organizmas. Taigi jaunuomenės — tautos pagrindo — iškrypimas į nedorovės kelią kaip tik atkreipė žmonijos akis ir protą ir paakino ją griebtis priemonių, kurios apsaugotų jaunuomenę ir tuo pačiu užtikrintų žmonijai ateities gyvenimą. O kultūros ir civilizacijos pažanga pastūmėjo žmoniją, kuri ėmė vartojamus kovos būdus prieš nusikaltusį jaunimą — mažamečius tobulinti ir tetaikyti tokius, kurie duotų geriausių vaisių, būtent: kurie galėtų jų valios ar psichinių palinkimų ydas, pasireiškusias nusikalstamuoju darbu, pašalinti, t.y., mažametį pataisyti, pagydyti ir parengti gyvenimui visuomenės tarpe. Vadinas, reikėjo iš prakti-

kuojamųjų ir naujų, paties gyvenimo iškeltų, kovos priemonių su mažamečių nusikaltimais, rasti geriausias, kurios iš mažamečio sąmonės, pakrypusios nusikalsti, išrautų viso pikto šaknis ir nusikaltėlio būdą taip paveiktų, kad jis pasikeistų ir nebegrįžtų į nusikaltimo kelią. Be to, reikia pašalinti visos blogos aplinkybės, kurios neigiamai veikia mažamečių sielą ir sukelia doros sunykimą.

Iš to išeina, kad kova su mažamečių nusikaltimais turi didelės visuomeninės, valstybinės reikšmės. Valstybė, norėdama turėti užtikrintą savo ateitį, turi pirmiausia atkreipti dėmesį ir pažiūrėti, kaip auga ir kokie yra jos vaikai; turi be paliovos rūpintis fiziniu ir dvasiniu vaikų gyvenimu. Ne visada pasiseka šeimai, mokyklai ir bažnyčiai iš vaiko išauklėti geras visuomenės narys. Del įvairių priežasčių mažametis doriškai suserga, nusikalsta, tada valstybė (visuomenė) turi ateiti su savo gydomosiomis priemonėmis ir pagydyti jį arba izoliuoti, kad neužkrėstų kitų ta pačia liga. Jolly savo knygoje „L'enfance coupable" sako, kad bendrai nusikaltimai per paskutinius 50 metų (pabaigos XIX a. ir pradžioj XX am.) padidėjo 133 procentais; mažamečių nusikaltėlių iki 16 metų padidėjo 160 proc. ir nuo 16 iki 21 m. amžiaus — 247 proc. Šie skaitmens vaizdžiai rodo, kad valstybės negana rūpinasi savo ateitimi—mažamečiais.

Čia dar tenka paliesti, kurios įtakos turi mažamečių amžius pakaltinamumui, nes esama tam tikro amžiaus mažamečių absoliučiai nepakaltinamų ir lygtinai nepakaltinamų. Dabar visų naujų statutų tendencija yra absoliučiai nepakaltinamų mažamečių amžių nustatyti, kiek galima, didesnį. Romėnų ir kanonų teisė iki 7 metų laikė mažametį nebaudžiamu; kai kuriose Amerikos Jungtinėse Valstybėse — 6 metų. Europos valstybėse dabar veikia šis mažamečių absoliutinio ir lygtinio nepakaltinamumo amžius:

Eilės Nr.	Valstybės	Absoliutinio nepakaltinamumo amžius iki	Lygtinio nepakaltinamumo amžius	Pastaba
1	Anglija	12	12—16	
2	Italija	12	12—18	
3	Vengrija . . .	12	12—18	
4	Prancūzija . .	13	13—18	
5	Lenkija . . .	13	13—18	
6	Vokietija . . .	14	14—18	
7	Šveicarija . . .	14	14—18	
8	Švedija	14	14—18	
9	SSSR	14	14—18	Sen. Rus. 10—17
10	Danija	15	15—18	

Mūsų įstatymai (Baudž. Statut.) visai nepakaltinamu mažametį laiko iki 10 metų ir lygtinai 10 — 17 m. amžiaus. Be to, mūsų įstatymuose numatyti nepilnamečiai 17 — 21 m. amžiaus, kurie laikomi pakaltinamais, bet įstatymai mažina jiems bausmę vienu trečdaliu, palyginti su suaugusiais.

Daugumas naujų statutų ir projektų, atsisakydami visai bausti mažamečius, neatsisako nuo auklėjimo ir socialinės pagalbos priemonių panaudojimo, jeigu mažametis yra ištvirkęs, be priežiūros ir reiškia galimo nusikaltimo žymes.

Senieji statutai (ir mūsų 1903 m. Baudž. Statut.) del lygtinai nepakaltinamų mažamečių reikalaudavo spręsti, ar kaltininkas nusikalsdamas veikė sąmoningai, ar numatė savo elgesio padarinius, kitaip sakant, del mažamečių apkaltinimo buvo iškeliamas „sąmoningumo" klausimas, kuris dabartiniu laiku nustojo reikšmės. 1890 m. kriminologų tarptautinis suvažiavimas pasisakė taip pat prieš tokio klausimo iškėlimą. Dabar naujieji statutai tatai praleidžia, eidami logiškais sumetimais, nes ir nepakaltinami mažamečiai gali būti visuomenei kenksmingi, ir reikės, kaip prieš apkaltintuosius, imtis priemonių jiems pataisyti. Tačiau kai kurie nauji statutai ir net projektai tebemėgina tą „sąmoningumo" klausimą iškelti kontrabandos keliu, būtent: 1908 met. vengrų baudžiamojo statuto novelė leidžia traukti atsakomybėn 12—18 m. mažamečius, jei jie yra moralės ir proto atžvilgiu subrendę. 1923 m. vokiečių statutas atleidžia 14—18 m. nusikaltėlį nuo atsakomybės, jei mažametis nusikaltimo metu negalėjo del moralinio ir intelektualinio nesugebėjimo susivokti blogai darąs, arba nusikalto del nesugebėjimo valdyti savo valią. Tie patys dėsniai reiškiami ir austrų baudžiamajame kodekse. 1916 m. prancūzų statutas aiškiai suskirstė 13—18 m. mažamečius, nurodydamas, kurie iš jų veikia sąmoningai, kurie nesąmoningai. Kiti kodeksai mažamečių nesąmoningumo klausimo visai nemini.

Amerikoje berniukams ir mergaitėms subrendimo laikas nevienodas. Berniukams subrendimo laikas vienais metais vėlesnis. Europoje dvi amžiaus kategorijas žino Olandija, Belgija, Italijos projektas del mažamečių ir Norvegija. Įstatymų leidėjai pasitiki teisėjais, kad jie tesinaudos bausmėmis ir represijomis tik išimtiniais atvejais, o dažniau stengsis taikyti auklėjamąsias priemones, todel neranda reikalo tokio suskirstymo daryti.

Nustatyta amžiaus riba yra dirbtinė, nes labai dažnai pasitaiko, kad jaunesni vaikai yra labiau išsilavinę ir sąmoningesni už vyresniuosius. Taigi galima sakyti, kad pastovaus kriterijaus, kuriuo galima būtų nustatyti, ar vaikas subrendęs ar nesubrendęs — nėra. Bet apskritai amžiaus nustatymas tarp suaugusių ir mažamečių reikalingas, atsižvelgiant į valstybės santykius su piliečiais. Valstybė turi teisę bausti nusikaltėlius, nes jie yra kenksmingi visuomenei. Nusikaltėliai del savo blogų veiksmų prieš visuomenę nustoja kai kurių pilietinių teisių, nes individo

interesai turi būti paaukoti visuomenės interesams, kuriems asmuo nusikalsta. Baudžiamasis statutas teisinėje valstybėje yra magna charta libertatum. Mažametis nėra dar pilietis ir visomis teisėmis dar nesinaudoja — tai tėra kandidatas į piliečius. Jei mažametis vaikas yra gerai auginamas ir jam negresia joks pavojus, tai valstybei nereikia juo rūpintis, bet jei jam trūksta pagrindinių sąlygų normaliai auklėti, tai valstybė turi paimti jį savo globon, ir paėmimas tokion globon nėra mažamečio teisių siaurinimas, nes ir pas tėvus gyvendami mažamečiai (vaikai) visomis teisėmis nesinaudoja. Esant tokioms normoms būtinai reikalinga skirti mažamečius nuo suaugusiųjų. Mažametis turi žinoti, nuo kurio amžiaus jis nusikrato tėvų globa arba kitais asmenimis ir instancijomis ir kada pradeda savarankiškai gyventi.

Toliau, tenka pažvelgti į mažamečių nusikaltimų priežastis, kurios, galėdamos veikti nesubrendusį jaunuolį arba jaunuolę, dažnai juos išplėšia iš dorųjų tarpo.

Apie tai bus kalbama kitame skyriuje.

II.

Smarki kova su mažamečiais nusikaltėliais pirmiausia atkreipė kriminologų dėmesį, kurie matė sunkių bausmių taikymo nenaudingumą ir kenksmingumą mažamečiams. Gyvenimo faktai aiškiai rodė, kad kalėjimai mažamečių nepataisydavo, bet, priešingai, ištvirkindavo ir, be to, mažamečiai iš ten išsinešdavo kalėjimo žymę — „atestatą". Mažamečiams kalėjimai dažniausiai esti mokykla nusikaltimams kartoti. Taigi mažamečiai, keliaudami iš kalėjimo į kalėjimą, sudarydavo savo „karjerą".

Kad ir kažin kuriuos tikslus turėtume prieš akis, skirdami žiaurias bausmes, arba kad ir kažin kuriomis teorijomis tas bausmes norėtume pateisinti, vis tiek mažamečių nusikaltėlių represijomis nepataisytume — tai dabar laikoma aksioma. Todel nepakeitus kovos metodų ir socialinių gyvenimo sąlygų sunku laukti gerų išdavinių — tai tvirtino žymūs kriminologai XIX a. ir XX amžiaus pradžioje. Tuo aktualiu dalyku taip pat susidomėjo ir filantropai, kurie pirmieji parodė kelią, steigdami mažamečiams nusikaltėliams drausmės-auklėjamąsias įstaigas ir reikalingos pagalbos patronatą laisvėje esantiems vaikams. Tasai jų susirūpinimas ir darbas turėjo didelės reikšmės, bet vieni, be kitų pagalbos, šio socialinio uždavinio jie išspręsti negalėjo. Taip pat to darbo ėmėsi ir pedagogai, kurie stengėsi auklėjimo keliu pagydyti susirgusią jaunąją kartą — išvalyti jaunimo sielas nuo blogų palinkimų. Bet šis uždavinys pasirodė esąs daug sunkesnis ir gilesnis, todel vieno kito žmogaus pastangos nedavė laukiamų vaisių. Mažamečių nusikalstamumo šaknys yra daug giliau įsmigusios, kaip rodėsi tiems, kurie pradėjo pirmąją darbo vagą. Teko kreipti dėmesio į mažamečio organizmo psichofizines ypatybes — ar paveldėtas iš senesnės kartos ar gyvenimo

aplinkybių sudarytas—,kurios neigiamai veikė augančio vaiko kūną ir sielą. Be to, antropologinės Lombrozo teorijos įtaka pritraukė į tą darbą eilę daktarų ir higienistų. Teisininkai ir sociologai panorėjo rasti tų reiškinių priežastis ir pasistengti pritaikyti tikslingiausius kovos metodus. Žodžiu, visi tie, kurie šį dalyką palietė, įsitikino, kad kova su mažamečių nusikaltimais yra sudėtinė socialinė problema, kurios teisingas išsprendimas reikalauja rūpestingo ir visašališko žinovų nagrinėjimo, bet ne vieno kito nuomonės, kad ir nusimanančių apie tą dalyką.

Dabar pažiūrėkime, kas gi yra paskatinimo akstinas, būtent, kurios yra priežastys, kad visuomenės nelaimei daug mažamečių nusikalsta, linksta labiau blogai, o ne gerai elgtis. Argi iš mažens vaikas yra apdovanotas tokia bloga prigimtim — pikta turi paneigti gerą? Kažin, ar ne pati visuomenė yra kalta? Juk žmonių išmintis patarlės forma sako: „pažinęs tėvą ir motiną, tada tik spręsk apie vaiką", tariant, pažinęs visuomenę, tada kalbėk apie jos daigus. Dabar jau Lombrozo teorija, kad nusikaltėliai yra paveldeję blogus palinkimus, yra *neigiama*, ir konstatuojama, kad iš prigimimo kaltininkų ne tik nėsama, bet einama toliau ir tvirtinama, kad nusikaltėlių nėra nepataisomų, išskyrus nenormalius. Vadinas, mažamečiai nusikaltėliai yra padaras nesveikų gyvenimo sąlygų, kurios sugadina jų jaunystės dvasios gyvenimą. Toms gyvenimo aplinkybėms pakitėjus, galima drąsiai laukti iš tų pačių mažamečių gerų visuomenės narių. Valstybė (visuomene) viena tik tas sąlygas galinti pakeisti ir sudaryti palankų gyvenimą dorai bujoti, o blogybėms ir piktybėms silpnėti. Tada tik gali pakitėti mažamečių nusikaltimai ir pati kova su jais bus našesnė.

Svarbiausias mažamečių nusikaltimo faktorius yra jų nepriežiūra. Mažamečių nepriežiūra suprantama kaip aplinkybės, kuriose jie auga, kuriose jie auklėjami tampa žmonėmis ir visiškais visuomenės nariais. Bet iki mažametis tampa savarankišku visuomenės nariu, yra reikalingos šios sąlygos: gera ir sveika šeima, materialiniai ištekliai, tinkamas auklėjimas, švietimas, pakankamas fizinis lavinimas, gera higiena ir t. t. Bet, deja, dažnai žiaurus gyvenimas išplėšia būtinas sąlygas dorai mažamečio egzistencijai plėtotis, ir del to nyksta dar nesubrendusio vaiko dora ir jis nusikalsta visuomenei.

Mažamečių nepriežiūra gali būti įvairi. Svarbiausia, kada mažametis tampa našlaičiu ir neturi artimų giminių, kurie galėtų tėviškai jį globoti, užauginti, išauklėti ir t.t. Mažametis, patekęs svetimųjų globon, dažniausiai negauna tėviškos šilimos, pakankamo auklėjimo ir t.t. Tokiu atveju valstybė (visuomenė) visų pirmiausia turi parūpinti jam tinkamą globą.

Nepriežiūra gali pasireikšti ir vargo bei vienatvės formomis. Sunkus vargingas mažamečio gyvenimas, blogas maitinimas, kuris paprastai atsiliepia jo fiziniam ir dvasiniam lavinimuisi, verčia jį dažnai dirbti sunkius darbus arba pagaliau elgetauti, o del

to dažnai su juo elgiamasi visai priešingai, negu to reikalauja auklėjamoji pedagogika. Mažametis, gal, ir turi tėvus arba globėjus, bet dažnai jie visai juo nesirūpina, neauklėja. Mažametis, negalėdamas savarankiškai savo elgesio valdyti, dažnai pasiduoda blogai įtakai ir nusikalsta. Jis dažniausiai tokioje šeimoje iš pat lopšio dienų be blogų palinkimų ir neigiamų įpročių nieko geresnio nemato ir išeina į pasaulį neišauklėtas kaip reikiant. Nepriežiūros vaisius yra mažamečių elgetavimas, valkiojimasis, išdykavimas, prostitucija ir t.t. Toks mažamečio gyvenimo būdas įspaudžia į jo asmenį per tam tikrą laiką blogų žymių. Jis pripranta prie tokio gyvenimo, prisitaiko prie tų sąlygų ir sudaro tuo pačiu visuomenei rūpestį ir naštą. Tokiems mažamečiams reikalinga steigti drausmės ir auklėjamosios įstaigos, darbo kolonijos, ligoninės ir t.t. Jie, paprastai, suaugę duoda ligotą ir įvairių trūkumų žmonių giminę. Negana to, mažamečiai, įpratę palaidai gyventi, tampa aktyvūs, ima vagiliauti, sėda į kaltinamųjų suolą ir ruošiasi į profesionalus.

Nepriežiūra savo neigiamais savumais labiau veikia mažamečius, kurie yra ligoti, silpno proto, pairusių nervų ir, apskritai, fiziškai silpni. Nors nepriežiūra šiek tiek mažesnės įtakos turi sveikiems mažamečiams nusikalsti, bet vis delto ji yra viena iš svarbesnių veiksnių mažamečiams tapti visuomenės kenksmingu elementu, nes ji išaugina blogo elgesio žmones, tinginius, melagius, elgetas, ligotus, vagis ir, apskritai, neigiamų doros ir proto savybių žmones.

Labai didelės įtakos mažamečiams nusikalsti turi vargo užkrautas ankstyvas fizinis darbas. Mažametis, gyvenimo aplinkybių priverstas dirbti fizinį darbą, dažniausiai pradeda savarankiškai arba pusiau savarankiškai gyventi ir, žinoma, patenka įvairių ekonominių sąlygų įtakon, nutolsta nuo tėviškos globos, priežiūros ir reikalingo fizinio ir dorinio lavinimosi. Kartais del nedarbo ir surišto su tuo vargo blogas vidaus balsas gundo jaunuolį ar jaunuolę mesti sunkų darbą ir paieškoti „lengvesnės duonos". Dažnai patenka jau ištvirkusių mažamečių įtakon ir nuslysta iš dorovės kelio. J. L. Berman'as įrodo statistikos daviniais, kad mažamečiai bendraudami padaro apie 68% nusikaltimų.

Mažamečių fizinis darbas naudojamas daugiausia dideliuose pramonės miestuose, kur yra daug susikimšusios bėdnuomenės ir kur susidaro palankių sąlygų nusikalsti. Vargingai gyvendamos šeimos kartais volens-nolens turi pasinaudoti savo dar nesuaugusio vaiko darbu. Kartais mažamečiui tenka sunkiai dirbti tik del to, kad šeima—alkoholikai ir jam reikia užpelnyti jai duonos kąsnis.

Mažamečių fizinis darbas būna įvairus, pav., darbas fabrikoje, kontoroje, gatvėje — batų valymas, smulkus prekiavimas, laikraščių pardavinėjimas ir t.t. Taigi mažametis atlieka darbą įvairiomis išorės sąlygomis ir su pagundomis, kurios, veikda-

mos jį, sudarko sielą ir lengvai pastumia blogon linkmėn — smulkion vagystėn. Taip pamažu nyksta gėda, baimė, ir mažametis atsiduria ant nusikalstamojo kelio. P. I. Liublinskio veikale „Borba s prestupnostju..." randame šiuos davinius. Amerikos Jungtinėse Valstybėse iš keleto mažamečių teismų didesniuose miestuose 1911 m. buvo surinktos žinios iš 4839 nusikaltėlių nuo 9 iki 16 m. (561 mergaitė ir 4278 berniukai), kurie buvo padarę 8797 nusikaltimus. Iš minimojo skaičiaus 2767 dirbo fizinį darbą, o 2772 — nedirbo jo. Taigi abidvi grupės beveik lygios. Bet mažamečiai, kurie dirbo, padarė 5471 nusikaltimą arba 62,4%, o nedirbusieji — vos 3326 arba 37,6% nusikaltimų. Iš šio pavyzdžio matome, kad mažamečiai, kurie dirbo fizinį darbą, padarė beveik du kartu daugiau nusikaltimų, vadinas, atkartojo keletą kartų savo nusikaltimus — tapo recidivistais, o tai yra blogiausias reiškinys mažamečių nusikaltimuose.

Petrapilio mažamečių teismo 1910—1915 m. surinkti daviniai rodo šį nusikaltimų paskirstymą: 54,4% berniukų ir 64% mergaičių, dirbančių fizinį darbą ir 45,6% berniukų ir 36% mergaičių, nedirbančių fizinio darbo. Be to, amatų mokyklų mokiniai padarė iš visų nusikaltimų 33,2% ir mergaitės tarnaitės 32,6%. Palyginę nusikaltimų santykį tarp berniukų ir mergaičių, sužinome, kad jos duoda vos tik 13% visų nusikaltimų (Petrapilio mažamečių teismo daviniai 1910—1915 m.). Vidutinis procentas mergaičių dalyvavimo nusikaltimuose įvairuoja nuo 10 iki 13%. Petrogrado mažamečių nusikaltėlių komisija (pokarinė), remdamasi Petrogrado mažamečių teismo daviniais, o taip pat ir Berlyno mažamečių nusikaltimų teismas paduoda tokias žinias:

Eilės Nr.	Vieta		Padaryta nusikaltimų			
			Metai			
			1918	1919	1920	1921
1	Petrogrado	Berniukai	5359	7539	1713	6982
		Mergaitės	529	865	1390	920
		Proc. sant.	10	11,5	18	13,2
2	Berlyno	Berniukai	3737	2013	3037	—
		Mergaitės	772	339	562	—
		Proc. sant.	21	17	18	—

Taigi Berlyno mergaičių nusikaltimų padidėjimą galima paaiškinti kaip bendrą šių dienų socialinio gyvenimo pairimą: šeimų iškrikimas, pokarinis vargas, netinkamos švietimo ir auklėjimo sistemos taikymas ir t.t. Bet vis delto, statistikos daviniais, mergaitės nusikalsta apie 5 kartus mažiau. Apskritai, mergaitės daugiau prižiūrimos, pasyvesnės už berniukus, sėdi daugiau namie, tuo būdu labiau yra izoliuotos nuo įvairių netikėtybių, kurios stumte stumia dažnai nusikalsti. Jeigu palygintume

nusikaltimus amžiaus atžvilgiu, tai pamatytume, jog mergaitės nusikalsta šiek tiek vyresniame amžiuje, nekaip berniukai. Apskritai, daugiau kaip 50 % nusikaltimų berniukai ir mergaitės padaro nuo 14 iki 17 metų amžiaus.

Didelės reikšmės geram vaiko elgesiui turi ta visuomenės aplinka, į kurią patenka mažametis, išėjęs iš šeimos. Kur gyvenimas yra platesnis ir gyvesnis, ten daugiau įspūdžių, daugiau įvairių pagundų; o visa tai mažamečius vilioja. Negalėdami patekti į gerus pramogos namus, mažamečiai tenkinasi pigios rūšies pramogos įstaigomis, kur dažniausiai rodomos pramogos, veikiančios žmogaus jausmus, sukeliančios aistrą ir t.t. Mažamečiai ten mato įvairių nuotykių dalykus, kurie tiek jų sielą paveikia, kad jie kartais pasiryžta išbandyti tai gyvenime. Ypatingai dabar miestuose išsišakoję pigios rūšies kinai, kurie dažnai vaikus ne dorina, bet tvirkina — jie yra akstinas nusikalsti. Kartais mažamečiai, matydami ekrane nusikalstamuosius dalykus, hipnozo įtaka padaro tą pat. Be to, kinai neigiamai veikia mažamečių fantaziją. Neturėdami pinigų ir norėdami patekti į kinus, mažamečiai jų beieškodami nueina tiek toli, kad griebiasi vagystės. Apskritai, kinai vaikams gali būti naudingi tik tada, kada juose bus rodoma tinkama padagoginiu atžvilgiu programa. Taip pat į bloga vaikus stumia ir pornografijos romanų ir įvairių sensacingų, aistrą žadinančių, knygų skaitymas. Dar tenka paminėti įvairūs pasilinksminimo namai (dažniausiai mažamečių susibūrimo vietos): šokių, pigių žaidimų, kortavimo, traktierių. Čia pakliuvęs ir doras vaikas dažniausiai ištvirksta, o apie ligotus netenka nė kalbėti. Blogiausia, kai mažametis, atsidūręs karčiamoje arba už karčiamos sienų, vartoja alkoholį. Alkoholis sugriauna jo moralinę jėgą, atsakomybės baimę už blogus pasielgimus ir rūpinamąsi savo ateitimi. Jis sumažina fizines jėgas, sudarko organizmo pastovumą, sutrukdo jo augimą, iškreipia instinktus bei jausmus, nusilpnina protą ir padidina mirtingumą. Alkoholikai ir jų kartos yra pasmerktos vargti, nykti ir sirgti įvairiomis psichinėmis ir fizinėmis ligomis.

Kortavimas taip pat turi blogų vaisių. Visiems gerai žinomos tos nelaimės, kurios kyla suaugusiųjų tarpe del azartinių lošimų, pav. nusižudymai, šeimų suirimas, skurdas, kalėjimas ir t.t. Mažamečiai, iš pradžių lošdami sagutėmis, degtukais, paskui ima ir kortomis lošti iš pinigų. Pralošę ieško naujų pajamų ir dažnai nebijo prie svetimos kišenės prisilįsti, kad tik pinigų sučiuptų.

Be išvardytų priežasčių, veikiančių mažamečius nusikalsti, didelės įtakos čia turi ir pačių mažamečių fiziniai ir psichiniai trūkumai. Nenormalūs, proto atsilikėliai, epileptikai, idiotai, psichinių ligotų palinkimų ir išsigimimo pažymiais sudaro labai didelį mažamečių nusikaltėlių skaičių. Grule, ištyręs 105 mažamečius Flegingeno našlaičių vaikų įstaigoje, rado, kad 45% yra fiziškai sveiki ir psichiškai normalūs, kiti 55% turi įvairių trūkumų. Neu-

jorko mažamečių teismo psich. laborat. daviniai rodo, kad iš 781 ištirto atsitikimo rasta 39,9% silpno proto mažamečių. Daktaras Healy, Čikagos mažamečių teismo psichopatinės laboratorijos davinius panaudojęs, rado, kad iš 823 atsitikimų — 455-iuose buvo rasta psichinių defektų. Iš jų 26% turi proto trūkumų, 13% epileptikų, 4% isterikų, 18% turi psichines ligas, visi kiti — turi psichinių trūkumų. Vadinas, iš čia matyti, kad mažamečių nusikaltėlių su psichiniais trūkumais yra daugiau kaip pusė.

Be to, tenka pažymėti, kad daugumas mažamečių nusikalsta prieš turtą (prof. I. Liublinsk'is savo knygoje — „Borba s prestupnostju", remdamasis statistiniais daviniais, įrodo, kad prieš pasaulinį karą visų mažamečių nusikaltimų prieš turtą buvo 60 — 70% ir po karo pakilo iki 75 — 90%); tai galima paaiškinti kaip mažu nuosavybės teisių gerbimu ir supratimu, taip auklėjimo bei priežiūros stoka ir dorinio mažamečių lavinimosi stoka. Vaikai, kartais įpratę vagiliauti šeimos tarpe, vėliau išeina į platų pasaulį. Tas dažniausiai sukelia norą turėti pinigų rūkyti, įvairiems skanėsiams, kinams, girtauti, lošti ir pan.. Mažamečiai griebiasi įvairiausių priemonių savo smalsumui patenkinti, kuris susidaro mažamečių sąmonėje neigiamo socialinio gyvenimo sąlygų įtakoje.

Taigi matome, kaip daug yra įvairių priežasčių, kurios stumia ir vilioja mažametį nusikalsti. Todel šiam žalingam reiškiniui paralizuoti visuomenė ieškojo ir tebeieško tinkamų kovos priemonių. Tų kovos priemonių ir organų nagrinėjimas sudarys kitą skyrių.

III.

XIX amžiaus vartojamos priemonės ir parinkti metodai kovoti su mažamečių nusikaltimais negalėjo užkirsti kelio tam neigiamam reiškiniui, nes mažamečių nusikaltimų skaičius vis augo ir augo (pav., Rusijoje per pirmąjį XX amž. dešimtmetį mažamečių nusikaltimų padidėjo 111%; Vokietijoje per paskutinius XIX amž. dvidešimt dvejus metus mažamečių nusikaltimų padidėjo 59 % — prof. I. Liublinsk'io dav.), todel baigiantis XIX ir prasidedant XX amžiui imta ieškoti naujų pagrindų tai kovai. Daugelyje šalių del to dalyko atsiranda statutų ir projektų. Tų kelių, kuriais ėjo ir tebeeina įvairios tautos, yra labai daug; jie priklauso įvairių faktorių: kultūros, geografijos, tautybės, tikybos ir t.t. Tačiau randame bendrų principų, kuriais yra remiama kova su mažamečių nusikaltimais. Kovoti su mažamečių nusikaltimais vien bausmėmis ir represijomis nėra racionalu, nes bausmė retai tepataiso nusikaltėlį ir iš esmės yra žalinga Čia kilo auklėjimo ir globos problema, todel tos kovos pagrinde mes matome reikalą taikyti ne bausmę, bet auklėjimą, globą ir pagalbą. Bet, deja, tenka konstatuoti, kad ne visur atsisakyta nuo bausmės

Drauge iškilo dalykas ir apsaugoti jaunuolį dar nenusikaltusį, bet palinkusį nusižengti ir esantį be priežiūros, kuris pirmąja proga gali nusikalsti. Anglų, švedų, vokiečių ir danų įstatymai vaikus saugoja nuo pat lopšio dienų. Vaikai, atiduoti auklėti į svetimas rankas nuo 6 iki 7 m., yra administracijos valdžios kontroliuojami. Vengrų įstatymai reikalauja, kad vaikai būtų sukoncentruoti tam tikrose įstaigose, valdžios kontroliuojamose. Be to, ir tėvai dažnai auklėja vaikus blogai: vaikai apleidžiami, skriaudžiami, mušami, nesirūpinama, kad jie būtų gerai išauklėti ir materialiai aprūpinti, todel ir jų įstatymai nepamiršo. Šeima — tai pirmas ir mažiausias visuomenės gyvenimo kampelis, sudarąs visuomenės gyvenimo pagrindus, ant kurių jaunoji karta auga ir lavinasi. Tačiau šeima kartais esti iširusi, ištvirkusi ir blogai vaikus auklėja, todel tokiu atveju valstybei reikia įsikišti ir tokios šeimos vaikus paimti tinkamiau auklėti. Įstatymai ir statutai liepia priverstinai atimti vaiką iš blogų tėvų; ypač aiški ta mintis yra anglų įstatymuose, kuriais eidami teisėjai savo nuožiūra gali pavesti vaikus auklėti kitiems. 1922 m. danų įstatymu globos taryba savo nutarimu gali atimti vaikus iš blogų tėvų ir atiduoti įstaigoms arba atskiriems asmenims. Panašiai vaikų atėmimo dalyką sprendžia vengrų, norvegų, švedų, olandų ir austrų įstatymai. Tačiau tėvų teisių anuliavimą turi išspręsti tam tikra valdžios įstaiga. Prancūzijos ir Belgijos statutai nurodo, kad nuteistiems tėvams teismas atima mažamečius vaikus. Taip pat 1825 metų Napoleono civilinis kodeksas, Rusijos ir Italijos įstatymai numato, kad jeigu tėvai nusmerkti už tam tikrus nusikaltimus arba jei jie muša vaikus, kenkdami tuo jų sveikatai, tai vaikai gali būti iš jų atimti. Vengrų įstatymais į prieglaudas gali būti priimami tie vaikai, kurie reikalingi globos bei pagalbos ir yra apleisti.

Taip įstatymai nurodo keletą kategorijų mažamečių, kuriais valstybė turi pasirūpinti ir prisidėti prie jų globojimo. Prie tokių priklauso šie mažamečiai: 1) apleisti (nepriežiūra, vargas); 2) užmiršti (tėvų ir globėjų blogas rūpinimasis); 3) skriaudžiami; 4) nenormalūs (silpnapročiai, psichiškai pakrikę) ir 5) nusikaltėliai.

Dabar svarbu pažymėti, kaip valstybės (visuomenės) rūpinimasis tais mažamečiais turi pasireikšti; kurias priemones valstybė vartoja, kad apsaugotų visuomenei pavojingus mažamečius ir užkirstų kelią nusikaltimams — įspėtų nusikaltimus, vadinas, apsaugotų tuos mažamečius, kurie dar nėra nusikaltę, bet kurie del savo individualinių ypatybių bestovį ant nusikalstamojo slenksčio, arba įspėtų jau nusikaltusius, kad savo nusikaltimų neatkartotų. Todel čia tenka paliesti visus tuos organus, kurie kovoja tą kovą.

A. Mažamečių teismai.

Gyvenimo praktika parodė, kad mažamečių teisimas bendruose teismuose ir bendru procesu neatitinka naujų kovos priemonių su mažamečių nusikaltimais ir iškėlė reikalą sukurti atskirus teismus. Toji idėja, radusi tinkamą dirvą, pirmiausia prigijo Amerikos Jungtinėse Valstybėse. Amerikos visuomenėje jau buvo susidariusi nuomonė, kad mažamečiams reikia kito teismo procedūrų nekaip suaugusiems, juo labiau, kad kai kuriuose štatuose mažamečių nepakaltinamumo amžius buvo labai žemas (6 m.). Visuomenė gerai žinojo, kad mažametis, patekęs į bendrąjį teismą, iš kur dažnai patenka į kalėjimą, ištvirksta — žūva. Todel reikėjo ieškoti priemonių nuo to apsisaugoti. Tokią išganomąją priemonę visuomenė kaip tik tikėjosi rasianti sudarius atskirą mažamečių teismą. Pirmas toksai teismas buvo įsteigtas Čikagoje 1899 m. Dešimčiai metų praėjus, atskiri mažamečių teismai buvo jau sudaryti visuose Amerikos Jungtinių Valstybių štatuose.

Netrukus mažamečių teismų idėja iš Amerikos atkilo į Europą. Čia pirmiausia toji idėja buvo įgyvendyta Anglijoje. 1905 m. Birmingamoje buvo įsteigtas pirmas mažamečių tesmas. Greit po to, 1908 m., visoje Anglijoje buvo įsteigti mažamečių teismai. Kitais metais jau buvo išleistas pirmas vaikų kodeksas (Childen Chartes). Taigi anglų-saksų tauta pirmoji pasirūpino mažamečiais.

Kiek vėliau mažamečių teismai pasirodė Europos kontinente. 1908 m. Frankfurte (Vokietijoje) buvo įsteigtas pirmas toksai teismas. Italijoje nuo 1908 m. bendruose teismuose buvo nustatyta specialinė mažamečių byloms nagrinėti tvarka. Rusijoje pirmas mažamečių teismas buvo įsteigtas 1910 m. Petrapilyje. Prancūzijoje 1912 m. buvo įsteigti atskiri mažamečių teismai visoje valstybėje. Pokarinėse valstybėse, pav. Lenkijoje, veikia mažamečių teismai Varšuvoje, Liubline, Lodzėje ir okupuotam Vilniuje. Tų teismų kompetencija — taikos teisėjų sprendžiami nusikaltimai. Didesnius nusikaltėlius teisia apygardos teismai. Prie tų teismų yra „Koło opiekunów sądovych“, kurie dirba visai paviršutiniškai.

Del pačių mažamečių teismų tenka pasakyti, kad dabar Jungtinėse Amerikos Valstybėse funkcionuoja trys tokių teismų tipai: 1) atskiri teisėjai, 2) teisėjai, galį ir kituose teismuose dirbti, ir 3) teisėjai, paeiliui sprendžią mažamečių bylas. Europoje veikia pirmųjų dviejų tipų mažamečių teismai. Mažamečių teisėjas, nagrinėdamas mažamečių bylas, paprastai naudojasi globėjų, gydytojų, pedagogų ir visuomenės labdaros draugijų pagalba. Be to, jam padeda paskutiniu laiku steigiamos prie mažamečių teismų psichopatinės vaikų laboratorijos — klinikos, kurių tikslas yra gerai nustatyti mažamečio psichinį diagnozą, kad žinotų, kurios būtent teismo priemonės yra pavartotinos. Pirmoji tokia labora-

torija buvo įsteigta Bostone (Amerikos Jungtinėse Valstybėse) 1909 m.

Atskiras mažamečių teismas turi savo procedūrą. Visų pirmiausia, apribojamas teismo posėdžių viešumas (Italijoje leidžiama dalyvauti tik reikalingiems asmenims), suprastinamos visos apeigos ir formos. Nėra tokio formališkumo, iškilmingumo, nėra nusikaltėlių suolo, salė yra paprastas kambarys. Teisiant mažametį dalyvauja globėjai (pageidaujamas ir tėvų dalyvavimas), ir teisiama skyrium nuo suaugusių. Draudžiama skelbti bylos eiga ir kiti teismo daviniai.

Mažamečių teismų teisėjai turi atrodyti vaikui kaip draugai, tėvai ar patarėjai, bet ne kaip persekiotojai ar priešai. Čia teisėjas-amatininkas netinka. Mažamečių teisėjas turi būti ne tiek teisininkas, kiek psichologas, sociologas ir, be to, mylįs vaikus ir mokąs su jais elgtis. Turi vadovautis ne tiek šaltu protu ir teisės normomis, kiek širdimi ir tėviškais patarimais. Turi nusileisti į vaiko sielą ir stengtis ją suprasti: „turi mokėti galvoti kaip filosofas ir galvoti kaip vaikas". Teisėjas turi sugyventi su vaikais ir tėvais, įsigyti jų meilės, pagarbos ir pasitikėjimo. Tai gali atlikti žmogus, kilęs iš to paties luomo. Svetimas, atėjūnas, kad ir geriausių norų būdamas, neįstengs eiti tokių aukštų ir atsakingų pareigų. Svetimtaučiai teisėjai netinka. Todel kiekviena didesnė valstybės mažuma turi turėti iš savo tarpo mažamečių teisėjų ir savo atskirų auklėjimo įstaigų.

Vienas žmogus visada galės lengviau ir greičiau prieiti prie vaiko sielos, o vaikas — teisėją suprasti ir pasakyti visą teisybę. Pasitikėjimą visada galima greičiau sukelti vienam asmeniui negu keliems. Keli žmonės, sėdėdami prie teisiamojo stalo, labiau gąsdina vaiką, nekaip prieina prie jo. Todel pirmenybė atiduodama vienasmeniams, o ne kolegialiniams teismams. Tačiau, ar vienasmenis ar kolegialinis teismas yra geresnis, sunku tikrai pasakyti, bet daugumos nuomonė yra už vienasmenį mažamečių teismą, nes dabar, esant įvairioms pagalbinėms įstaigoms prie mažamečių teismų (globėjų institutai, labdaros draugijos, klinikos—laboratorijos ir t. t.), gali ir vienas teisėjas gerai atlikti paskirtą jam darbą. Į mažamečių teismo apeliacijos dalyką žiūrima nevienodai. Bloga, jeigu nėra apeliacijos, bet apeliacija sulaiko auklėjamųjų ir įspėjamųjų priemonių taikymą, pakerta teisėjo autoritetą ir pasitikėjimą juo. Italijoje apeliacijos nėra, ir išimtiniais atsitikimais teleidžiama kasacija. Austrijoje apeliacija leidžiama labai retais atsitikimais. Belgijoje, Prancūzijoje ir Vokietijoje apeliacijos bylas sprendžia mažamečių apeliacinis teismas.

Teismo sprendimus vykdo arba patys teismai, arba tam tikros įstaigos: Rusijoje, Vengrijoje, Skandinavijoje; prokuratūra — Prancūzijoje; kai kur — administracijos valdžia ir mokyklos. Teismo išlaidos, paprastai, padengiamos valstybės arba savivaldybių.

Tiek bendri teismai, tiek ir kardomosios priemonės, kurios yra taikomos suaugusiems, negalėjo būti taikomos mažamečiams. Dabar praktikuojamos mažamečiams taikyti šios kardomosios priemonės:

1) Palikimas mažamečio laisvėje, bet su prievole paskirtu laiku atvykti į teismą; 2) palikimas laisvėje globėjo priežiūroje; 3) laikymas kitoje patikimoje šeimoje globėjo priežiūroje; 4) laikymas specialiai paruoštose arešto prieglaudose.

Dabar arešto prieglaudų yra visur, kur tik yra mažamečių teismų. Steigiant skyrium mažamečių teismą, dažnai kartu steigiama ir arešto prieglauda.

Surinkus visas reikalingas žinias apie mažametį, daromas teismo posėdis, ir mažametį apkaltinus, taikomos šios bausmės: 1) pastebėjimas, pabarimas; 2) sąlyginis atleidimas nuo bausmės arba sąlyginis nutarimo vykdymo atidėjimas ir atidavimas atsakingai globėjo priežiūrai; 3) palikimas šeimoje arba pas buvusį šeimininką, paskyrus tam tikrą šeimynišką bausmę ir atsakingą priežiūrą; 4) laikymas svetimoje patikimoje šeimoje nuteistojo gyvenamoje vietoje arba kitoje vietoje su atitinkama priežiūra; 5) paskyrimas pabaudos nusikaltėliui iš jo pajamų; 6) paskyrimas atlikti tam tikrą darbą; 7) atidavimas į paprastą arba amatų mokyklą (ūkio koloniją); 8) atidavimas į drausmės-auklėjamąją (griežtesnės disciplinos) įstaigą.

Lengviausia bausmė yra pastebėjimas ir šiek tiek griežtesnė forma — pabarimas. Praktika rodo, kad pastebėjimas yra geresnis ir naudingesnis, negu pabarimas, kuris kartais turi neigiamos įtakos vaikui. Anglų statutas leidžia teismui iššaukti nusikaltėlį ir, nustačius kaltę, tuojau be jokio pabarimo atleisti. Panašiai yra ir vengrų 1913 m. statute. Be to, Amerikos ir Vengrijos statutai leidžia atleisti nusikaltėlį, paskyrus bausmę išmėginti. Norvegų statutas leidžia už mažus mažamečių nusikaltimus atleisti nuo bausmės ir pritaikyti auklėjimą arba drausmės pabaudas. Kiti statutai nepripažįsta atleidimo ir reikalauja pastebėjimo ar pabarimo.

Labai lengva priverstinio auklėjimo priemonė yra atidavimas nusikaltusio vaiko tiems patiems auklėtojams, jų stropiai priežiūrai ir globai. Auklėtojai, neatlikę paskirto jiems uždavinio, gali būti patraukti atsakomybėn. Italų statutas tokiems auklėtojams numato pabaudų iki 2000 lyrų. Anglijoje reikalaujama laido arba įkaito.

Grąžintą tėvams mažametį teismas arba kita įstaiga gali atiduoti specialiai globėjų-auklėtojų priežiūrai. Globėjų priežiūra, palyginti, yra dar jauna institucija, bet jau plačiai įsigalėjusi. Globėjų priežiūra visur nustatyta vienodais pagrindais. Paprastai, prie mažamečių teismų yra apmokami ir garbės globėjai-auklėtojai. Mažamečiai gyvena ne prie globėjų ir auklėtojų, bet pas tėvus arba kur kitur, o globėjai jais rūpinasi iš šalies. Taip pat jie tarpininkauja teismui ir švelninant mažamečių teises, teismo

sprendimą varžomas. Vokiečiai panašius globėjus vadina „Schutzengel". Garbės globėjų-auklėtojų atsiranda labai maža, todel yra reikalo paskirti apmokamų globėjų. 1923 m. Amerikos Jungtinėse Valstybėse buvo 2656 apmokami globėjai.

Anglijoje ir Vengrijoje globėjai ir auklėtojai yra policijos valdininkai. Norvegijoje tas pareigas eina tarybos nariai arba jų paskirti asmens. Petrapilio mažamečių teisme 5 apmokami, o kiti — garbės auklėtojai-globėjai. Prieš karą Rusijoje, gali sakyt, nebuvo apmokamų globėjų-auklėtojų, bet teisėjai galėjo susitarti su miestų savivaldybėmis ir kitomis įstaigomis del atlyginimo.

Globėjai-auklėtojai turi būti to paties visuomenės sluogsnio ir tos pačios tautos, kaip ir mažamečiai, nes čia reikalingas pasitikėjimas. Bet apie tai statutai nekalba, tik kai kuriuose yra pažymima, kad globėjai-auklėtojai turi būti tos pačios tikybos, kurios yra ir mažamečiai.

Ilgai laikėsi nusistatymas prieš visuomenišką-valdišką auklėjimą, kuriame nėra nuoširdumo ir šeimyniškos šilimos. Pirmiausia tą reikalą išsprendė Austrija, ėmus vaikus laikyti svetimose šeimose. Šeimos turi būti parinktos pavyzdingos. Tai gana racionalus naujųjų laikų kovos būdas su mažamečių neprižiūrėjimu. Kur aukšta kultūra, ten gerų šeimų nesunku rasti. Bet žemos kultūros krašte ši auklėjamoji priemonė sunkiai pritaikoma. Pirmiausia tokių šeimų reikalinga ieškoti užmiesčio giminių tarpe, nes mažamečiai geriau jaučiasi artimesnių žmonių tarpe. Čia turi didelės reikšmės tautybė, todel negalima mažamečių laikyti svetimtaučių šeimose. Atimti mažamečiams tautiškumą arba auklėti juos svetima dvasia yra didelė skriauda, nes tuo būdu jie nuo savo giminių tėvų visiškai atplėšiami—tuo nutrūksta šeimos ryšiai. Tokie vaikai dažnai virsta išsigimėliais, ir jiems ten tėvynė, kur yra uždarbio. Kartais jie tampa savo tautiečių priešais. Laikymas svetimoje šeimoje reikalauja auklėtojų priežiūros ir kontrolės, nes dažnai svetimos šeimos stengiasi daugiau naudos iš mažamečių turėti, nekaip juos išauklėti ar pataisyti.

Piniginė pabauda nusikaltusiems mažamečiams labai retai tetaikoma. Jeigu kartais dedama, tai tik už mažus nusikaltimus ir tiems mažamečiams, kurie uždarbiauja. Bet norint mažametį pataisyti ir suraginti jį doriau elgtis, piniginės pabaudos nieko negelbės. Čia reikalingas auklėjimas, reikalinga mažamečiui nusikaltėliui visų pirma duoti tai, ko jis iš jaunų dienų gimtoje šeimoje nėra gavęs: tai doro auklėjimo. Toks auklėjimas galės būti įskiepytas, tik atidavus jį į tam tikrą auklėjamąją įstaigą.

Paskyrimas mažamečiams nusikaltėliams tam tikro darbo daugiausia praktikuojamas Amerikos Jungtinėse Valstybėse. Šitas dalykas taip pat yra nustatytas ir vokiečių 1923 m. atskirame mažamečių teismų įstatyme. Sunkiai nusikaltusiems ir labai išdykusiems arba įvairių defektų mažamečiams labiausia yra taikomas drausmės auklėjimas, laikant juos specialinėse įstaigose.

B. Drausmės-auklėjamosios įstaigos.

Visi statutai ir naujieji projektai vienu balsu pripažįsta, kad kovai su mažamečių nusikaltimais šiandien geriausia priemonė yra auklėjimas, kuris turi būti taikomas tiek nusikaltusiems, tiek ir dar nepadariusiems nusikalstamojo darbo, bet palinkusiems ką pikta daryti. Tariant, auklėjamosios priemonės pripažintos taikytinos nusikaltusiems ir blogo elgesio mažamečiams.

Auklėjimo idėja pradedama įgyvendyti nuo antrosios XVIII amžiaus pusės. Pradžioje taikoma vien mažamečiams, paleistiems iš kalėjimų, bet jau nuo XIX amžiaus pradžios, kada drausmės-auklėjamosios priemonės reglamentuojamos įstatymais (pav., 1810 m. prancūzų baudž. kod.), pradedama plačiai tas priemones praktikuoti gyvenime. Prancūzų 1850 m. rugsėjo mėn. 5 d. įstatymas jau numato dviejų tipų ūkio kolonijas mažamečiams, lengviau ar sunkiau nusikaltusiems, vietoje kalėjimo.

Anglijoje 1846 m. steigiama pirmoji mokykla pavargėliams mažamečiams. 1866 m. įstatymas leidžia taikyti drausmės auklėjimą mažamečiams, nuteistiems kalėti. Tokie mažamečiai atiduodami į drausmės mokyklas, visi kiti blogo elgesio mažamečiai — į amatų mokyklas arba prieglaudas. 1908 m. įstatymu mažamečių globojimas praplečiamas į nesveikus, patvirkusius, elgetaujančius, gyvenančius blogose sąlygose.

Taip pat ir kituose kraštuose XIX amžiaus viduryje leidžiami įstatymai del auklėjimo priemonių taikymo nusikaltusiems mažamečiams. Rusijoje pirmieji drausmės-auklėjamųjų įstaigų įstatai pasirodė 1866 m.

Kad ir pasisakius už drausmės-auklėjamųjų priemonių taikymą mažamečiams nusikaltėliams arba palinkusiems nusikalsti, vis delto neišsižadėta ir kalėjimo. Yra nemaža statutų, kurie tam tikromis sąlygomis leidžia pasodinti mažamečius į kalėjimą, bet draudžia drauge su suaugusiais. Tačiau tas draudimas ne visur vykdomas. Sodinti į kalėjimą leidžiama ne jaunesni kaip 14 m. Olandijos 1901 m. statutas, Belgų 1912 m. ir Prancūzų 1913 m. visai nepripažįsta mažamečiams kalėjimo. Pirmieji du statutai, kaip išimtį, leidžia bausti kalėjimu mažametį nuo 16 m. amžiaus. 1908 m. Vengrų novelė leidžia bausti kalėjimu nuo 12 m., bet taip pat išimtiniu atveju. Šveicarijos kodeksas leidžia bausti mažamečius nuo 14 m. kalėjimu tik tam tikromis sąlygomis. Italijos įstatymas — iki 16 m. vaikui visai nenumato kalėjimo. 1923 m. Vokiečių atskiras įstatymas leidžia už tam tikrus nusikaltimus bausti kalėjimu mažametį iki 14 m. Rusų baudžiamojo statuto (1903 m.) 41 str. taip sako: „Nepilnamečiai nuo 14 iki 17 m., padarę sunkius nusikaltimus, paprastai atiduodami į drausmės-auklėjamąsias įstaigas, bet jeigu negalima atiduoti į minėtąsias įstaigas, tai jie laikomi atskiruose būstuose nepilnamečiams prie kalėjimų (berniukai); mergaitės gali būti atiduotos į moterų vienuolynus“.

Dabar praktikuojami įvairūs drausmės-auklėjamųjų įstaigų tipai. Anglijoje išsiplėtojo prieglaudos, amatų mokyklos ir mokyklos reformatorijos. Pirmoji įkurta 1899 m.. Į prieglaudas ir amatų mokyklas atiduodami mažamečiai ne vien tik nusikaltėliai, bet ir neprižiūrimi, įvairių blogų palinkimų. Mokyklos reformatorijos, paprastai, taikomos mažamečiams nusikaltėliams. Visos tos įstaigos mažamečiams Anglijoje išsiplėtė visuomenės iniciatyva. Valdžia iš savęs duoda toms įstaigoms pašalpų ir jų priežiūrai skiria inspektorius.

Rusijoje ir Italijoje įsigalėjo drausmės-auklėjamosios įstaigos ūkio kolonijų pavidalo tipas, kaip ir Prancūzijoje. Jungtinėse Amerikos Valstybėse daugiausia praktikuojamos reformatorijos (pirmoji įsteigta 1869 m.), kurios savo santvarka užima vidurinę vietą tarp drausmės-auklėjamųjų įstaigų ir paprastojo kalėjimo. Reformatorijos tinka daugiausia vyresniesiems mažamečiams (pav., nuo 16 m.). Reformatorijose nusikaltėliai mokomi įvairių amatų ir šviečiami. Statistikos daviniais, iš reformatorijų išeina pasitaisiusių 60-65%, nors jau ir buvusių recidivistų. Šveicarijoje išsiplėtė drausmės-auklėjamosios įstaigos. Tos įstaigos paskirstytos pagal vaikų amžių: 5—15 m., 15—20 m. ir pagal režimą.

Drausmės-auklėjamosios įstaigos, turėdamos didelį pasisekimą, sparčiai augo. Rusijoje 1913 m. buvo tokių įstaigų 61 su 4300 auklėtinių (4 vietos vienam mil. gyventojų). Anglijoje buvo 37 mokyklos reformatorijos ir 113 amatų mokyklų su 6000 auklėtinių (200 vietų 1 mil. gyventojų). Prancūzijoje drausmės-auklėjamosiose įstaigose 1910 m. buvo priskaitoma 116 vietų 1 mil. gyv. Taip pat ir kitose valstybėse tokių mokyklų buvo įsteigtas nemažas skaičius.

Be to, tenka pažymėti, kad mažamečių nusikaltėlių drausmės-auklėjamosios įstaigos daugiausia yra privatinės, pav., Rusijoje (prieš karą), Anglijoje (su valdžios priežiūra), iš dalies Vokietijoje ir t. t. Mūsų Kalnaberžės įstaiga yra valdžios — Teisingumo Ministerijos—prižiūrima. Gyvenimo praktika rodo, kad privatinės auklėjamosios įstaigos turi didesnį pasisekimą, yra pigesnės ir lankstesnės; bet tas klausimas (ar privatinės ar valdžios įstaigos yra geresnės) tuo tarpu dar nėra galutinai išspręstas.

Po pasaulinio karo, socialinėms gyvenimo sąlygoms pakitėjus, mažamečių nusikaltėlių skaičius padidėjo, todel tautoms kilo reikalas rimčiau pagalvoti ir pasirūpinti savo augančia karta. Ypatingas dėmesys dabar atkreiptas į auklėjamųjų priemonių taikymą mažamečiams, nes tik minėtosios priemonės pasirodė praktikoje galinčios pataisyti vaiką.

Toliau, kyla klausimas, kada turi pasibaigti auklėjamųjų priemonių taikymas mažamečiui, esančiam tokioje įstaigoje. Atsakymas galėtų būti tik vienas — kiek galima ilgiau, kol bus pasiektas tikslas. (Tagancevas sako, kad daugiausia tegalima išlaikyti 5 metus, o mažiausia 2). Bet kartais gali atsitikti, kad

mažametis, būdamas aukl. įstaigoje, susilaukia pilnų metų ir nepasitaiso. Paleidus jį nepataisytą, neperauklėtą, gali visas įdėtas darbas ir pastangos nueiti niekais. Įstatymai tą dalyką sprendžia įvairiai. Rusų įstatymai sako, kad mažamečiai gali būti atiduodami į drausmės-auklėjamąsias įstaigas ne vyresni kaip 18 m. ir ten laikomi ne ilgiau kaip iki 21 m. amžiaus. Anglijos mokyklose ir reformatorijose auklėtiniai gali būti laikomi iki 23 m. amžiaus. Bet daugumas statutų numato, kad sukakusieji pilnus metus paleidžiami iš drausmės-aukl. įstaigų; nepasitaisiusieji turi būti atiduoti į specialinius darbo namus suaugusiems.

Kartu su mažamečių auklėjimu tam tikrose, specialiai įrengtose, įstaigose buvo atkreiptas dėmesys ir į tuos mažamečius, kurie auklėjami ir taisomi kitokiu būdu: pas tėvus, gimines, kitose šeimose, be priežiūros ir kt. Todel pats gyvenimas diktavo visuomenei sudaryti atskiras institucijas, kurios tuo dalyku rūpintųsi. Toms funkcijoms atlikti kaip tik buvo sudaryta nuolatinių globėjų institucija. Prancūzijoje tas pareigas atlieka „Kaltinamųjų mažamečių apsaugos komitetas", Belgijoje — visuomenės globos delegatai mažamečiams apsaugoti, Vokietijoje — atskira organizacija „Jungendgeriechtshilfe". Be to, Vokietijoje yra įsteigta 1922 m. įstatymu speciali „Jugendamt'o" įstaiga, kuriai yra pavesta rūpintis jaunimo auklejimo priežiūra. Italijoje įgalioti vietos mažamečių teisėjai (Dėlegati mandamentali), kuriems padeda mokyklų bei patronatų ir visuomenės labdaringų draugijų atstovai. Skandinavijoje tą darbą atlieka globos komisija; SSSR — mažamečių komisija, kuri šiek tiek panaši į minėtąją komisiją, bet Skandinavijoje ji turi platesnes funkcijas, net pavaduodama mažamečių teismą.

Dabar globėjų-auklėtojų institucija turi didžiausios reikšmės kovoje su mažamečių nusikaltimais. Jos funkcijos pasireiškia keleriopai: gina mažametį nusikaltėlį teisme, saugoja jo teises, globoja ir prižiūri nusikaltusius mažamečius, laikomus svetimose šeimose arba pas tėvus, rūpinasi mažamečių materialine būkle ir auklėjimu; rūpinasi mažamečiais, kurie yra be tinkamos priežiūros ir t.t. Vadinas, globėjų institucija labai plačiai prisideda prie jaunuomenės dorinio gydymo, prie įspėjamųjų priemonių sustiprinimo, todel dabar visos valstybės stengiasi tą instituciją sustiprinti ir išplėsti.

Jaunuomenė, išleista iš drausmės-auklėjamųjų arba kitų įstaigų, dažnai atsiduria sunkioje būklėje, ypač tie mažamečiai, kurie neturi šeimyninės prieglaudos arba atpratę ir negalį imti tuojau savarankiškai gyventi, ir tie, kurie, pajutę laisvę, vėl lengvai linksta blogai elgtis. Taigi visai suprantamas dalykas, kad tokie mažamečiai iš pradžios reikia paremti, kol jie savarankiškai galės pradėti gyventi ir visai sustiprės morališkai. Čia jau pati visuomenė turi ateiti pagalbon ir suorganizuoti draugijas (patronatą), kurios pasirūpintų tais paleistaisiais. Tokių draugijų veikimas jau žinomas nuo XVII amžiaus pabaigos (Rusijoje patrona-

tas buvo įkurtas 1905 m., Italijoje 1906 m.). Vadinas, patronato tikslas—duoti laikiną prieglaudą mažamečiams, paleistiems iš kalėjimų, auklėjamųjų įstaigų, tikriau — juos pavalgydinti, aptaisyti ir surasti jiems darbo. Be to, patronatas kartais dar prisideda ir prie mažamečių auklėjimo.

Apibendrindami aukščiau išdėstytas mintis, galime pasakyti, kad prieš mažamečių nusikaltimus smarkiai kovojama, ir tam yra naudojamos įvairios kovos priemonės ir vartojami įvairūs būdai. Daugumo valstybių susirūpinimas savo mažamečiais nusikaltėliais arba jau linkusiais nusikalsti neliko be vaisių. Statistikos daviniai rodo, kad mažamečių nusikaltimų skaičius iki XIX amžiaus pabaigos augo, bet pradedant nuo XX amžiaus yra tendencijos mažėti ten, kur buvo vartojamos ir tebevartojamos plačios įspėjamosios priemonės: pataisymo, perauklėjimo, pagydymo (per pirmąjį XX amžiaus dešimtmetį Vokietijoje sumažėjo 11%, Prancūzijoje svyruoja, bet vis delto eina mažyn; Anglijoje mažėja ir t.t.). Teigiamų rezultatų susilaukta ten, kur atsisakyta nuo kalėjimų, sudaryti atskiri mažamečių teismai, sudarytos drausmės - auklėjamosios įstaigos, panaudotas priverstinis auklėjimas (ypač Anglijoje) ir apskritai ten, kur visuomenė susidomėjo mažamečių nusikaltimais ir stojo į kovotojų eiles.

Toliau, labai svarbu pažvelgti, kaip tas reikalas yra tvarkomas Lietuvoje.

IV.

Dabar Lietuvoje mažamečių nusikaltėlių dalykas sprendžiamas, išeinant iš senosios Rusijos įstatymų. Todel nagrinėjant šį dalyką tenka susidurti su veikiančiu baudžiamuoju 1903 m. statutu ir paraleliai paliesti, kas praktiškai, einant įstatymais, nuveikta mažamečių nusikaltėlių reikalu.

Nusikaltėliams, taip pat ir palinkusiems blogai elgtis mažamečiams veikiantieji mūsų krašte įstatymai numato šių apsaugos priemonių panaudojimą: 1) atidavimas atsakingon priežiūron; 2) atidavimas į drausmės-auklėjamąją įstaigą; 3) atidavimas į vienuolyną ir 4) laikymas atskiruose būstuose prie kalėjimų ir arešto namų.

Teismo sprendimu atidavimas mažamečių nusikaltėlių atsakingon tėvų ir kitų patikimų asmenų (šeimų) priežiūron mūsų krašte praktikuojamas. Bet mes neturime tam tikrų globėjų, kurie, atidavus mažamečius tėvų, ypač svetimųjų priežiūron, galėtų prižiūrėti, kaip tie mažamečiai auklėjami, taisomi, ir kurie galėtų patys savo patarimais prisidėti prie jų pagydymo; todel minimoji apsaugos priemonė nėra produktinga, ir iš tokių mažamečių išeina daug recidivistų.

Atidavimas į drausmės-auklėjamąją įstaigą, kur mažamečius perauklėja, pataiso ir išauklėja gerais šalies piliečiais, šiandien duoda geriausių rezultatų.

Mūsų krašte dabar veikia dvi (berniukų ir mergaičių) drausmės-auklėjamosios įstaigos.

Kalnaberžės mažamečių nusikaltėlių (berniukų) drausmės -auklėjamoji įstaiga (kolonija) įkurta 1926 m. sausio mėn. 6 d. Kalnaberžės dvare (Kėdainių apskr.). Kolonija turi 80 ha dvaro centrą su neblogais dvaro trobesiais, kurie jau pertaisyti ir pritaikyti skirtam tikslui. Be to, kolonija turi savo maldos namus —mažą koplytėlę.

Į šią koloniją patenka teismo nubausti mažamečiai (nuo 10 iki 17 m.), kurie kolonijos administracijos nuožiūra paleidžiami (būna ir terminuotai teismo baustų) iš įstaigos tik tada, kai jie pasitaiso. Kolonijos auklėtiniai skirstomi į tris grupes, „šeimomis" vadinamas. I-oji grupė vadinama pasitikėjimo šeima, kurią sudaro ilgiausiai išbuvę kolonijoje mažamečiai; II-oji grupė—pataisos šeima ir III-oji—drausmės šeima. Dar yra IV-oji grupė, kurią sudaro įstaigoje nusikaltę mažamečiai. Pati kolonijos gyvenimo tvarka yra tokia: pusiau šeštą valandą vaikai keliasi; šeštą valandą patikrinimas, malda ir himnas. Po to pusvalandis gimnastikos ir pusryčiai. Nuo 7,5 iki 17,5 val. — darbas su 2 valandų pertrauka pietums ir poilsiui. Nuo 19 iki 20 val. vakarienė. 20 val. patikrinimas, malda, himnas. Po patikrinimo auklėjimo valanda pagal Foersterio sistemą, arba viena kita mandagumo mokomoji valanda.

Kolonijoje auklėtiniai mokomi: ūkio lauko darbų, daržininkystės ir įvairių amatų — batsiuvio, kalvio, mūrininko, staliaus ir t. t.. Lygiagrečiai einamas ir pradžios mokslas.

Kas mėnuo apskrities gydytcjas (yra ir etatinis kolonijos felčeris) tikrina auklėtinių sveikatą ir teikia medicinos pagalbą nesveikiems.

Kalnaberžės mažamečių kolonija neturi jokių kalėjimo žymių. Prižiūrėtojai kartu su auklėtiniais dirba ir juos moko. Geresnio elgesio vaikams, norintiems matytis su savo tėvais, duodama atostogų. Dalis kolonijos auklėtinių kas metai atiduodama patikimiems ūkininkams už tam tikrą atlyginimą piemenauti ar pusbernauti, bet jie turi pasižadėti, kad vaikus gerai išlaikys ir auklės.

Šių metų kovo mėn. 25 d. tos kolonijos statistikos duomens buvo tokie:

1. Pagal amžių skirstomi:

11 metų amžiaus	— 4%	16 metų amžiaus	— 13%;
12 „ „	— 8%	17 „ „	— 14%;
13 „ „	— 14%	18 „ „	— 14%;
14 „ „	— 6%	19 „ „	— 6%;
15 „ „	— 16%	20 „ „	— 5%;

2. Miesto gyventojų 65% ir kaimo 35%;

3. Nusikaltusiųjų %, kurie turi ir kurie neturi tėvų:

a) našlaičių — neturi nei tėvo nei motinos — 25%;
b) turi tik motiną. . . . . — 28%;
c) turi tik tėvą. . . . . — 8%;
d) abu tėvus turi. . . . . — 39%;

4. Normalumo atžvilgiu:

a) normalių. . . . . — 53,4%;
b) afektyvinių . . . . — 12%;
c) oligafrenikų. . . . . — 20%;
d) defilikų . . . . — 14,6%;

5. Auklėtinių darbštumas:

a) darbščių . , ... — 12,9%;
b) dirba prižiūrimi . . . . — 34%;
c) pustinginių . . . . — 32%;
d) tinginių . . . . — 21,1%;

6 Kiek ir kada atvyko į įstaigą:

per 1926 metus	—	85
„ 1927 „	—	108
„ 1928 „	—	96
„ 1929 metus iki kovo mėn. 25 dienos .	—	20
Iš viso	—	309

7. Kiek ir kada atleisti kaipo pasitaisę:

per 1926 metus	—	15
„ 1927 „	—	26
„ 1928 „	—	45
„ 1929 metus iki kovo mėn. 25 dienos .	—	5
Iš viso	—	91
Atleisti, kurie terminuotai buvo nubausti	—	44
Per visus trejus metus pabėgo	—	16.

8. Per visą laiką recidivistų buvo tik du mažamečiai, iš kurių vienas buvo terminuotai baustas.

9. Nusikaltėlių rūšys — 95% smulkios vagystės.

1929 m. III. 25. kolonijoje buvo 145 mažamečiai. Kolonijos personalą sudaro 14 žmonių: vedėjas, 2 instruktoriai, 2 auklėtojai, 6 prižiūrėtojai, 1 felčeris, namų šeimininkė ir virėja. Šis personalas įstaigai yra per mažas, manoma dar padidinti 10 žmonių—vedėjo padėjėju, 1 auklėtoju, 4 prižiūrėtojais, 1 darbo instruktorium, 1 buhalteriu, 1 daržininku ir 1 raštininku.

Be to, manoma dar šią vasarą įsteigti Deksnių dvare (Zarasų apskr.) antrą drausmės - auklėjamąją įstaigą berniukams, kuri labiau atitiktų mokyklą-reformatoriją labiau išdykusiems, piktos valios nusikaltėliams ir vyresniems mažamečiams. Būstas su reikalingu žemės sklypu jau gautas.

Krakių mažamečių nusikaltėlių (mergaičių) drausmės-auklėjamoji įstaiga įkurta 1926 m. liepos mėn. 10 d. prie Krakių moterų vienuolyno. Įstaigos tikslas — išmokyti įvairių amatų, ruošos darbų ir daržininkystės, perauklėti ištvirkusias jaunas mergaites. Auklėjimo sistema ir darbo paskirstymas čia taikomas kaip ir Kalnaberžėje. Iki 1929 m. per įstaigą perėjo 40 mergaičių. 1926 m. atvyko į įstaigą 5; 1927 m. — 16; 1928 m. — 42. 1929 m. kovo mėn. 25 d. įstaigoje buvo iš viso 23 mažametės mergaitės.

Atidavimas mažamečių nusikaltėlių į vienuolynus mūsų įstatymais yra taikomas tik nusikaltusioms mergaitėms ir tiktai atiduodant į jų tikybų moterų vienuolynus. Mūsų nusikaltusias mergaites siunčia pataisyti į Krakių vienuolyną.

Jaunų nusikaltėlių laikymas atskiruose būstuose mažamečiams prie kalėjimų ir arešto namuose Lietuvoje plačiai praktikuojamas. Tuo tarpu dar nėra tokių atskirų būstų, ir tenka tenkintis laikant mažamečius nusikaltėlius tik skyrium nuo suaugusiųjų. Statistikos žinios apie mažamečių kalinių skaičių kalėjimuose, arešto namuose ir drausmės-auklėjamosiose įstaigose duoda šį vaizdą:

Metai	Buvo kalinių iki 17 m. kalėjimuose ir arešto namuose:			Į drausmės-auklėjamąsias įstaigas atvyko:		
	Berniukai	Mergaitės	Iš Viso	Berniukai	Mergaitės	Iš viso
1920	48	3	51	—	—	—
1921	117	33	150	—	—	—
1926	—	—	—	85	5	90
1927	166	37	203	108	16	124
1928	182	48	230	96	42	138

Ši lentelė rodo, kad mažamečių kalinių skaičius augo ir per devynerius metus padidėjo 39%, neskaitant nusikaltėlių, esančių drausmės-auklėjamosiose įstaigose. Taigi galima konstatuoti, kad mažamečių nusikaltėlių (juo labiau mažamečių padarytų nusikaltimų) skaičius Lietuvoje ne mažėjo, bet ikišiol žymiai augo.

Dar tenka pažymėti Kauno taikos teisėjo IV-oji nuovada (įsteigta 1925 m. spalių mėn.), kuri be suaugusiųjų specialiai teisia Kauno miesto ir apskrities mažamečius už nusikaltimus, kurie yra taikos teisėjo kompetencijoje. Tai nėra atskiras mažamečių teismas tikra to žodžio prasme; čia nėra atskiros teismo procedūros, ir teismo darbas atliekamas bendromis proceso taisyklėmis. Bet vis delto ši mišri teismo nuovada turi labai didelės svarbos: ji yra atskiro mažamečių teismo užuomazga Lietuvoje.

Be to, Lietuvoje yra 40 vaikų prieglaudų (valdžios 2, savivaldybių 8 ir labdaringų įstaigų 30) su 2750 vaikų. Tų prieglaudų uždavinys yra duoti pastogę, aprūpinti maistu vargšus ir nesveikus vaikus, kiek galima, rūpinantis jų auklėjimu ir švietimu, o fiziškai ir dvasiškai sustiprėjusiems surasti tinkamo darbo. Į prieglaudas vaikai priimami nuo 6 m. ir laikomi daugiausia iki 17 m. amžiaus. Visos tos prieglaudos turi labai didelės svarbos kovai su vaikų vargu, nepriežiūra, įvairiomis nelaimėmis, tuo pačiu apsaugodamos juos nuo nusikaltimų.

Tai tiek ikišiol mūsų krašte padaryta nusikaltėlių ir esančių be priežiūros mažamečių reikalu. Bet ar to pakanka?

V.

Aukščiau esu konstatavęs kitų valstybių patyrimus, kad taikomos mažamečiams bausmės nieko gera neduoda, ir kad visur jos keičiamos auklėjimu ir gera mokykla. Todel ir mums reikėjo kova su mažamečių nusikaltimais pasukti kiton linkmėn. Šitai ir parodė įkūrimas jau minėtų įstaigų: Kalnaberžėje — berniukams ir prie Krakių vienuolyno — mergaitėms.

Palyginę, kiek vietų tenka auklėtiniams tose įstaigose Lietuvoje ir kitose valstybėse, randame, kad mūsų krašte vienam milijonui gyventojų tenka 74 vietos, tuo tarpu Anglijoje ir Prancūzijoje jau prieš pasaulinį karą buvo 115-120 vietų. Įsteigus (jau numatytą) antrą mažamečiams berniukams nusikaltėliams drausmės-auklėjamąją įstaigą, dalykas šiek tiek pagerėtų, bet vis delto galutinai nebūtų išspręstas. Tinkamas šio reikalo išsprendimas reikalautų Lietuvoje įsteigti ne mažiau kaip 4 (Suvalkų krašte ir Žemaitijoje po vieną) auklėjamąsias įstaigas berniukams ir vieną, bet atskirą nuo vienuolyno (del įvairių tikybų) įstaigą mergaitėms, kad tuo būdu galima būtų visai išskirti mažamečius nusikaltėlius iš kalėjimų ir apskričių arešto namų. Kad valstybei pigiau kaštuotų tų įstaigų išlaikymas, būtinai reikėtų apdėti mokesčiais pasiturinčias šeimas (panašiai kaip Anglijoje), kurių vaikai auklėjami ir mokomi tose įstaigose. Tos visos drausmės-auklėjamosios įstaigos turėtų būti nelyginant daigynai, kuriuose sugadintos jaunos žmonių sielos atžalos pasveiktų normalinėse gyvenimo sąlygose ir atsistotų ant dorovės kelio. Tada galėtume pasakyti, kad Lietuva tuo atžvilgiu nuo Europos valstybių nėra atsilikusi.

Sudarymas Lietuvoje atskirų teismų mažamečiams turi įvairių nepatogumų. Nesant didelių miestų ir suburtos vienon krūvon bėdnuomenės, kuri paprastai duoda daug mažamečių nusikaltėlių, atskiram specialiniam teismui vienos apskrities ribose trūksta darbo (Kauno IV nuovados teismo praktika), o rinkti kelių apskričių nusikaltėlius mažamečius prie vieno teismo yra daug kitų nepatogumų. Todel geriausia būtų įsteigti, kaip Kaune kad yra, prie kiekvienos teismo apygardos mišrią teismo nuovadą; tokių nuovadų turėtų vis delto būti didesniuose centruose ir jo-

se galima būtų nemaža mažamečių teisti, taikant šių laikų mažamečių teismo procedūrą. Iš viso mažamečių teisiniam dalykui sutvarkyti reikėtų pasirūpinti tuojau paruošti ir išleisti atskirą mažamečių reikalų tvarkomąjį įstatymą, kol bus pagamintas pilnas mažamečių kodeksas.

Blogiausi Lietuvoje dalykai — tai mažamečių globos. Ikišiol nei valstybė nei visuomenė nepasirūpino sudaryti auklėtojų-globėjų institucijos. Mūsų krašte itin svarbus yra tokios institucijos sudarymas, matant visur daug mažamečių be tinkamos priežiūros. Be to, jau dabar praktikuojama lengvai nusikaltusius mažamečius atiduoti tinkamoms svetimoms šeimoms arba jų tėvams pataisyti, perauklėti. Čia taip pat reikalinga globėjo, auklėtojo priežiūra. Globėjas reikalingas ir mažametį teisiant. Todel globėjų-auklėtojų institucijos sudarymas mūsų krašte dabar turi būti kuo greičiausiai išspręstas. Tam įgyvendyti reikalinga, kad pati visuomenė ar jos organizacijos (ir savivaldybės) imtųsi konkretaus darbo. Valdžiai reikalinga arčiau susirišti su visuomene ir bendromis jėgomis pasirūpinti mažamečiais. Didesniuose miestuose reikėtų paskirti mažamečių apsaugos inspektorių, globos komisijos (iš mažamečių nuovados ar kito teisėjo, savivaldybės atstovo, mokyklų atstovo ir vieno kito samdomo auklėtojo-globėjo) priešaky, kurie prižiūrėtų, globotų, auklėtų ir rūpintųsi mažamečių gerove, dora. Apskrityse taip pat reikėtų sudaryti globos komisijas iš teisėjo, apskrities gydytojo, mokyklų atstovo, savivaldybių atstovo ir kito pašalinio samdomo globėjo pagal reikalą. Tos komisijos galėtų pritraukti prie darbo ir labdaringas visuomenės organizacijas. Valstybei ir savivaldybėms labai maža tas kaštuotų, nes daugumas jų valdininkų, greta tarnybos darbo, dirbtų tą kilnų ir svarbų visuomenės darbą ir ne vieną jaunuomenės narį sulaikytų nuo nusikaltimo ir, be to, visa tai teigiamai veiktų blogas šeimas, kurios nesirūpina savo vaikais.

Čia taip pat reikia pakalbėti apie mažamečių atsakomybę. Mūsų įstatymai numato vaiką iki 10 metų absoliučiai nepakaltinamą ir nuo 10 iki 17 m. lygtinai tepakaltinamą. Bet toks mažamečių metų paskirstymas ne visai atitinka mažamečio fizinį ir dvasinį išsilavinimą, ir turi įtakos mažamečiui sunykti. Sudarant baudžiamąjį statutą (1903) komisijos buvo projektuojama vaiko absoliutaus nepakaltinamumo amžių pailginti iki 12 arba net iki 14 metų, bet išleidžiant įstatymą pasitenkinta 10 metų riba. Europos valstybėse absoliutaus nepakaltinamumo amžius svyruoja nuo 13 iki 14 metų, nes iki to amžiaus vaiko fiziologinis augimas yra lygus, bet nuo 13—15 metų, kada pasireiškia fizinis ir protinis brendimas, kada vaikui atsiranda lytinis patraukimas, tada, nuo to persilaužimo momento, mažametis ima aiškiai rodyti savo gerąsias ir blogąsias savybes, o labai dažnai ir palinkimą į bloga — vadinasi, nusikalsta. Todel tas fizinio augimo persilaužimas kaip tik buvo paimtas pagrindu nustatant, iki kurio amžiaus mažametis laikomas absoliučiai nepakaltinamu.

Mūsų sąlygomis reikėtų, kaip kad ir Prancūzijoje, iki 12 m. imtinai laikyti vaiką visai nepakaltinamu. Imti iki 14 metų atrodytų dar geriau, bet gyvenimo praktika rodo, kad daugelis vaikų nusikalsta, turėdami 13—14 metų, todel geriausia būtų pasilikti prie 12 metų. Be to, sąlyginio nepakaltinamumo amžius iki 17 m. yra per mažas, turint galvoje, kad dabar mažamečiai vėlai subręsta, o daugeliui 16—17 m. yra pats persilaužimo momentas, todel beveik visur sąlyginio nepakaltinamumo amžius laikomas iki 18 m. ir iki to laiko vengiama mažamečius sodinti į kalėjimus. Mums, einant kitų valstybių pavyzdžiu, reikėtų iki 18 m. imtinai laikyti mažametį lygtinai nepakaltinamu ir visai netaikyti kalėjimo. Todel reikėtų tuojau pakeisti baudžiamojo statuto 40, 41, 55 ir 56 straipsniai, nes tokio arba panašaus minėtųjų baudžiamojo statuto straipsnių pakeitimo jau seniai visi laukia.

Apskritai kova su mažamečių nusikaltimais yra labai svarbi ir aktuali. Tenka dabar ir mums taip pat susirūpinti savo mažamečiais, kaip kad yra susirūpinusi Europa, kuri, kaip minėjau, susilaukė neblogų rezultatų. Todel ir Lietuvos visuomenės padėtos pastangos, valdžios paremtos, neabejojamai turės gerų rezultatų, jei darbas bus intensyviai varomas. Dabar tereikia konstatuoti, kad kova su mažamečių nusikaltimais ir, apskritai, susirūpinimas ta problema Lietuvoje nėra pakankamas. Turint galvoje, kad kiekviena pavėluota valanda visuomenei pagimdo vieną kitą kenksmingą narį, gaišti čia visai netiktų. Pati visuomenė, o ne kas kitas, turės nuo to nukentėti, todel pirmoji jos pareiga yra tuo reikalu pasirūpinti. Jaunuomenė, sako Fenelonas, yra tautos žiedas, kuriame reikia kultūrinti jos būsimieji vaisiai. Jaunuomene turi rūpintis vyresnieji, kad išsiaugintų ir išsiauklėtų sau gerus pavaduotojus.

Mūsų jaunuomenė, kuri yra įvairių socialinio gyvenimo sąlygų nuskriausta, laukia rūpestingos ir visašališkos globos iš valstybės ir visuomenės. Deja, tenka padaryti išvadą, kad mūsų mažamečiams jaučiama didelė tokios tėviškos globos stoka. Reikia manyti, kad netolimoje ateityje tas svarbus reikalas ir Lietuvoje, kaip kitose valstybėse, bus tinkamai sutvarkytas.

J. Šipelis.

Literatūra:

Z. Toliušis—Mažamečių nusikaltimai ir kova su jais Lietuvoje, Teisė Nr. 2;

M. Römeris—Auklėjamos drausmės kolonijos Šveicarijoje, Teisė Nr. 4;

P. I. Liublinskij — Borba s prestupnostju v detskom i junešeskom vozraste (1923 m.);

— „Deti prestupniki“, sbornik statej pod red. M. N. Gerneta;

P. I. Liublinskij — Celi nakazanija;

D. A. Dril — Učenija o prestupnosti i mery borby s nej;

Maro (Levitina) — Besprizornyje (1925 m.);

G. Peterbusskoje obščestvo Patronata — Osobyj sud po delam o nesoveršenoletnich do 17 let;

Ž. M. J.—(Teisingumo Ministerijos žurnalas): 1908 m. 10 Nr. 1910 m. 6 Nr.; 1911 m. 8 Nr.; 1912 m. 1 Nr.; ir 1913 m. 5—6 ir 10 Nr. Nr.

„Lietuva“ 1928 m. 16, 17 Nr. Nr.—Mažamečiai nusikaltėliai.

Iš notariato reformų ruošimo istorijos.

1930 metų pradžioje sueina pirmasis mūsų reorganizuoto Kauno notariato archyvo (vyresniojo notaro įstaigos) veikimo dešimtmetis. (Įstaiga buvo atgaivinta 1919 metais, karo okupacijai pasibaigus, bet viešai funkcionuoti ji pradėjo tik 1920 metų pirmoje pusėje: 1920. III 30 buvo patvirtintas mūsų vyresniojo notaro pirmasis lietuvių kalba rašytas aktas; 1920. V. 22 — paskelbti pirmieji nuolatiniai šios įstaigos etatai). Visos šios, mūsų pertvarkytos, institucijos organizacijai ir jos kasdieniniam praktikos darbui tinkamai įvertinti, bendrai imant, yra per trumpas laikas, neduodąs dar gana nusistojusio, tikro ir rimto prityrimo. Tačiau pirmaisiais naujai atgimusios valstybės metais, darant pirmuosius žingsnius ir dedant visur naujus pamatus, visų senų vertybių perkainojimo laikais, dešimties metų laikotarpis yra ilgas, įdomus ir atsakingas perijodas. Todel ir per šį laiką nudirbto darbo apžvalga ir jo kritika turi nemažos vertės. Daug kartų spaudoje, tarp teisininkų, notariato srities darbuotojų profesionalų ir šiaip dalyko žinovų buvo gana aiškiai ir sutartinai nurodyti svarbesnieji mūsų notariato organų trūkumai ir praktikoje pasireiškę netobulumai ir jiems pašalinti siūlomieji sumanymai: pirmoj eilėj pačios sistemos nevieningumas ir racionališkesnės (ipotekos) santvarkos reikalingumas; nusiskundžiama kai kada del vyresniojo notaro įstaigos negreito ir nesklandaus darbo, del notarų nenormalios ir skubiai reformuotinos padėties, kaipo „privilegijuotų valdininkų", per brangiai už savo darbą imančių, ir t.t. Neliesime čia klausimo, kas pirmoj eilėj ar kiek vėliau ir kaip mūsų notariate turėtų būti atitaisyta ar naujai įrengta (apie tai jau buvo kalbėta). Gana to, kad radikalinių reformų reikalingumas yra visų pripažintas pribrendęs.

Bepradedant tą didelį darbą, naudinga, manau, būtų prisiminti ir padaryti reikalingos išvados ne tik iš savo pirmojo, steigiamojo dešimtmečio praktikos ir organizacinio darbo prityrimo, bet ir iš to, kas ir kuria kryptimi tuo pat reikalu buvo daroma kitų, remiantis daug ilgesne negu mūsų, apie 50 metų, darbo praktika, būtent: kas buvo pripažinta reikalingiausia šioje srityje

daryti ir kas padaryta prieš 1917 metų revoliuciją Rusijoje, iš kurios mes gavome pagrindinius dabartinio mūsų notariato sutvarkymo įstatymus; mums reikėtų žinoti, kurie trūkumai buvo jau ten nurodomi, kurie oficialiniai ir privatiniai projektai patiekti jiems prašalinti ir kas jų įvykdyta bei reformuota. Daug apie tai savo laiku buvo rašyta rusų periodinėje teisės spaudoje, ypač Rusijos notariato 50 metų veikimo paminėjimo proga (1916 m. balandžio 14 d.).

Didžiųjų XIX amžiaus antrosios pusės reformų laikotarpyje, kurios iš pagrindų palietė ir atnaujino visą Rusijos valstybės bei visuomenės gyvenimą, buvo — kaip žinoma — geriausiais Europos įstatymų pavyzdžiais reformuotas taipgi teismas ir įsteigtas notariatas. Tada 1866 m. balandžio 14 d. įstatymu buvo padėtas pamatas savaimingam, nuo teismo atskirtam, notariato institutui, apimančiam plačią ir autonomišką veikimo sritį. Iki tol naujai įsteigtų dabartinių notariato organų funkcijas atlikdavo teismas — įvairūs vadinamieji apskričių žemiečių ir miestų teismai bei magistratai, rotušės, teismo rūmai. 1866.IV.14 „Položenije o notarialnoj časti" yra visų tuo laiku reformuotų teismo įstatymų — 1864.XI.20 „Sudebnyje Ustavy" — dalis (dabar šitas notariato įstatymas yra įterptas į Įst. Rink. XVI t. I d. greta su veikiančiais pas mus buv. rusų teismų sutvarkymo, civilinio ir baudžiamojo proceso įstatymais). Tas mūsų paimtas (ir mūsų gyvenimui pritaikytas) Rusijos notariato įstatymas (iš 217 straipsnių), kurio pagrindan padėta savotiška „tvirtinė"—„kriepostnaja" sistema (aktų surašymo ir jų tvirtinimo darbų sritys viena nuo antros atskirtos ir pavestos notarams ir vyresniesiems notarams) vėliau buvo papildytas kitų dėsnių (ipotekos) nuostatais: 1875 metais Lenkijai (dabar to įstatymo 218—270 str. str.) ir 1889 metais Pabaltijo kraštui (271—377 str. str.). Mūsų recepcija palietė vyr. notariato žinybos tik pirmuosius šio įstatymo 1—217² straipsnius, ir tuo būdu mūsų krašte, dešiniojoje Nemuno pusėje (buv. Kauno ir daly Vilniaus gub.) notariatas tvarkomas šia „kriepostnaja" sistema, kuri dabar yra jau tik šios rūšies „unicum" (nes nuo 1928 m. pradžios, kada, reformuojant Latvijoje notariatą, Latgalijos apygardos teismo vyr. notaro įstaiga buvo panaikinta ir pakeista ipotekos skyriumi, mūsų vyresnysis notaras, kuris veikia Kaune nuo 1883 m., liko vienintelis visame pasaulyje). Šitos, dabar jau visai pasenusios ir nebetinkamos, sistemos trūkumai buvo pastebėti ir Rusijoje, dar pačioje notariato institucijos ten įgyvendinimo pradžioje; šis reikalas žinovų buvo gana plačiai nušviestas, „kriepostnaja" sistema su savo pasirodžiusiais gyvenime neigiamumais tinkamai kritikuojama ir reformoms nurodomi keliai. Visa tai sudarė net gana žymią specialinę literatūrą, kur buvo traktuojama ne tik apie „Položenije o notarialnoj časti" ir ja paremtos notariato organizacijos defektus, bet ir apie šios taisytinos santvarkos suderinimą su jau pradėtu projektuoti ipotekos („votčinnaja" sistema pavadintos) įvedimu.

Ipotekos įsteigimo reikalu Rusijoje buvo balsų dar XIX amžiaus 40-uose metuose ir prasidėjo paruošiamieji šiam reikalui darbai. 1859—1906 metų laikotarpy čia buvo pagaminti trys oficialiniai ipotekos įstatymo („Votčinnago ustava") projektai: 1) „Položenije ob obezpečenii dogovorov i obiazatelstv ipotečnym poriadkom", pirmasis vadinamasis, grafo Bludovo, sumanymas, buvo išdirbtas 1895 m. sąryšyje su žemės bankų įsteigimo reikalavimais; tada buvo nusistatyta, jog galima pradėti žemės knygų vedimas nauja (ipotekos) tvarka, neatlikus prieš tai nekilnojamojo turto kadastro. 2) 1867 metais prasidėjo antro iš eilės projekto gaminimo darbas Ipotekos Komisijoje prie Teisingumo Ministerijos, kuriai visa Bludovo projekto medžiaga buvo tada atiduota. Šio periodo (1867—1881) darbas, nors galutinai tikslo irgi nepasiekęs, pasižymėjo tačiau savo produktingumu ir ėjo Teisingumo Ministerio gr. Paleno nurodyta kryptimi — rūpintis ne tiek žemės apyvartos plačiąja prasme naujais pamatais pertvarkymo reikalu, kiek pirmon eilėn apie pačios ipotekos sistemos pagrindų įgyvendinimą, kad ir siauruose rėmuose. Ipotekos Komisijos 6 metų darbo vaisius — dviejų redakcijų įstatymo projektas (1869.V.24 ir 1873.III.1 Komisijos priimtieji) 1874 m. Valstybės Tarybos („Gosudarstvennyj Soviet") buvo apsvarstytas ir 1881.V.19 patvirtintas. 3) Tuo darbas neužsibaigė, nes kilo sumanymas visą medžiagą galutinai apdirbti, suderinus su ruošiamu tada naujo civilinio kodekso darbu, ir tuo tikslu atiduoti dirbusiai tada Civilinio Kodekso Ruošimo Komisijai („Komisija dlia sostavlenija projekta graždanskago uloženija"), kas ir buvo padaryta 1882 m. Ten šio darbo ėmėsi vadinamoji Redakcinė Komisija, atsiklausus šiuo reikalu dar įvairių įstaigų ir mokslo žmonių nuomonės, 1893 ir 1896 m. užbaigė abiejų projektų redagavimą. Gautieji iš šitos komisijos projektai su paaiškinimais ir visomis pareikštomis nuomonėmis (tai sudarė gana daug, keletą tomų, medžiagos) 1903—1904 m. galutinai buvo peržiūrėti Valstybės Tarybos komisijoje („Osobaja Komisija") ir šitas ipotekos įstatymo projektas, apie 50 metų paruošiamojo darbo rezultatas, 1906 m. Teisingumo Ministerijos pagaliau buvo įneštas į parlamentą (III „Gosudarstvennaja Dūma"). Nors del įvairių vėlesnių istorijos įvykių Rusijoje ir šiam sumanymui neteko virsti įstatymu, tačiau tas projektas su visa savo medžiaga ir komentarais (įvairių įstaigų paaiškinimai, pastabos ir nuomonės, komisijų žurnalai, teismo ir mokslo įstaigų kritika ir k.p.) mums gali būti labai įdomus ir naudingas. Vertos yra ypatingo susidomėjimo pareikštos paaiškinimuose nevienodos mintys apie ryšį tarp ipotekos įvedimo bei kadastro (žemės turtų registracija) ir apie žemės kredito įstaigų (bankų) veikimą. „Votčinnyj ustav'o" visai užbaigtas projektas savaime yra žymus ir didelės vertės veikalas ir, be to, jis gali būti ir mūsų sunaudotas reformuojant notariato sritį, nes pagrindiniai jo dėsniai ir tikslas — patobulinti nekilnojamojo turto apyvarta, padarius ją viešą, aiškią ir

tvirtą — mūsų gyvenime yra labai pageidaujami. Projekto autoriai naudojosi geriausių Europos civilinių kodeksų (vokiečių BGB ir šveicarų ZGB) nuostatais, susipažinę su ypatingai turtinga ipotekos teisės klausimais vokiečių literatūra; todel „Votčinnyj ustav" būtų buvęs didelėje šitų svetimų įstatymų įtakoje, o kai kurių normų tiesiog jų recepcija. Del to šitas veikalas notariato reformų ruošimo ir ipotekos įvedimo istorijoje turi užimti žymią vietą. Tuo projektu, vietoje dabartinių vyr. notaro įstaigų (notariato archyvų) su vyr. notaru, įsteigiamos naujos įstaigos, vadinamos „Votčinnyja ustanovlenija" su viršininku — įstaigos vedėju („načalnik") ir knygų saugotoju („chranitel votčinnych knyg"). Šitie valdininkai numatomi gana aukštos kategorijos tarnautojai (viršininkas lygus apygardos teismo nariui), su, palyginti, dideliu atlyginimu iš valstybės iždo („chranitel" — po 150 rublių per mėnesį, su periodiniais priedais). Šiose įstaigose visai kitaip turėjo būti tvarkomos ir vedamos žemės („votčinnyja") knygos, negu dabar vyr. notaro rejestrai. Knygų saugotojui suteikta teisė, kartu su notarais, rašyti už tam tikrą, taksa nustatytą, atlyginimą žemės nuosavybės teisių perleidimo ar suvaržymo aktus (kuriuos jis pats, vėliau, kaipo valdininkas, eidamas savo tiesiogines pareigas, įrašo į žemės knygas).

Lygiagrečiai su „votčinnaja" santvarkos įgyvendinimo darbu, bet visai atskirai nuo jo ir ne taip ilgai ėjo 1866.IV.14 notariato įstatymo („Položenije o natarialnoj časti") revidavimo ir jo naujos redakcijos projektavimo ir patobulinimo darbas, nes reformų reikalingumas spaudoje, visuomenėje ir oficialiai buvo pripažintas esąs pagrįstas ir neišvengiamas. Todel 1899.V.19 įsakyta buvo iš naujo peržiūrėti tas notariato įstatymas ir jo 1867.VI 27 „laikinoji taksa" už notaro darbą. 1902 metais senatoriui A. Gasmanui buvo pavesta paruošti šio įstatymo ir taksos naujus projektus, ką jis maždaug per 2 metus ir atliko. 1904 m. gegužės 14 d. šitas projektas tam tikros Teisingumo Ministerijos Komisijos („Osoboje Sovieščanije pri Ministerstvie Justicii") buvo patvirtintas; del taksos buvo nusistatyta, kad 1867.VI.27 „laikinoji" taksa reikią pakeisti kita, su žymiai aukštesniu atlyginimu, ir kad ateityje periodiškai per kiekvienus penkerius metus reikią ji iš naujo peržiūrinėt, reikalui esant keisti ir derinti su gyvenimo reikalavimais. Bet tolimesnės eigos tie projektai kažin kodel negavo. Tik kai kurie jų nuostatai vėliau buvo sunaudoti kelioms noveloms notariato įstatymo nežymiems (pagrindų visai neliečiant) pakeitimams, ir tai tik siauram vyresniųjų notarų įstaigų bylų eigos patobulinimo reikalui: a) kad greičiau ir tvarkingiau eitų žymiai padidėjęs vyr. notariato įstaigose darbas, 1910 m. birželio mėn. 10 d. įstatymu buvo praplėsta vyr. notaro padėjėjų kompetencija ir jiems, apygardos teismo bendrojo susirinkimo nutarimu, gali būti pavesta eiti ir vyr. notaro svarbesnės pareigos — aktų tvirtinimo darbas ir kit. (155 str. pastaba, 43^1 ir 60^1 str. str.); b) sutrumpinti bei paleng-

vinti notariato archyvo susirašinėjimui ta pati 1910.VI.10 novelė leido notarų aktų knygų išrašus siųsti tvirtinti ir tvirtinių aktų pirmykščius išrašus siuntinėti iš vyr. notaro įstaigos paštu (161 ir 172[1] str. str.); c) vyresn. notaro specialinių, vadinamų „tvirtinių", knygų vedimas, remiantis gautais iš notarų aktų knygų išrašais apie nekilnojamojo turto nuosavybės teisių perleidimą ar suvaržymą, 1911.V.24 įstatymu buvo pakeistas tų įrašų suskirstymu į tvirtines knygas, t.y. tvirtinių knygų lapai susideda iš gautųjų iš notarų aktų išrašų (52—52[3] str. str.). Taigi šios įstatymo novelės, bendrai, platesnės notariato institucijos reformos, kaip buvo projekto autorių sumanyta, nepadarė, ir visas Komisijos darbas praktikoje tik tiek rezultatų ir tedavė, o dabar, po karo ir revoliucijos audrų, yra beveik visai užmirštas.

Pažiūrėkime dabar arčiau, kokie notariato trūkumai buvo tuo laiku nurodomi žinovų, kaip buvo įvertinti reformų ruošimo darbai ir kokių buvo reiškiama pageidavimų.—Apie visus šios institucijos defektus buvo daug rašoma ir kalbama ir daugybė gyvenimo iškeltų trūkumų buvo nurodoma. Valdžia apie notariatą beveik visai užmiršo—sako kritikai—nieko jam patobulinti per 50 metų nepadaryta ir rimtų pastangų ką nors daryti nematyti. Iš pradžių notariatas buvo vieningas, ir jo dalis — vyresnieji notarai ir notarai — sudarė labai pageidaujamą monolitinį vienetą, bet vėliau to vieningumo nebeliko: vyr. notaro įstaigos faktinai virto apygardos teismų „tvirtiniais" (aktų tvirtinimo) skyriais, o eilinių notarų darbo tvarkymas ir jų organizacija nuėjo savais keliais, ir jokio kontakto tarp jų dabar jau nebėra. Kiek susidomėjimo atitinkamose sferose matoma tik notariato archyvais ir vyr. notarais, kurie savo tarnybine padėtimi yra kaip ir apygardos teismo nariai, bet iš tikrųjų, jie nėra nei notarai, nei kitų notarų (vadinamų jaunesniųjų) viršininkai; notarai, kaipo profesinis luomas prie teismų, palikti be priežiūros ir vadovybės; nors jie, įstatymo prasme, yra teismo organai ir dirba prie teismų, kaip, pav., prisiekusieji advokatai ar teismo antstoliai, tačiau neturi jokios vidaus organizacijos, jokių organų ar atstovų (tarybų) savo profesiniais bei korporacijos ar luomo reikalais rūpintis. Notarų tarnybinė priežiūra teismo praktikoje reiškiasi vien tik disciplinarinėmis represijomis (ir tai ne visur vienodai). Notarų santykiai su vyr. notaro įstaiga yra taip pat nenormalūs: įstatymu aiškiai nenumatytos vyr. notaro kompetencijos ir valdžios ribos: peržiūrint notarų surašytus aktus ir tvirtinant juos, daug pareina nuo vyr. notaro nuožiūros, ir todel kartais čia matyti savavaliavimas ar ignorancija (vyr. notarais skiriami notaro darbo neprityrę jauni teismo kandidatai). Veikiančioji dabar taksa už notaro darbą, kuri nustatyta prieš 50 metų (1867 m.), nebetinka naudotis, nes tokio atlyginimo toli gražu nebeužtenka notaro profesiniam darbui apmokėti; iš „laikinosios" taksos, per tokį ilgą laiką nė karto neperžiūrėtos, ji virto nuolatine; skleidžiami visuomenėje gandai apie fantastiškus notarų honorarus

(kad notarai faktinai neva gauną senatorių algas) yra pasakos ir, kaip bendra taisyklė, neatitinka tikrenybės. Nemaža notarų, negaudami iš valstybės iždo algos, vos tegali išlaikyti savo kontoras ir raštinės personalą ir gyvena gana vargingai.

Eiliniai notariato darbuotojai—notarai (kurių bendras skaičius Rusijoje prieš paskutinę revoliuciją siekė 2000) vienu balsu reikalavo, kiek galima, greičiau keisti pasenusią (1867 VI.27) notarų atlyginimo taksą ir mokesčių normas pakelti bent 90%, nes beveik visos pajamos, sako notarai, jiems tenką išleisti kontorai ir kanceliarijos personalui išlaikyti, ir iš dabartinės padėties tebėsančios tik dvi išeitys: uždaryti kontorą, ar imti už savo darbą didesnį, negu taksos nustatytą, mokestį. Nusiskundimuose del savo tarnybinės ir materialinės padėties notarai ypatingai pabrėždavo šiuos nenormalumus: a) einant Not. Įst. 17 str., notarai tik laikomi („sčitajutsia", bet nėra) esą valstybės tarnyboje, ir jų darbas neteisingai įvertinamas, kaip ir pigiau negu kitų valstybės (teismo) tarnautojų. Tuo tarpu notaro darbas yra įvairus, sunkus ir valstybei bei visuomenei labai reikalingas; notaras yra (ypač provincijoje) visuose teisės klausimuose patarėjas be atlyginimo, turto reikaluose neturtingųjų gyventojų ir akto dalyvių silpnesnės pusės interesų gynėjas, o pats lieka visai neaprūpintas ir jo socialinė padėtis yra žymiai blogesnė negu, pav., teisėjo ar advokato. Vykdant kai kuriuos įstatymo reikalavimus, notarui kartais tenka ir teisėjo darbo dalis atlikti (pav., Civ. Proc. 1361, 1412 str. nurodytais atsitikimais, klausinėjant bylos dalyvius ir dalinant turtą), ir notaras, kaip ir teisėjas, negali atsisakyti atlikti savo tarnybinių veiksmų, ir čia jo padėtis yra sunkesnė negu laisvos profesijos teisių patarėjo — advokato. Jeigu tiek iš notaro reikalaujama, tai jis reikia sulyginti su kitais teisingumo tarnautojais (duoti jam tinkama alga, aprūpinti pensija, emeritūra ir t. t.) b). Nurodoma buvo ir į tai, kad, anketa surinktomis tarp notarų tiksliomis žiniomis, gana daug provincijos notarų esą medžiagiškai nepakankamai aprūpinti, gyvena skurdžiai ir jiems lieką tik—einant Not. Įst. 208 str. — privačiai susitarus, imti iš klijentų atlyginimą už neprivalomą darbą, kiek tokio darbo yra vietoje (pav., aktų projektų surašymą, pareikštinių aktų, įgaliojimų, nuorašų pagaminimą, vertimus ir k. p.). Tas atlyginimas, kad ir nenormuotas taksa, vistik yra vietos konkurencijos reguliuojamas; jis negali būti notaro nuožiūra keliamas ir neduoda žymaus uždarbio, kaip tat manoma. Todel —sako notarai—daromieji visiems notarams priekaištai, neva jie sudarą kažkokį „nuo prekybininkų atsiskyrusį ir prie valdininkų nepriėjusį luomą", visai netinka: juk atlyginimą už savo darbą ima, kai įstatymas to nedraudžia, ne tik notaras, kurs dabartinėmis nenormalinėmis aplinkybėmis dažnai yra verčiamas taip daryti, bet ir kiti, kuriems už tai jokių priekaištų nedaroma (pav., gydytojai, advokatai, inžinieriai, pedagogai, dvasininkai, artistai ir kiti). Tai gali žeminti notarą tik tada, kai čia pasireiškia kelių

notarų negraži konkurencija, pataikavimas klijentūrai, žmonių sunkios būties išnaudojimas ir k. p. Be šių ryškiausių notariato gyvenimo trūkumų, buvo nurodoma dar ir smulkesnių, būtent: neaiški notarų, kaipo valstybės tarnautojų, tarnybinė padėtis, jų skyrimo netinkama tvarka, rūpinimasis vyr. notarų įstaigomis laikomas kažin kodel reikalingesniu, negu viso notariato instituto ar eilinių darbuotojų — notarų—būties reforma ir kt.

Kada del visų čia suminėtų ir kitų nusiskundimų prasidėjo valdžios ruošimasis reformuoti notariatą iš pagrindų, tai po kelių dešimtmečių projektų ir sumanymų ruošimo ir darbo perkratinėjimo, prasidėjo teisininkų to darbo rezultatų įvertinimas. Jų nuomone, tie sumanymai nėra tobuli, nes ipotekos projektas nesuderintas su esamo notariato įstatymo („Položenyje o notarialnoj části") reforma, ir abiejų šitų projektų ruošimas eina skirtingais keliais ir neturi platesnio ir bendro viso notariato pertvarkymo tikslo, o iš viso yra tik kaip ir koks paliatyvas. „Votčinnyj ustav" kad ir pakeičia esamą dabar nekilnojamojo turto nuosavybės teisių įtvirtinimo tvarką, bet tai nėra laukiama bendra viso notariato, kaipo teismo organo, radikalinė reforma, nes paliekant pataisytą „Polož. o not. časti", ipoteka teks įvesti ne visur. Ipotekos knygų saugotojas („chranitel votčinnych knyg") yra kartu kaip ir privilegijuotas notaras, nes konkuruoti su juo eiliniam notarui neįmanoma (notarams gali likti tik pareikštiniai aktai, įvairūs paliudijimai ir vekselių protestai), ir tuo notarų materialinė būklė bus pakirsta ir nepataisoma, o tat gali žymiai sumažinti senų, prityrusių notariato darbuotojų skaičių. Šitaip kritikuojant daromuosius sumanymus, buvo nurodoma, kad einant prie plačių viso notariato instituto, o ne vien tik vyr. notarų įstaigų, reformų (šis darbas neatidėliotinas), pirmoj eilėj reikia pataisyti notariato atsakingųjų eilinių darbuotojų — notarų—teises ir ekonominę būklę, kad pakiltų jų profesinis etinis lygis. Notarų organizacijos ir jų tarnybinės priežiūros reikalu buvo siūloma štai kas:

a) Europos valstybių (ypač Prancūzijos*) pavyzdžiu, notarai tarnybos atžvilgiu reikia sulyginti su magistratūros tarnautojais, sudarius iš jų autonominę korporaciją prie apygardos teismo; iš pačių notarų išrinkta taryba rūpinasi savo narių tarnybine darbuote ir jai (vadinamai Notarų Tarybai), panašiai kaip prisiekusiųjų advokatų ir teismo antstolių taryboms, priklauso notarų priežiūros ir disciplinarinės valdžios teisės; o teismui būtų tiksliau palikti tik notarų kontorų bylų eigos revizija ir baudžiamųjų bylų kėlimas del notarų tarnybinių nusikalstamųjų darbų.

*) Prancūzijoje, kiekvienoje teismo apygardoje (arrondissement) veikia notarų tarybos (Chambres des notaires) iš pačių notarų renkamų 19 narių Paryžiuje ir 7—9 — provincijoje, su priežiūros ir autonominės administracijos funkcijomis (les fonctions de conciliateurs, d'administrateurs, de conseillers), o disciplinarinė notarų priežiūra vykdoma per tam tikrus, taip pat iš pačių notarų renkamus, organus — les chambres de discipline.

b) kadangi notarai yra sui generis valdininkai ir iš valstybės iždo lėšų nei algų, nei pensijų negauna, tai reikia speciališkai jiems įsteigti valstybės subsidijuojama pensijų ir pašalpų kasa.

c) pakeisti esamoji notarų vietoms užimti kandidatų kvietimo per publikaciją ir egzaminų tvarka (nusistačiusi, remiantis Not. Įst. 15 str. interpretavimu ir Laik. Taisyklių § 10);

d) notarai turi būti ne valdžios skiriami, bet iš tinkamų notaro darbui asmenų vietos gyventojų renkami, ir be jų, notarų, sutikimo negali būti kilnojami iš vienos vietos į kitą;

e) notarų darbui palengvinti yra reikalingi notarų padėjėjai, kuriems galima būtų pavesti visos notaro pareigos, o už jų atlikimą turėtų atsakyti patys notarai ir t. t.

Visi šitie pageidavimai turėtų būti įgyvendyti, jeigu ne iš karto, tai nors dalimis, bet toliau tas reikalas atidėlioti esą jau nebegalima.

Straipsniai apie tai rimtų notariato žinovų ir civilistų (Volmano, Gasmano, Pergamento ir kitų) pasirodydavo plačiai žinomuose to laiko teisės organuose: „Žurnal Ministerstva Justicii", „Pravo", „Juridičeskija Zapiski", „Voprosy Prava", „Viestnik Graždanskago Prava", „Viestnik Prava" ir kit.

Iš to, kas pasakyta, matyti, kurie notariato trūkumai buvo konstatuoti jau Rusijoje, kas buvo daroma tiems trūkumams prašalinti, kiek laiko ir kaip buvo ruoštasi reformoms, ir kad beveik nieko galutinai nepadaryta ir darbas neužbaigtas. Mūsų paveldėtasis iš rusų vienas notariato įstatymas — „Položenije o notarialnoj časti", kad ir geriausias to laiko Europos notariato įstatų (Prancūzijos, Austrijos ir Bavarijos) pavyzdžiais sukurtas, tačiau rusų gyvenimo praktikoje pasirodė turįs nemaža ydų, o jo pagrindan padėtoji „kriepostnaja" sistema šiandien žinovų pripažinta jau visai nebetinkama, ir dabar jau visur yra pakeista ipotekos sistema, tiesa, ne visur vienoda, bet kiekviename krašte su savo vietos ypatybėmis (ir mūsų valstybėje dabar jų yra keletas: Klaipėdos, Suvalkų ir buv. Pabaltijo kraštuose).

Ir mūsų valstybės gyvenimas jau parodė, kad būtinai reikia visa sistema patobūlinti (ipotekos įvedimu) ir suvienodinti. Apie tai jau gana buvo minėta ir mūsų spaudoje. Bet kas gi padaryta? Kad paimtuose rusų notariato įstatymuose mes šį tą išbraukėme, pakeitėme ar pridėjome, tai to per maža, ir notariato esmė liko nepaliesta. Konkrečiai mūsų Teisingumo Ministerijoje buvo pradėta ruoštis reformų darbui tik 1924 m. Tada buvo išverstas iš rusų kalbos aukščiau minėtasis „Votčinnyj Ustav'o projektas (iš 449 straipsnių), prof. Vl. Mačiui vadovaujant. 1927 m. pradžioje prof. K. Šalkauskui buvo pavesta paruošti ipotekos knygų įstatymo sumanymas, kuris maždaug per metus ir buvo atliktas. Medžiaga šitam projektui imta daugiausia iš Šveicarijos civilinio kodekso ZGB, rusų „Votčinnyj Ustav'o" projekto ir kiek iš vokiečių BGB (visas projektas, apimąs tik materialinę įstatymo dalį, turi 84 straipsnius). K. Jablonskio buvo

išversti iš rusų kalbos Suvalkų krašto ipotekos įstatai — „Ipotečnyje Ustavy", kuriuos sudaro du atskiru įstatymu: 1) 1818. IV. 14 26 „Nekilnojamųjų turtų nuosavybės įtvirtinimo, privilegijų ir ipotekų įstatymas" (iš 163 str.) ir 2) 1825 VI. 1 13 „Privilegijų ir ipotekų įstatymas" (iš 24 str.) Šių įstatymų autentišku tekstu laikomas lenkų tekstas. Šitie trys veikalai (1 originalas ir 2 vertimai) 1928 metais buvo manoma imti kaip medžiaga naujam, visai mūsų valstybei bendram, ipotekos įstatymo projektui ruošti, bet tai nebuvo įvykdyta (numatyta žinovų komisija nepradėjo veikti). Visa tai dabar Teisingumo Ministerijos yra atiduota 1928 m. įsteigtai įstatymų kodifikacijos ir tvarkymo įstaigai—Valstybės Tarybai. Mūsų juridinėje literatūroje apie ipoteką randame tik 1927 m. paskelbtą prof. Vl. Mačio veikalą: „Ipoteka, jos pagrindai ir santvarka" („Teisė" Nr. Nr. 11 ir 12).

V. Burkevičius.

Literatūra ir šaltiniai:

1. Бар. А. Л. Фрейтагъ-Лоринговенъ. Матеріальное право проекта Вотчиннаго Устава т. I и II, Юрьевъ 1914 г.
2. А. Боборыкинъ. Опытъ реформы нотаріата какъ сословія. Кіевъ 1917 г.
3. Л. К. Плохотенко. Курсъ нотаріата. Москва 1910 г.
4. Журналъ. Министерства Юстиціи. 1917 г. НН. 5—6
5. Dalloz. Dictionnaire pratique de droit.
6. К. Бахмаиъ. Служебное и матеріальное положеніе нотаріусовъ. (По поводу проекта новой редакціи полож. о нотар. части) Либава, 1911 г.

V. B.

Apie civilinio proceso suprastinimą.

I.

Procesualinės — civilinės ir baudžiamosios — teisės (kurią drauge su kitais įstatymais paveldėjome iš Rusijos) likimas buvo nepanašus į kitų teisės sričių likimą. „Sudėbnyje ustavy“ nuo paties savo atsiradimo tapo nepaprasto garbinimo objektu. Teisės teorija labai kritiškai, net skeptiškai, buvo nusistačiusi prieš veikusią Rusijoje materialinę civilinę teisę (X-tąjį tomą). Bet ta pati teorija atremdavo kiekvieną kritiką, atkreiptą į procesualinę teisę; į tokią kritiką buvo žiūrima, kaip į diskreditavimą „epochi vėlikich reform“, kuri dar ir dabar tebegarbinama (įdomus yra, šiuo atžvilgiu, Latvijoje leidžiamo rusų juridinio laikraščio „Zakon i sud“ 2-as numeris).

Tokia pažiūra į „teismo įstatymus“ istorijos ir psichologijos atžvilgiu yra visai suprantama. Rusų istorijoje „sudėbnyje ustavy“ turėjo reikšmę, išeinančią už procesualinės teisės ribų. Jie buvo asmens emancipacijos pasireiškimas. Jie yra vienas iš žiedų didelio grandinio, vaizduojančio Aleksandro II-ojo gadynę, o į ją buvo žiūrima, kaip į humaniškos minties laimėjimą jos kovoje su bizantiškai totorišku gyvenimo sutvarkymu.

Tačiau per tuos šešis dešimtmečius, kurie skiria mus nuo „teismo įstatymų“ išleidimo momento, vakarų Europoje teorinė mintis nužengė toli į priekį. Visiškai pasikeitė pagrindinės pažiūros į pačią civilinio proceso esmę. Mintis, kad civilinis procesas pridera prie civilinės teisės, kitaip sakant, yra „formalinė civilinė teisė“, jau seniai yra užmiršta. Į civilinį procesą žiūrima, kaip į viešosios teisės šaką, kuri nustato santykius tam tikro valstybinio organo (teismo) su besibylinėjančiais asmenimis. Civilinis procesas yra ne kas kita, kaip visuma normų, nustatančių tam tikro valstybinio organo (teismo) veikimą. Sąryšyje su tuo pradėta visai kitaip žiūrėti į teismo iniciatyvą ex officio kelti visokius procesualinius klausimus, o ši aplinkybė vertė peržiūrėti civiliniam procese rungtynių principo reikšmę.

Teorinės minties laimėjimai jau prieškarinėje Rusijoje turėjo iškelti civilinio proceso pertvarkymo klausimą. Dar aktualesnis šis klausimas yra Lietuvoje, kur, be teorinių sumetimų, jį kelte kelia pats gyvenimas. Tas didelis civilinio proceso nuostatų nesuderinimas su gyvenimo reikalavimais yra padarinys vienos pagrindinės priežasties, kuri glūdi mūsų krašto ekonominėse bei socialinėse sąlygose. Del savo socialinės struktūros ypatybių skaitlingesnysis Lietuvos gyventojų sluoksnis (valstiečiai) buvo išskirtas iš bendros civilinės (materialinės bei procesualinės) teisės veikimo srities; jiems rusų valdžia taikė atskirus įstatymus ne vien tik politiniais sumetimais. Rusų civilinis procesas yra pritaikytas visai kitokiai socialinei aplinkai, negu ta, kurioje mes gyvename. Jis yra skiriamas ekonomiškai bei intelektuališkai išsiplėtojusiai visuomenei, susiskirsčiusiai klasėmis. Rusų civilinio proceso nustatytoji komplikuota teisimo tvarka yra taikytina ginčams, kylantiems iš teisės santykių ekonomiškai stiprių kontragentų: stambiųjų savininkų, pramoninkų bei prekybininkų. Tiktai iš tokių santykių gali kilti ginčai, kuriems išžiūrėti yra reikalinga komplikuota įrodymams tikrinti sistema, šalių tarpusavio procesualinių teisių didelės garantijos ir teorijoj išlavintų teisininkų rafinuotas darbas. Mūsų krašto sąlygomis, kur visuomenė, savo ekonominės sudėties atžvilgiu, nėra diferencijuota, kur gyventojų daugumas yra smulkūs žemės savininkai, kur teisės santykiai yra labai primityvūs,—komplikuotas ir per daug teorija dvelkiąs procesas yra nereikalinga prabanga. Teorijos pagrindai, be abejo, yra būtinai reikalingi, konstruuojant ir naują civilinį procesą. Bet jeigu beveik 80% bylų eina del nesumokėtų samdininkams algų, del sutrukdyto valdymo atstatymo, del pievų bei laukų nuganymo, tai ir civilinis procesas turi būti, kiek galima, daugiau suprastintas ir pritaikytas bylų rūšiai. Ne teorija, bet empirizmas turi būti padėtas civilinio proceso rekonstrukcijos pagrindan.

II.

Daromieji veikiančiam civiliniam procesui priekaištai pas mus yra jau nenaujas dalykas. Bet bendro pobūdžio posakiais, kad ir kažin kaip jie griežti būtų, nieko gera pasiekti negalima. Uždavinys, kurį gyvenimas mums duoda, yra ne algebros, bet kaip tik aritmetikos uždavinys. Todel, sprendžiant jį, reikia operuoti konkrečiais daviniais, kurių rasti tegalima tik praktikoje.

Kur veda dabartinė civilinių bylų sprendimo tvarka, teisininkai praktikai gerai žino. Tatai dar geriau žino realaus gyvenimo žmonės, kurie teismo vengia, žinodami, kad civilinės bylos yra be galo užtęsiamos. Byla atidėliojama del raginimo neįteikimo, del iškėlimo priešingo ieškinio raštu, del įteikimo priedų ar įnešimo reikiamų mokesčių, del paklausimo liudytojų, priešingame ieškinyje nurodytų, del iškelto abejojimo dokumentų

tikrumu, del iškelto klausimo apie dokumento suklastojimą, tiesiog nekaltinant suklastotojo (skiriamas laikas įrodymams įteikti), del atsakovo ligos. Tokia yra normalinė bei teisėta bylos eiga pirmoje instancijoje. Byla yra atidėliojama ir antroje instancijoje prisaikinti liudytojams, pirmoje instancijoje išklaustiems be priesaikos, naujiems liudytojams šaukti, priešingajai šaliai su įteiktais posėdyje dokumentais susipažinti... Be to, dar reikia pažymėti už akių sprendimai, kasacijos skundai, skundai del teismo antstolio veiksmų, skundai del teismo nutarimų, kuriais del teismo antstolio veiksmų iškeltieji skundai išspręsti. Tuo būdu, ieškovas, išėjęs visą erškėčių kelią, kuris atima iš jo kartais 4 ar 5 metus laiko, daug pinigų ir energijos, vis vien jau negali savo pretenzijų patenkinti, nes per tą laiką atsakovas suspėja turtą likviduoti, perleisdamas jį ar inscenizuodamas „prieteliškus" ieškinius, atkreiptus į jo turtą. Tokia procedūra prieštarauja teismo tiesioginiam uždaviniui ir yra žalinga ne tik atskiriems asmenims, bet ir visuomenės ūkiui. Del tokių sąlygų kreditas gali būti teikiamas tik už didelius procentus, nes kreditorius rizikuoja skolinamąja suma; pramonė negali plėstis; svetimšaliai bijo leisti savo kapitalus į vidaus apyvartą.

Reforma yra neišvengiama. Bet kas reformuoti ir kaip? Norint, kad reforma būtų tiksli ir nevestų į per didelį šalių teisių negligavimą, reikia, visų pirma, konkrečiai nustatyti, kas yra dabartinės civilinių bylų sprendimo tvarkos negera. Reikia tiksliai kvalifikuoti liga, tada bus lengviau kalbėti ir apie jos gydymo būdą.

Mūsų civilinis procesas, alegoriškai tariant, serga liudytojų hipertrofija. Liudytojų parodymai, kaip įrodymo priemonė, vyrauja bylose ir paverčia niekais kitas įrodymo priemones. Šis reiškinys yra susijęs su mūsų krašto ekonominėmis bei socialinėmis sąlygomis, apie kurias aukščiau esame išsitarę. Iš tikrųjų, kokie gi gali būti raštiški įrodymai bylose del nuostolių (del nuganymo), del algų, del alimentų, del sutrukdyto valdymo? Tokios rūšies bylų pas mus daugiausia ir yra keliama. Bet ir tos bylos, kuriose, a priori žiūrint, liudytojai atrodo visai nereikalingi, yra pagaliau sprendžiamos, remiantis liudytojais. Pvzd., bylos del nuosavybės teisės, rodos, turėtų būti sprendžiamos, remiantis tvirtiniais dokumentais. Tačiau praktikoje tokiose bylose priešingoji šalis atsikerta įsisenėjusiu valdymu, kuris yra įrodomas liudytojais. Arba paimkime bylas del pripažinimo bendros nuosavybės teisės paveldėjimo pagrindu, kurios dažniausiai yra keliamos ištekėjusių seserų savo broliams, valdantiems tėvų ūkį. Tokiose bylose yra leidžiama atsikirsti arba kelti priešingas ieškinys del duoto kraičio, kas irgi yra įrodinėjama liudytojais (X. T. I. d. 1003 str.). Net bylos del skolų bet kurios sumos, kur lyg ir negalėtų būti kalbos apie liudytojus, vis tiek yra sprendžiamos, remiantis liudytojų parodymais. Skolos dažniausiai (kaimuose) yra užtraukiamos ne vekseliais, bet naminiais skolos

pasižadėjimais; o kai atsikertama, jog tais pasižadėjimais pinigų nepasiskolinta, tai tas faktas gali būti liudytojais įrodytas, jei tie skolos pasižadėjimai „nera nustatyta tvarka padaryti ar paliudyti" (Civ. Proc. Įst. 410 str. ir X T. I. D. 2014 str. ir jį liečią senato sprendimai 73/754 ir 72/79). Pal kdami dabar šalyje klausimą, ką reiškia toji „nustatyta tvarka", prie kurio mes grįšime vėliau, pažymėsime čia tik tai, kad mūsų kaimo sąlygose skolos santykiai retai yra likviduojami be teismo. Mes čia tą faktą primename ne del kokių moralinių sentencijų, bet del to, kad jis yra susijęs su ekonominėmis sąlygomis, kuriose gyvena mūsų visuomenės daugumas, ir kurios reikia turėti galvoje, kalbant apie procesualinių įstatymų reformą. Lietuvos kaimai dar nėra išėję iš tos ekonominės buities, kuri ekonominėje tipologijoje vadinama paprastų mainų ūkiu. Tokiam ūkiui yra charakteringa tam tikra civilinės teisės struktūra: mažas išsiplėtojimas sutartinių prievolių. Daugumas santorių (sdielki) yra daroma gyvais pinigais. Daugiausia daroma tokių sutarčių, kuriomis betarpiškai įgyjama nuosavybės teisė, t. y., pirkimo-pardavimo sutartys. Kreditas yra ne esminis, bet atsitiktinis gyvenimo reiškinys. Tokiomis sąlygomis skolos santykiai taikos būdu nėra likviduojami. Čia yra tikra antitezė pramonei bei prekybai, kurios būtų visai neįmanomos, jei del kiekvienos skolos kiltų teismo ginčai; prekyboje bei pramonėje kreditas yra jautriausias nervas.

Tuo būdu Lietuvoje gyvenimo sąlygos sukelia daug bylų del skolų, o šios bylos, kaip matėme, yra sprendžiamos, remiantis liudytojų parodymais, kai iškeliamas dokumentų bepinigiškumo klausimas. Vadinasi, net ir tokios bylos, kuriose liudytojų parodymai atrodo visai negalimi, yra sprendžiamos, remiantis liudytojais. Ką gi bekalbėti apie tokias bylas, kur liudytojų parodymai yra normalus reiškinys!

Daugybė liudytojų kiekvienoje byloje ne tik verčia teismą daug dirbti (į tai dar galima būtų žiūrėti, kaip į malum necessarium) ir daro sprendimus abejotinus materialinės tiesos atžvilgiu, bet dar kelia pavojų visuomenės dorovei. Kiekvienoje civilinėje byloje liudytojai skirstomi dviem grupėm, sudaro du priešingu liogeriu, kas jau savaime rodo mala fides bent vienos grupės, jei ne abiejų drauge. Mūsų dabartinio proceso palankumas liudytojus klausinėti yra labai abejotinas principas visuomenės auklėjimo atžvilgiu. Reikėtų šalinti tos sąlygos, kurios favorizuoja melagingus parodymus. Kitaip sakant, reikėtų, kiek galima, eliminuoti liudytojų parodymus teismo bylose. Didysis karas ir didieji socialiniai kataklizmai užtemdė žmonių dorovės sąmonę; atsakingumo jausmas atbuko ir ištarto žodžio reikšmė ne visų yra jaučiama. Rusų poeto Tiutčevo žodžiai „slovo izrečennoje jest lož" (ištartas žodis yra melas) mūsų gadynėje ypačiai atrodo įtikiną ir įspėją. Del tokių aplinkybių būsimoji civilinio proceso reforma turėtų naikinti tas sąlygas, kuriose plečiasi žodžių prekyba. Tas tikslas galėtų būti pasiektas, jei naudoji-

masis liudytojų parodymais būtų aprėžtas. Bet kaip tatai įvykdyti praktikoj?

III.

Mūsų iškeltasis klausimas formuluojamas taip: ar negalima kai kuriose bylose liudytojų parodymus pakeisti kitais įrodymais? Kuriose bylose tatai galima padaryti?

1. Visų pirma, paliesime čia bylas del skolų, kuriose ieškinys yra pagrįstas naminiu skolos pasižadėjimu. Pažiūrėkime, kaip šis klausimas sprendžiamas de lege lata. Civ. Proc. Įst. 410 str. neleidžia griauti liudytojų parodymais turinio tų raštinių dokumentų, „kurie yra padaryti arba paliudyti nustatyta tvarka". Kas gi yra toji „nustatyta tvarka"? Praktikoje daugiausia susiduriama su tokiais skolos pasižadėjimais, kuriuose skolininko parašas yra paliudytas valsčiaus valdybos. Kyla klausimas, ar toks parašo paliudijimas atitinka tą nustatytąją tvarką, apie kurią kalbama Civ. Proc. Įst. 410 str.? Norint šį klausimą išspręsti, reikia iššifruoti žodžių „nustatyta tvarka" prasmė. Į tą klausimą atsako X tom. I d. 708 str., kuriame pasakyta: „aktų sudarymo bei paliudijimo tvarką nustato Notariato Įst. bei žemiau sužymėtos taisyklės". Prie to straipsnio yra pastabų pavidalo taisyklės, kurias suderinę su pačiu 708-tu straipsniu, gauname šias išvadas: nustatyta tvarka aktams daryti bei liudyti yra notarinė; išimtis daroma tiktai „sielskim obyvateliam" (sodiečiams), kazokams bei karantine esantiems žmonėms. Šių trijų kategorijų žmonėms leidžiama daryti ir liudyti aktus atskira, paprastesne tvarka, ir tie aktai turi tokios pat reikšmės, kaip kad jie būtų padaryti ar paliudyti notaro. Apie kazokus bei karantine esančius žmones mums netenka kalbėti, bet mus domina klausimas, ar tebeveikia X T. I d. 708 str. I pastaba „sielskich obyvatelei" atžvilgiu.

Ši pastaba Lietuvoje neveikia. Tokią išvadą prieiname, šitaip galvodami. Sąvoka „sielskije obyvatėli" reiškia ne lokalinę grupę, t.y., ne grupę žmonių, gyvenančių sodžiuose, bet luomą, būtent, valstiečių luomą, kaip vieną iš trijų luomų (bajorai, miestiečiai ir valstiečiai), kurie buvo prieškarinėje Rusijoje. Tatai matyt ir iš to, kad įstatymai, kurie liečia „sielskich obyvatelei" daromus aktus, kaip pažymėta X T. 1 d. 708 str. I pastaboje, yra išleisti atskiru Luomų Įstatymų („Zakony o Sostajanijach") priedėliu. Tačiau luomai Lietuvoje yra panaikinti. Tat matyti iš dabar veikiančios konstitucijos (1928 m. gegužės m. 15 d.) 11 str. Tiesa, tame straipsnyje nevartojama žodžių „luomai yra naikinami", bet tas luomų panaikinimas eina iš to straipsnio žodžių „negali būti teikiama ypatingų privilegijų, nei mažinama teisių piliečiui del jo kilmės". Luomas yra ne kas kita, kaip grupė žmonių, kuriems del jų kilmės suteiktos tam tikros ypatingos teisės. Tuo ir skiriasi „luomo" sąvoka nuo „klasės" sąvokos. Klasė yra sociologinė bei ekonominė kategorija, bet ne juridinė,

ir nesuponuoja tam tikrų teisinių pažymių. Iš sakyto eina štai kas: kadangi X T. 1 d. 708 str. I pastaba taikoma tam tikram luomui, o luomai Lietuvoje yra panaikinti, tad ir toji pastaba pas mus neveikia. Todel vienintelė tvarka aktams daryti ir liudyti yra notarinė. Tuo būdu Civ. Proc. Įst. 410 str. žodžiai „nustatyta tvarka" yra iššifruoti: jie reiškia notarinę tvarką, kurios dabar turi laikytis visi Lietuvos gyventojai, darydami bei liudydami aktus. Žodis „aktas" reiškia ne tiktai dokumentą, kuriuo perleidžiamas nekilnojamasis turtas, bet ir tą dokumentą, kuriuo yra sudaromas bet kuris santoris (sdielka). Vadinasi, iš šio žodžio sąvokos neišskiriamas ir naminis skolos pasižadėjimas. Kad žodis „aktas" reiškia bet kurį dokumentą, matyt iš X T. 1 d 919 str. turinio, kur žodis „aktas" vartojamas „sdielka" prasme. Tuo būdu, suderinus Civ. Proc. Įst. 410 str. su X T. 1 d. 708 ir 2014 str. str., reikia prieiti išvada, kad skolos pasižadėjimas, kuriame skolininko parašas yra paliudytas Valsčiaus Valdybos, nėra „nustatyta tvarka" paliudytas aktas. Todel jo turinys, veikiančiu įstatymu, gali būti liudytojų parodymais griaunamas. Iš to vėl eina dvi mūsų darbui svarbios tezės: 1) bylose del skolų, kuriose ieškinys yra pagrįstas skolos pasižadėjimu (paskolos raštu), Valsčiaus Valdyboje padarytu ar paliudytu, teismas, de lege lata, turi klausti liudytojus dokumentų bepinigiškumui įrodyti. Mūsų teismai, atsisakydami klausti liudytojus tokiose bylose, prasilenkia su veikiančiais įstatymais. 2) De lege ferenda, norint tokiose bylose eliminuoti liudytojų parodymus, reikia Civ. Proc. Įst. 410 str. tekstas taip pakeisti: „turinys rašytinių dokumentų, padarytų ar paliudytų valdžios arba visuomenės organams dalyvaujant, negalima griauti liudytojų parodymais, išskyrus ginčus del suklastojimo". Šitokiu tekstu liudytojai bylose del skolų būtų pašalinti.

2. Antra rūšis bylų, kuriose, de lege ferenda, liudytojai negalėtų būti klausinėjami, yra bylos, keliamos tų savininkų, kurie naminiais dokumentais yra perleidę savo nekilnojamąjį turtą, o dabar prašo tą turtą jiems grąžinti. Tokiose bylose negalima samprotauti, kad atsakovas nebegali reikalauti iš ieškovo įrodyti jo nuosavybės teisę ginčijamam turtui del to, kad iš naminio dokumento matyti, jog atsakovas ginčijamąjį turtą yra įsigijęs iš ieškovo. Negalima tuos samprotavimus pagrįsti tuo, kad teismo sprendimas nustatąs santykius tiktai besibylinėjančių šalių ir kad ieškovas, atsakovo atžvilgiu, esąs savininkas, nes iš jo atsakovas ir yra gavęs ginčijamąjį nekilnojamą turtą. Tokie sumetimai būtų klaidingi ir prieštarautų pačiai nuosavybės teisės sąvokai. Nuosavybės teisė pridera prie absoliutinių teisių kategorijos, o absoliutinių teisių ypatumas yra tas, kad su jomis surištasis imperatyvas „noli tangere" yra atkreiptas į kiekvieną žmogų. Todel nuosavybės teisių turėtojas negali būti savininkas vieno asmens atžvilgiu, nebūdamas savininkas kitų asmenų atžvilgiu. Iš to vėl eina, kad nagrinėjamose bylose (del sugrąžinimo nekilnojamojo turto, perleisto naminiu dokumentu) teismas negali patenkinti

ieškinį, remdamasis vien tik byloje esančiu naminiu perleidimo dokumentu. Teismas, atsakovo prašomas, turi reikalauti iš ieškovo įrodyti savo nuosavybės teisę ginčijamam turtui. Teismas negali to klausimo aplenkti, nepažymėdamas rezoliucijoje žodžių „nuosavybės teisė" ir nuspręsdamas tiktai del valdymo. Toks sprendimas, nepatikrinus ieškovo nuosavybės teisės, būtų neteisėtas todel, kad valdymas yra vienas iš nuosavybės teisės ingredientų. Valdymo galima reikalauti, tiktai remiantis nuosavybės teise (išskyrus uzufruktuariją ir našlę, apie ką kalbama X T. I d. 514 ir 1148 str. str.). Todel, kalbamoje bylų rūšyje teismas turi reikalauti, kad ieškovas įrodytų savo nuosavybės teises. Kadangi valstiečių skirtinė žemė buvo išskirta iš bendros civilinės teisės veikimo srities, ir valstiečiai nuosavybės teisių pripažinimo aktų neturi, o Vyriausiojo Tribunolo 1929 m. sausio m. 11 d. išaiškinimu, kaimo sueigos nutarimai gali būti nuosavybės teisės įrodymas tiktai tiems asmenims, kuriuos 1906 m. lapkričio m. 9 d. įstatymas rado ūkyje, tai vienintelis nuosavybės teisės įrodymas lieka įsisenėjęs valdymas, kuris savo ruožtu yra nustatomas liudytojų parodymais. Taigi, iš to, kas sakyta, galima vėl padaryti dvi išvados, mūsų temą liečiančios: a) veikiančiais įstatymais kalbamoje bylų rūšyje (del grąžinimo naminiu aktu perleisto turto) teismas turi reikalauti iš ieškovo jo nuosavybės teisės įrodymų, nepasitenkindamas vien tik byloje esančiu naminiu dokumentu, iš kurio matyti, kad atsakovas įgijo žemę iš ieškovo. O tai nuosavybės teisei įrodyti, teismai, vadovaudamiesi veikiančiais įstatymais, turi išklausinėti liudytojus ieškovo įsisenėjusiam valdymui nustatyti, nes tik toks įrodymo būdas ieškovui yra įmanomas. b) De lege ferenda, ir tokiose bylų rūšyse nereikėtų liudytojų šaukti. To galima būtų išvengti šiuo būdu. Įstatymų leidėjas turi palengvinti savininkams žemių, kurios pirmiau priklausė prie skirtinių rūšies, įrodinėti savo nuosavybės teisę. Ši teisė de lege ferenda galėtų būti įrodoma tam tikrų įstaigų išduotais liudijimais. Tuos liudijimus galėtų išdavinėti žemės tvarkymo įstaigos, valsčiaus valdybos arba ad hoc sudarytos įstaigos. Svarbu tik, kad įstatymas nustatytų tam tikras garantijas tų įstaigų veikimui ir sužymėtų sąlygas, kuriomis nuosavybės teisės turėjimo liudijimai galėtų būti išduodami. Tas įstatymas, gal būt, ir išeitų iš procesualinės teisės ribų, bet nereikia pamiršti, kad čia ieškoma būdų civilinių bylų sprendimo tvarkai suprastinti bei sutrumpinti, nepaisant to, ar priemonės, šį tikslą siekiančios, įeina į procesualinės ar materialinės teisės sritį, ar ne.

3. Tiek apie bylas del grąžinimo nekilnojamojo turto, perleisto naminiais dokumentais ar kitu kuriuo neformaliniu būdu. Bet, be šios bylų rūšies, su įsisenėjusio valdymo įrodinėjimu susiduriama beveik kiekvienoje byloje, kurios objektas yra nekilnojamasis turtas. Įsisenėjusiu valdymu remiasi čia ieškovas, čia atsakovas. Atsižvelgiant į tą nepaprastą reikšmę, kurią turi įsisenėjęs valdymas mūsų krašto sąlygose, kur pripažinimo aktų

(skirtinės žemės) sodiečiai neturi, ir į nedidelę liudytojų parodymų, kaip įrodymo priemonės, vertę, reikia pripažinti, kad būsimasis įstatymas turėtų pašalinti liudytojus iš tų bylų, kuriose viena ar kita šalis remiasi įsisenėjusiu valdymu. Valdymas „v vidie sobstvennosti—nuosavybės pavidalu", bendrai imant, sunku yra konstatuoti, remiantis liudytojų parodymais, kurie visada vieni kitiems griežtai prieštarauja. Skirtumas tarp posessio (valdymo nuosavybės teisėmis) ir detentio (priklausomo valdymo) yra toks menkas, kad liudytojai vargu bau gali jį pastebėti. Įstatymas ligišiol leidžia įrodinėti įsisenėjusį valdymą liudytojais tik del to, kad liudytojai turi nustatyti tik faktus, iš kurių jau teismas pats daro išvadą, ar kvestionuojamas valdymas yra priklausomas ar nepriklausomas. Bet tatai galima daryti kitokiose, negu mūsų krašto, sąlygose. Ten, kur valdymo objektas yra stambus, valdytojas cum animo domini daro tokius santorius, kurių priklausomasis valdytojas (detentor) nedarytų, pvzd., samdomi darbininkai dideliems ūkio darbams atlikti, daromos visokios sutartys su rangovais, su prekybininkais ir su valdžia. Tokius santykius dažniausiai užmezga posessor, o ne detentor. Tie santykiai pasireiškia tokiais faktais, kuriuos liudytojai gali pastebėti, ir todel čia lengviau yra atskirti priklausomas valdymas nuo nepriklausomo, remiantis liudytojų parodymais. Visai kas kita yra mūsų ekonominėse salygose Neskaitlingos ir primityvinės operacijos, iš kurių susideda ūkiškas gyvenimas priklausomo ar nepriklausomo valdymo atvejais—yra vienokios. Kai valdymo objektas yra troba su daržu ar keletas ha, tada sunku yra iš valdytojo veiksmų spręsti, ar jis yra priklausomas valdytojas ar ne. Todel, jei norima, kad su įsisenėjusio valdymo sąvoka nebūtų žaidžiama, reikia, de lege ferenda, nustatinėti įsisenėjusį valdymą tiktai rašytiniais įrodymais. Tokie rašytiniai įrodymai galėtų būti bet kurios rūšies raštai: mokesčių ar kitokių mokėjimų kvitai, laiškai, sąskaitos ir t.t. Būsimasis įstatymas neturėtų varžyti šalis bei teismą tuos rašytinius įrodymus pasirinkti. Svarbu tik—išimti atitinkamų bylų likimas iš liudytojų rankų.

4. Liudytojų parodymai yra vienintelis įrodymas bylose del nuostolių. Mūsų šalies sąlygose nuostoliai dažniausiai pasireiškia nuganymu (potrava). Tokiose bylose yra kvestionuojamu du dalyku: 1) nuostolius padaręs asmuo ir 2) nuostolių dydis. Pirmoji aplinkybė tegalima tik liudytojų parodymais įrodyti. O kai del nuostolių dydžio, tai visumet reikėtų vadovautis taksa: ir tais atvejais, kai buvo surašytas, dalyvaujant seniūnui, aktas apie nuostolius ir tais—kai tokio akto nebuvo rašyta.

5. Bylose del neišmokėtos algos, kylančiose iš asmens samdymo sutarties, vienintelis įrodymas tėra liudytojai. Todel, del tų bylų, nepaisant jų paprastumo, sugaišta daug laiko šalys, teismas ir patys liudytojai. De lege ferenda, galima būtų liudytojus eliminuoti ir tokiose bylose. Tatai galima padaryti šiuo būdu: teismas, spręsdamas tokias bylas, turėtų vadovautis šiom

dviem taisyklėm: 1) asmens samdymo sutartis daroma raštu (bendra taisyklė); 2) kai tokios sutarties nėra, pagrindinis algos dydis nustatomas tam tikromis tipiškomis (formuliarinėmis) sutartimis, kurios turi būti įstatymo nustatytos. Tokių sutarčių galėtų būti keletas rūšių, atsižvelgiant į ekonomines ir teritorialines sąlygas, pagal kurias kraštas galėtų būti suskirstytas tam tikromis sritimis. Kiekvienos srities ribose darbininko alga galėtų būti ex lege modifikuojama, atsižvelgiant į ūkio dydį, darbininko amžių bei lytį ir darbininkų skaičių ūkyje. Tokiu būdu, kai nėra rašytinės sutarties, iš kurios teismas galėtų sužinoti suderėtos algos dydį, jis galėtų tą dydį nustatyti, pritaikęs atitinkamą, įstatymo nustatytą, formuliarinę (tipišką) sutartį. Vadinasi, galima būtų be liudytojų nustatyti suderėtos algos dydis — pirmas dalykas, reikalingas bylai išspręsti. Kai del to antrojo, t.y., išimtos algos dydžio, tai jis galėtų būti, de lege ferenda, nustatomas vien tik išduotais kvitais. Tuo būdu, teismas, ir šią aplinkybę nustatydamas, galėtų apsieiti be liudytojų.

Nereikia manyti, kad kalbamų tipiškų sutarčių nustatymas būtų per didelė gyvenimo mechanizacija ir priešingas normalinei gyvenimo eigai. Visų pirma, šitos tipiškos sutartys turėtų pagalbinį pobūdį: jos veiktų tik tada, kai šalys nėra sureguliavusios savo santykių rašytąja sutartimi. Antra vertus, sutarčių neribota laisvė yra tiktai teorijoje, ir tai — labai atsilikusioje. „Contrahierungszwang" darbo sutartyse yra seniai žinomas dalykas. Jis yra nustatytas valstybės tam, kad silpnesnioji sutarties šalis būtų aprūpinta tam tikru gerybių minimumu. Naujoji teisės teorija atitinkamus reiškinius sužymi. Prie tokių santykių rūšies pridera tie contrats types, apie kuriuos kalba profesorius Bieliackinas savo veikale (341 pusl.), kuris, galima sakyti, yra civilinės teisės teorijos paskutinis žodis.

Šiaip ar taip, jei atsiminsime, kiek laiko teismai eikvoja tam, kad nustatytų, kiek pūrų rugių, kviečių ir bulvių buvo suderėta su darbininku, jei turėsim galvoje, kiek tūkstančių bylų del algos mūsų teismams tenka kasmet išspręsti, ir pagaliau, jei dar atsižvelgsime į tai, kad patys teismo sprendimai, kurie yra pagrįsti liudytojų parodymais, gali nesutapti su materialine tiesa, — tai mintis apie tipiškų sutarčių nustatymą neatrodys neįvykdoma ar netiksli.

IV.

Ligišiol buvo kalbama apie suprastinimą tos proceso stadijos, kuri vadinama įrodymų tikrinimu. Dabar išžiūrėsime šalių tarpusavio procesualines teises, kuriose irgi yra daug kas taisytina.

1. Priešingasis atsakovo ieškinys kartais tampa įrankiu prieš ieškovą — ilgiau užtraukti bylą. Atsakovas prašo bylą atidėti, kad galėtų iškelti priešingąjį ieškinį raštu. Tą priešingąjį ieškinį atsakovas kartais įteikia neapmokėtą arba be kitų reika-

lingų priedėlių. Byla vėl atidedama tiems trūkumams papildyti. Kai byla jau antrąkart paskirta nagrinėti, atsakovas vėl prašo ją atidėti, priešingajame ieškinyje sužymėtiems įrodymams patikrinti. Visa ta procedūra gaišina labai daug laiko, nes nuo vieno bylos paskyrimo iki antrojo praeina mėnesiai ir kartais pusmečiai. Tai nenormalu. Kaip to išvengti?

Priešingųjų ieškinių kėlimo tvarką dabar normuoja Civ. Proc. Įst. 39 str. (taikos teismuose) ir Civ. Proc. Įst. 226 str. (apygardos teismuose). Atsakovas, keldamas priešingąjį ieškinį taikos teisme, dar yra šiek tiek suvaržytas Civ. Proc. Įst. 39 str. nuostatų, kurie reikalauja: 1) tokio tarp priešingojo ir pagrindinio ieškinių ryšio, kad pagrindinio ieškinio išsprendimas pareitų nuo priešingojo ieškinio, ir 2) kad priešingasis ieškinys galėtų būti įskaitytas (služyt k začiotu). Teismai, vadovaudamiesi Civ. Proc. Įst. 39 str. taisyklėmis, gali nepriimti priešingojo ieškinio, neturinčio nurodytų ryšių su pagrindiniu. Bet daug platesnių teisių atsakovas turi apygardos teisme (kaip pirmoje instancijoje), kuris turi vadovautis Civ. Proc. Įst. 226 str. Šis straipsnis nereikalauja, kad tarp pagrindinio ir priešingojo ieškinių būtų aukščiau pažymėtasis ryšys. Kitaip sakant, Civ. Proc. Įst. 226 str. kalbama apie bet kurį ryšį tarp pagrindinio ir priešingojo ieškinio, nereikalaujant, kad priešingajam ieškiniui priklausytų logiškasis primatas, kuris daro jį byloje neišvengiamą. Praktikoje to nuolaidumo padarinys yra priešingų ieškinių kėlimas bylai vilkinti; geriausiu atveju, tokie priešingieji ieškiniai galėtų būti be jokios žalos atsakovo interesams iškelti visai skyrium. Namų savininkas reikalauja iš nuomininko nesumokėtos nuomos, o šis iškelia priešingąjį ieškinį, reikalaudamas sumokėti už paimtas iš jo krautuvės prekes. Bankas reikalauja, kad skolininkas grąžintų paskolą, o šis reikalauja, kad bankas atlygintų už banko namų remontą, kurį jis, skolininkas, yra atlikęs, kaip rangovas. Žodis „ryšys" turi gana plačią prasmę. Todel atsakovai (apygardos teismuose) gali kelti bet kuriuos priešinguosius ieškinius. Jei ryšio tarp pagrindinio ir priešingojo ieškinio visai nėra, tai atsakovas gali pasinaudoti įskaitos sąvoka. Įskaita visuomet yra galima, nes kiekvienas ieškinys, tiek pagrindinis, tiek ir priešingasis, yra išreiškiamas tam tikra pinigų suma, o pinigai visuomet galima įskaityti. Civ. Proc. Įst. 226 str. tekstas, kuris nustato, kad tarp pagrindinio ir priešingojo ieškinio būtų ryšys arba įskaita, iš tikrųjų legalizuoja bet kuriuos priešinguosius ieškinius.

Kad tai ieškovams yra kenksminga, daug kalbėti netenka. Todel Civ. Proc. Įst. tam tikri straipsniai turėtų būti pakeisti ta prasme, kad priešingasis ieškinys galima būtų iškelti tiktai ypatingais atvejais. De lege ferenda, atsakovams reikėtų leisti kelti priešingąjį ieškinį tik tada, kai tas ieškinys yra to paties arba vienodo pagrindo, kaip kad ir pagrindinis ieškinys. Žodžiu „pagrindas" suprantame teisės santykį, kuris riša ieškovą su atsakovu. Pavyzdžiui, namų savininkas reikalauja iš nuomininko nuomos;

nuomininkas reikalauja, kad savininkas atlygintų už jo atliktą remontą. Nuomininko reikalavimas atlyginti už atliktą remontą yra pagrįstas tuo pačiu nuomos santykiu, kaip kad ir pagrindinis ieškinys, nes Butų Nuomos Miestuose Įstatymo § 5 pasakyta, jog tam tikrais atvejais nuomininkas gali atlikti remontą savo lėšomis ir reikalauti iš savininko atlyginimo. Vadinasi, jeigu ginčas kyla tarp savininko ir nuomininko, kurių tarpusavio santykiai yra kalbamo įstatymo reguliuojami, tai byloje del nuomos yra visiškai leistinas priešingasis ieškinys del atlikto remonto. Čia mes turime vieną ir tą patį pagrindą, kuriuo yra pagrįsti ir pagrindinis ir priešingasis ieškinys. Paimkime kitą pavyzdį. Kreditorius reikalauja, kad skolininkas grąžintų skolą, užtrauktą paskolos raštu; skolininkas (atsakovas), remdamasis kitu skolos pasižadėjimu, reikalauja skolos iš ieškovo. Čia mes turime vienodą (bet ne tą pat) pagrindą. Tik šiais dviem atvejais (kai yra tas pats arba vienodas pagrindas) priešingasis ieškinys, de lege ferenda, turėtų būti leidžiamas.

2. Antras barjieras, per kurį tenka šokti beveik kiekvienam ieškovui, kuris kelia ieškinį, remdamasis rašytiniais įrodymais, yra ginčas del suklastojimo. Veikiančiais įstatymais, ginčai del suklastojimo yra dviejų rūšių: a) ginčas del suklastojimo, nenurodant kaltininko (Civ. Proc. Įst. 556 ir 562 str. str.) ir b) ginčas del suklastojimo, kaltinant tam tikrą asmenį (Civ. Proc. Įst. 563 ir 566 str. str.). Skirtumas tarp tų dviejų rūšių ginčų yra toks: pirmuoju atveju civilinis teismas pats reikiamai patikrina ir baudžia ginčą iškėlusią šalį, jei pareiškimas yra nepagrįstas; antruoju atveju civilinė byla sustabdoma ir atitinkama medžiaga siunčiama Valstybės Gynėjui. Priešingosios šalies tiesioginis apkaltinimas dokumento suklastojimu yra gana pavojingas kelias, kuris kaltintoją gali atvesti į kaltinamųjų suolą (Baud. St. 157 str.). Bet labai maža kuo rizikuoja šalis, kuri kelia ginčą del suklastojimo, nenurodydama, kas dokumentą suklastojo. Tiesa, civilinis teismas baudžia del nepagrįsto ginčo iškėlimo. Tačiau ta piniginė bauda kartais yra mažesnė už tą pelną, kurį priešingoji šalis turi del bylos vilkinimo. Civilinėje byloje laikas kartais vaidina be galo svarbų vaidmenį; pavėluotas bylos laimėjimas yra kai kada pralaimėjimas. Todel reikėtų nustatyti tokia taisyklė: šalis, kelianti ginčą del suklastojimo, nenurodydama, kas dokumentą suklastojo, turi įnešti pinigų įkaitą, ne mažesnį už ieškinio kainą. Tokia priemonė labai apsaugotų ieškovus ir teismą nuo nereikalingo laiko eikvojimo, nes įkaito įnešimas gyvais pinigais yra labiau jaučiamas, negu būsimos pabaudos baimė.

3. Nereikalingas, o kartais ir žalingas institutas yra už akių padaryto sprendimo atšaukimas. Vienintelis raison dêtre to instituto yra apsaugojimas atsakovo nuo vienašališko bylos išsprendimo, nes čia nėra atsakovo paaiškinimo nei raštu, nei žodžiu. Tačiau tas tikslas, iš dalies, ir kitu būdu yra pasiekiamas. Civ. Proc. Įst. 146 ir 722 str. str. nustato, kad sprendimu

už akių teismas gali patenkinti tik tuos ieškovo reikalavimus, kurie yra jo įrodyti. Vadinasi, onus probandi nė kiek nemažėja, kai atsakovo nėra. Be to, atsakovas gali procesualines teises įvykdyti antroje instancijoje, kuri irgi nagrinėja bylą iš esmės. Taigi, teisė atšaukti padarytą už akių sprendimą galėtų būti, be jokios žalos atsakovui, visai išbraukta iš proceso Jei atsakovas ir nustoja del to vienos instancijos, tai jis pats ir yra kaltas, nes neatvyko teisman ne del teismo ir ne del ieškovo kaltės. Išimties keliu, galima būtų, de lege ferenda, leisti atšaukti bylą, kurioje yra padarytas už akių sprendimas, tik tais atvejais, kai atsakovas neatvyksta teisman del vis maior. Neatvykimą pateisinančios priežastys turėtų būti įstatymo aiškiai nustatytos.

4. Apeliacinės instancijos veiksmai praktikoje yra pirmosios instancijos veiksmų pakartojimas. Skirtumas yra tas, kad antrojoje instancijoje prisaikinami liudytojai, kurie pirmoje instancijoje buvo klausiami neprisaikinti. Šis raison d'être visai atkristų, jei taikos teisėjams būtų uždėta pareiga saikinti liudytojus, kas iš dalies dabar jau ir yra daroma. Kai del kitos apeliacinės instancijos ypatybės, būtent, kad šalys turi teisę pateikti naujų įrodymų, tai, kaip jau aukščiau buvo sakyta, pas mus vyrauja viena įrodymų rūšis—liudytojų parodymai. Turint galvoje daugumos bylų pobūdį ir liudytojų parodymų vertę, reikėtų apeliacinės instancijos bylų nagrinėjimo tvarka reformuoti šiuo būdu: apeliacinei instancijai turi būti suteikta teisė spręsti bylą, nešaukiant teisman nei šalių nei liudytojų. Antrosios instancijos nuožiūra turėtų būti praplėsta ta prasme, kad ji galėtų nagrinėti bylą teisiamajame arba tvarkomajame posėdyje. Del šios antrajai instancijai suteiktosios teisės taikos teisėjo sprendimai galėtų būti tvirtinami tuo atveju, kai iš apeliacijos skundo turinio matyti, jog tam sprendimui naikinti ar keisti jokio pagrindo nėra. Šitokia tvarka iš dalies suteiktų apeliacinei instancijai revizinio teismo funkciją. Mūsų sąlygomis tatai būtų labai pravartu.

5. Pirmajai instancijai turi būti suteikta teisė ieškinį atmesti, nešaukiant šalių. Ta teise teismas, de lege ferenda, turėtų naudotis tais atvejais, kai iš ieškomojo prašymo turinio matyti, jog ieškinio reikalavimas (prašomasis punktas) nėra surištas su tuo teisės santykiu, kuris yra ieškinio pagrindas. Šią mintį iliustruosime pavyzdžiu. Ieškovas (ieškomajame prašyme) aiškina, kad vienas asmuo jam buvo skolingas tam tikrą pinigų sumą. Mirdamas tas asmuo užrašė testamentu savo turtą ne jam, ieškovui, bet kitam asmeniui — atsakovui. Kadangi turto palikėjas buvo jam, ieškovui, skolingas pinigų, tai jis dabar prašo pripažinti jam nuosavybės teisę mirusio skolininko turtui. Ieškinio reikalavimas, šiuo atveju, yra vindikacinis (prašo nuosavybės teisės daiktui), o tas reikalavimas yra pagrįstas skola (obligaciniu santykiu). Toks ieškomasis prašymas negalės būti pakeistas ieškovo būsimais paaiškinimais, nes ieškinio pagrindo keisti negalima. Paimkime dar vieną pavyzdį. Namų savininkas savo ieš-

komajame prašyme aiškina, kad nuomininkas išsikraustė nesumokėjęs jam priklausančių nuompinigių, ir todel jis prašo pripažinti jam nuosavybės teisę nuomininko paliktiems daiktams. Toks ieškinys irgi jokiu būdu negali būti patenkintas, nes kartą nustatytas ieškinio pagrindas negali būti vėliau keičiamas, o tas pagrindas nėra suderintas su prašomuoju punktu. Tokių ieškinių praktikoje pasitaiko nemaža. Jie yra padarinys kito mūsų teisinio gyvenimo negerumų — daugybės neatsakingų ir nekvalifikuotų advokatų. Tačiau šio klausimo čia nekeliant, reikia pažymėti tik tai, kad mūsų sąlygomis teismo iniciatyva turi būti aukščiau nurodytąja prasme praplėsta. Išreikštoji mintis negali būti užginčyta tuo, kad teismo uždavinys esąs tikrinti ieškomojo prašymo davinius ir, tiktai juos patikrinęs, teismas galįs atmesti ieškinį. Toks tvirtinimas aukščiau iškeltos minties negriauna. Tiesa, teismas turi tikrinti ieškomojo prašymo davinius, bet tik jei iš tikrųjų tarp ieškovo ir atsakovo yra tas teisės santykis, kuriuo remiasi ieškovas. Jei tasai santykis yra, teismas ieškinį patenkina; jei to santykio nėra, teismas ieškinį atmeta. Tik tokia yra teismo uždavinio logiškoji schema. Bet teismui nėra prasmės tikrinti, ar ieškinyje nurodytas teisės santykis yra, ar jo nėra, jei ieškinys vis vien turi būti atmestas. Aukščiau nurodytaisiais atvejais ieškiniai vis tiek turi būti atmesti, kad ir paaiškėtų, jog iš tikrųjų testatorius buvo skolingas ieškovui pinigų, o nuomininkas savininkui nuompinigių nesumokėjo. Čia yra ne ieškomojo prašymo motyvų trūkumas, kuris gali būti vėliau pašalintas, ir ne logiškos ieškinio konstrukcijos, kuri nevisuomet reikalautina; trūkumas yra tas, kad teisės santykis, kuriuo ieškinys yra pagrįstas, nesurištas su prašomuoju punktu (nėra surištas su ieškinio reikalavimu). Kadangi ieškinio pagrindo keisti negalima, tai toks trūkumas per visą bylos eigą negalės būti pašalintas. „Quid ab initio vitiosum est, tractu temporis convalescere non potest". Ši romėnų juristų taisyklė gali būti taikoma ir šiam atvejui.

Bet, gali būt, siūlomoji reforma prieštaraus rungtynių (sostiazatelnosti) principui? Ar šis principas nereikalauja, kad atsakovas pats rungtųsi su ieškovu? Ar nėra teismas tiktai tylįs rungtynių arbitras?

Tie klausimai yra pagrįsti dviem priimtom pažiūrom: 1) teismas neturįs domėtis pačia ieškovo teise kelti ieškinį (teise ieškoti); 2) civilinis procesas esąs „formalinė civilinė teisė".

Abi tos pažiūros nustojo savo vertės. Visų pirma, reikia atsiminti, kad ieškinys pats aprepia ne tiktai ieškovo pretenzijos klausimą, bet ir jo teisę ieškomuoju prašymu reikalaujamos teisės ieškoti. Mes primename čia seną romėnų teisės sąvoką „actio". Actio reiškia ne tiktai patį ieškinį, bet ir teisines ieškinio premisas (predposylki). Mes čia kalbame ne apie teislumą ir veiksmingumą (pravosposobnost i dejesposobnost), t.y., ne apie asmens teisę kelti teismuose ginčus. Mes kalbame apie

tas teisines premisas, kurios įgalina ieškovą formuluoti savo ieškinio reikalavimą. Mes čia turime reikalą su tuo, kas vokiečių teisės literatūroje vadinama „Anspruch“ — sąvoka labiausia atitinkanti romėnišką „actio“ sąvoką. Anspruch yra atkreiptas į valstybinį organą, vadinamą teismu, reikalavimas išspręsti ginčą. Kad žmogus turėtų tokį „Anspruch“, kitaip sakant, pretenduoti teismo pagalbos, reikia, kad būtų užgautas tiktai tas teisės santykis, kurį atitinka prašomajame punkte nurodytas reikalavimas. Todel, jei ieškinio reikalavimas yra pagrįstas tokiu teisės santykiu, kuris neįgalina ieškovo reikalauti to, ko jis savo prašymu reikalauja, tai jo „Anspruch“, jo pretenzija šauktis teismo pagalbos, nėra pagrįsta, ir teismas jam tos pagalbos neturi teikti. Civilinis procesas nėra formalinė civilinė teisė; jis yra viešosios teisės šaka, nustatanti, kokiomis sąlygomis turi pradėti veikti tas valstybinis organas, kuris vadinamas civiliniu teismu. Jei iš ieškomojo prašymo turinio matyti, kad ieškovas gali reikalauti to, ką jis formuluoja prašomajame punkte, t.y., jei prašomasis punktas suderintas su ieškinio pagrindu, tai teismas pradeda veikti. Jo veikimas ir pasireikš tikrinimu, ar tasai teisės santykis, kuriuo remiasi ieškovas, yra ar jo nėra. Bet jei ieškinio pagrindas nėra suderintas su ieškinio reikalavimu, jei iš prašymo turinio matyti, kad prašomajame punkte formuluotoji teisė ieškovui nepriklauso, nors tas santykis, kuriuo jis remiasi, ir būtų,—tai ieškovas neturi Anspruch, jo šaukimasis teismo pagalbos šiuo konkrečiu atveju nėra pagrįstas, ir teismas veikti neprivalo. Štai kuo mes remiame savo sumanymą — praplėsti teismo iniciatyvą, suteikti jam teisę spręsti pažymėtaisiais atvejais civilines bylas ir nešaukiant šalių. Rungtynių principas negali būti paliktas nepaliestas, atsisakius nuo senos pažiūros į civilinį procesą, kaip į „formalinę civilinę teisę“. Mūsų įstatymų leidėjas nurodytu keliu pirmą žingsnį jau yra nužengęs, išleisdamas Laikinąjį Lietuvos Teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymą (27 sis straipsnis).

V.

Štai kokias mintis realybės reiškinių stebėjimas įkvepia teisininkui-praktikui. Mūsų civilinės teisės ir ekonominių bei socialinių sąlygų, kuriomis ji (toji teisė) plečiasi, empyrinis tyrinėjimas rodyte rodo tą kryptį, kuria turi eiti civilinio proceso reforma. Teorinis įsigilinimas į civilinio proceso esmę turi tapti tuo siūlu, kuris būsimąją reformą riš su procesualinio mokslo pagrindais. Veikiantysis civilinis procesas, kuris yra sudarytas prieš 65 metus, atsiliko ir nuo gyvenimo ir nuo teorijos. Jo peržiūrėjimas iš pagrindų yra ne rytdienos, bet šios dienos uždavinys. Mes čia to klausimo vis delto, visu jo platumu, nekeliame. Mes pasitenkiname civilinių bylų sprendimo tvarkos suprastinimo klausimu, paliesdami teorinius klausimus tik tiek, kiek jie yra reikalingi mūsų siūlomoms priemonėms pagrįsti. Čia

nekartosime tų priemonių rejestro, nes kiekvienai jų buvo skirta tam tikra šio straipsnio vieta. Pažymėsime tik tai, kad liudytojų vaidmens procese susiaurinimo klausimas mums atrodo bene aktualiausias. Nuo jo išsprendimo pareis ne tiktai teismo darbo ekonomija, ne tiktai teisingesnių sprendimų garantija, — jis yra, mūsų supratimu, visuomenės sanacijos klausimas. Neveltui prancūzų įstatymas (Code Civil 1341 str.) neleidžia liudytojais įrodinėti bet kurios sutarties turinio, jeigu jos objekto kaina yra didesnė negu 150 frankų. Esantis to įstatymo pagrinde 1566 metų ordonance Moulins, kaip aiškina prancūzų juristai, kaip tik ir turėjo tikslą kovoti su liudytojų parodymais, kaip įrodomąja priemone. Ir iš tikrųjų, melagingas liudijimas yra visuomenės gyvenimo skaudulys, išeinąs net už civilinio proceso ribų. Paniekinimas žodžio (maža raide) veda į negerbimą Žodžio (didžiąja raide). O pastarasis ar nėra individualinio gyvenimo bei socialinės santvarkos kertinis akmuo?

D. Gecas.

Vyriausiojo Tribunolo praktika

vekselių srity.

I.

Mūsų Tribunolo praktika vekselių srity yra gana plati, bet ne visi sprendimai, liečiantieji tą sritį, yra įdomūs teisininkams teisės kūrybinio darbo atžvilgiu. Ištisoj savo sprendimų eilėj V. Tribunolas, vietoje įstatymų leidėjo neišreikštos minties interpretacijos ir įstatymo tekste trūkstančių postulatų konstrukcijos, yra priverstas paprastai priminti piliečiams jų užmirštąjį arba nepastebėtąjį įstatymo tekstą, nurodyti šalims jų apsileidimus del įstatymo nežinojimo. Tai yra visai suprantama: juk vekselio kredito forma mūsų krašte dabar labiau išplatinta, negu praeityje, ir vartojama tokiuose gyventojų sluoksniuose ir tokiems santykiams, kur žmonės prie jos dar nepripratę.

Iš tokių sprendimų mes galime sužinoti, kurios klaidos mūsų dažniausiai daromos, surašant vekselius. Taip antai yra V. Tribunolo sprendimų eilė, kur dokumentas, pasirašytas vekseliniame blanke, pripažintas paprastu pasižadėjimu, o ne vekseliu, del tų ar kitų prasilenkimų su Veks. Įst. tekstu. Pav., vienais tik 1927 metais yra 5 Tribunolo sprendimai (k. Nr. Nr. 19, 96, 440, 670a, 749), kurie nepripažįsta tam tikram dokumentui vekselio galios del to, kad jame nepažymėta surašymo vieta arba diena (Veks. Įst. 3 str.); viename iš tų sprendimų (k. 19/27), be to, nurodytas kitas, šalių nepastebėtas, aiškus įstatymo tekstas, būtent, kad parašas už neraštingąjį turi būti patikrintas notariniu būdu (Veks. Įst. 9 str.), o šitame atsitikime buvo tik valsčiaus viršaičio patvirtinimas. Kituose sprendimuose Tribunolas turėjo aiškinti, kad pažymėti vekselyje nereikalingi dalykai, — kaip liudytoju pasirašymas (k. 670a/27), pasižadėjimas mokėti skolintojui nuošimčius (k. 435/26, 412/28), arba skolinimosi priežasties pažymėjimas (ap. 2/28) negadina vekselio ir neatima jo galios del to, kad jie nepriklauso prie Veks. Įst. 11 str. pažymėjimų; neturi galios tik pati nuošimčių mokėjimo sąlyga (Veks. Įst. 12 str.).

Tenka Tribunolui taip pat nurodinėti šalims, kada sueina surašyto sulig pristatymu vekselio mokamasis terminas (ap. 376/27), arba aiškinti, kad vekselio turinys visai neturi būti surašomas iš karto ir būtinai viena ranka (k. 334/28). Tenka kartais priminti ir mūsų Teismų sutvarkymo įstatymas (V. Ž. 2—3) ir skelbti, kad bylos, kurios galima spręsti įsakymais, yra Taikos Teisėjo kompetencijos, vistiek kurios sumos ieškinys, bet dar visai neseniai, 1928 metų pradžioje, Vyr. Tribunolas turėjo reikalo su tokia kompetencijos klaida (ap. 2/28).

Daug įdomesnė kita Vyr. Tribunolo sprendimų kategorija, kurioj mes randame tikrą įstatymų minties aiškinimą, ir kur mūsų Tribunolas papildo įstatymų trūkumus ir savo autoritetingu žodžiu pašalina įstatymo neaiškumo sukeltas painiavas.

Norėčiau čia pasidaryti išvadas iš 1924—1928 metų Tribunolo sprendimų vekselių srity.

II.

Viename sprendime Vyr. Tribunolui teko išsireikšti del vadinamųjų „blanko vekselių“ juridinės reikšmės (ap. 352/27). Reikėjo išspręsti štai kas: išduoti buvo tiktai vekselių blankai, o tekstas buvo įrašytas 12 metų praėjus; apeliatorius (vekselių davėjas), tuo remdamasis, tvirtino, kad vekselių laikytojas nustojęs teisių ieškoti iš šių vekselių pinigų del įsisenėjimo. Vyr. Tribunolas nusprendė, kad vekselių davėjas, išduodamas vietoj vekselių tiktai vekselių blankus su savo parašu, tuo pačiu sutiko, kad vekselių blankų laikytojas įrašytų savo nuožiūra į blankus „tekstą“. Šitas sprendimas sutampa su žinoma jau rusų juridinėj literatūroj nuomone, kad vekselio davėjas, išduodamas vekselio blanką, tuo pačiu sudaro su vekselio įgijėju papildomą sutartį, įgaliodamas jį įrašyti vekselio tekstą ir iš anksto sutikdamas su tuo, kas bus įrašyta (ž. Wormso straipsnis „Sbornike pamjati G. F. Šerševiča“). Tas Vyr. Tribunolo sprendimas sutampa ir su Senato praktika (5/1906).

Kitame sprendime (k. 334/28) Vyriausias Tribunolas turėjo išreikšti savo nuomonę del tokio dalyko: vekselio laikytojas, pažymėtas vekselio tekste kaipo skolintojas, buvo pasirašęs kitoj vekselio pusėj ne pirmoj vietoj, o tik po kitų žirantų parašų; Apygardos Teismas nepripažino to asmens pirmuoju įgijėju. Vyr. Tribunolas su tuo sprendimu nesutiko ir nusprendė, kad atitinkamas asmuo yra laikomas pirmuoju vekselio įgijėju „tada, kada vekselis bus jo rankose ir bus jo vardu rašytas“; ta aplinkybė, kad vekselyje yra pasirašęs pirmuoju laiduotoju kitas, o ne minėtasis asmuo, „neturi šiuo atveju reikšmės“.

Įdomu sulyginti šitą Vyr. Tribunolo sprendimą su vienu Senato sprendimu (O. 1658/1910), kur pasakyta, kad asmuo, iš-

pildęs savo vardu gautąjį iš pirmojo įgijėjo vekselio blanką, yra „tikras vekselio laikytojas“, bet nepasakyta, kad jis pats yra laikomas pirmuoju įgijėju.

Tame pačiame Vyr. Tribunolo sprendime, be to, pasakyta, kad ta aplinkybė, jog pirmuoju žirantu pasirašė kitas asmuo, o ne skolintojas, gali Veks. Įst. 18 ir 23 str. prasme turėt reikšmės tiktai tiek, kiek liečia paties laiduotojo teisę ir atsakingumą. Deja, nenurodyta, kurie santykiai turi būti tokiame atsitikime tarp žiranto ir pasirašiusio po jo pirmojo įgijėjo.

Yra keletas Vyr. Tribunolo sprendimų del vekselių, išduotų arba pasirašytų juridinių asmenų vardu. Kas turi teisę juos pasirašyti? „Firmos vardu gali pasirašyti ir kiekvienas jos savininkas“, ir „ta aplinkybė, kad vekselyje nėra (po firmos štampo) parašo antrojo firmos savininko, neturi reikšmės“ (ap. 80/25). Šitas sprendimas įgis didelės reikšmės, kada Lietuvoj bus įvestas firmų rejestras; o dabar, firmų registracijos nėsant, gali dažnai kilti klausimas: o kas yra firmos savininkai?

Akc. gi bendrovė atsako tik už vekselinius parašus asmenų, kurie, vekselį pasirašant, buvo bendrovės atstovai ir galėjo „teisiškai veikti josios vardu“; jei atitinkamas asmuo negali to fakto įrodyti, tai „nėra jokio pagrindo daryti ši išvada (apie b-vės atsakomybę)... iš to fakto, kad prie jo... parašo yra ant vekselio uždėtas akc. bendrovės štampas“. (Ap. 308/27).

Savaime suprantama, kad šis sprendimas taikytinas ne tik akc. bendrovėms, bet ir kooperatyvams ir įvairioms draugijoms.

Įdomu pažymėti vienas Vyr. Tribunolo sprendimas del vekselių įsisenėjimo (ap. 404/2)7, kuriame pasakyta, kad „pats įsisenėjimo faktas dar nenaikina skolininko pareigos, ligi jis šitos savo teisės nepareiškia“, ir kad „įsisenėjimas, ligi nesiremiant juo skolininkui, negalįs būti pagrindas kreditoriui neieškoti skolos“.

Šituo sprendimu Teismas, spręsdamas įsakymų tvarka, turėtų tenkinti ir ieškinius, kilusius iš įsisenėjusių vekselių, o atsakovui liktų teisė atsikirsti įsisenėjimu einant Civ. Proc. Įst. 161^{11}.

III.

Kaip matyti, Vyr. Tribunolas neturėjo progos dažnai liesti tą patį vekselių teisės klausimą; kiekviename iš aukščiau nurodytų dalykų yra po vieną, po du sprendimu. Bet viena problema, būtent, *bepinigiškumas* — sudaro išimtį ir buvo ištisos Vyr. Tribunolo sprendimų eilės objektu. Reikia pastebėti, kad Vyr. Tribunolo praktika šiuo dalyku nėra pastovi, ir jo nuomonė del atsakovo teisės atsikirsti vekselio bepinigiškumu, laikui bėgant, žymiai pakitėjo.

Pirmuose savo sprendimuose Vyr. Tribunolas visai nepripažino bepinigiškumo sąvokos ir neigė atsakovo teisę kelti aik-

štėn sąlygas, kuriomis vekselis buvo išduotas. Taip antai, pirmame — chronologiškai — savo sprendime, liečiančiame bepinigiškumą (Ap. 55/1924), Vyr. Tribunolas pabrėžė vekselinio pasižadėjimo novacijos pobūdį, del kurio „likviduojama bet koks santykis tarp asmenų", ir nurodė, kad „įvykus vekselio pasižadėjimui — vekselio išdavimu — santykis, del kurio buvo išduotas vekselis, nyksta ir nebeturi jokios svarbos vekselio pasižadėjimui". Delto „teismas... negali jo (vekselio) griežtų ir aiškių teisinių pasekmių laikyti priklausomomis, pavyzdžiui, nuo to, ar pasižadėjęs vekseliu asmuo yra ar nėra gavęs piniginį arba kitą turto ekvivalentą, arba ar jis yra ar nėra pasiekęs tą tikslą, kuriam jis buvo vekselį išdavęs; jeigu tas būtų daryta, tai šiuo būtų peržengtas Veks. Įst. 11 ir 33 str".

Kitoj byloj, kur atsakovas reikalavo priversti ieškovą grąžinti jam vekselius, už kuriuos jis jau buvo atsiskaitęs su ieškovu, ir prašė išreikalauti prekybines knygas abejojimams vekselių tapatybei nustatyti, — Tribunolas, atmesdamas apeliatoriaus atsikirtimą, išsireiškė dar aiškiau: „Skolininko atsikirtimo del vekselio bepinigiškumo Vek. Įstatai nenumato" (Ap. 181/1926); vadinasi, čia bendrai neigiama pati bepinigiškumo sąvoka.

Ta pati mintis buvo vėl patvirtinta kitame tų pačių metų sprendime (214/26): „nėra svarbu, ar pinigai, kurie pasižadėta vekseliu sumokėti, buvo ar nebuvo paskolinti, arba apskritai vekselio davėjo gauti".

Bet savo vėlesniuose sprendimuose Vyr. Tribunolas jau pripažįsta bepinigiškumo sąvoką ir atsakovų atsikirtimus, išeinančius iš sąlygų, kuriomis vekseliai buvo išduoti. Pav., viename Vyr. Tribunolo sprendime (k. 6/27) mes skaitome, kad „Ap. Teismas turėjo apsvarstyti, ar įvyko tos sąlygos, kuriomis buvo išduotas vekselis". (Šituo atveju vekseliai buvo išduoti su sąlyga apsaugoti vekselio laikytoją nuo galimų nuostolių, kurių iš tikrųjų nepasidarė). Kitoj byloj (ap. 406/27) Vyr. Tribunolas jau išreikalavo iš atsakovo buhalterijos knygas išaiškinti, ar vekselis turi ryšių su kontokorento sąskaita ir ar jis yra bepinigis. Be to, Vyr. Tribunolas turėjo dalyką ir su „depo-vekselių" sąvoka, ir, pripažindamas ją, tuo pačiu laiku priėmė ir kitos šalies tvirtinimą, jog „šie vekseliai išeina iš visai kitų santykių" (Ap. 209/28*).

Bet kiek vėliau vėl pasirodė pirmutinė tendencija — nesiskaityti su papildomomis sutartimis ir sąlygomis, kuriomis vekselis buvo išduotas, ir viename savo sprendime (k. 544/28) V.

---

*) Įdomu, kad vieną sykį Vyr. Tribunolas pritaikė vekselių bylai Civ. K. X t. 1 d. 1529 str. 2 p. ir plačiai apsvarstė aplinkybes, kuriomis vekseliai buvo išduoti. *Casus* buvo toks: tėvažudys, sėdėjęs kalėjime prieš teismą, išdavė vekselius, žinodamas, kad jis nustos savo paveldėjimo teisės ir kad mokėti tais vekseliais turės ne jis, o kiti nužudytojo tėvo įpėdiniai; vekselio įgijėjas irgi žinojo apie visas aplinkybes. Šioj byloj (k. 566/28) Vyr. Tribunolas nusprendė, kad „vekseliai negali būti pripažinti kaipo turintieji juridinę galią", ir kad įpėdiniai nėra atsakingi už skolą iš tų vekselių.

Tribunolas nusprendė: „buvimas šalia vekselių... dar sutarties del jų (vekseliai buvo išduoti kaipo tam tikros sutarties garantija)... neliečia minėtųjų sąlygų“ (t.y. V. Įst. 3—5, 9—11, 12, 13 str. str. ir Civ. Proc. Įst. 161 $^{1-4}$ str. str.).

Kiek nuošaliai stovi du, savo tarpe surišti, Vyr. Tribunolo sprendimai (k. 670, 670^{a}/27), kuriuose nagrinėjama vekselinių santykių sąvoka. V. Tribunolas nusprendė, kad vekseliais gali būti padengti ir nevekseliniai santykiai, ir „paaiškėjus, kad jų (vekselio davėjo ir vekselio įgijėjo) santykiai nėra vekseliniai—jų tariamasis vekselis jau nuo pat pradžių negali būti laikomas vekseliu... jų santykiai negali būti svarstomi Vek. Įst. nuostatais“. Be to, ir tikrieji vekseliniai santykiai gali būti vekselio davėjo ir vekselio įgijėjo „pakeisti paprastaisiais skolos santykiais“. Bet „toki aktai... ligi patys nerodydami vekselio davėjo ir jo gavėjo paprastuosius skolos santykius, tretiesiems asmenims, žinoma, yra vekseliai“.

IV.

Pagaliau, yra vienas Vyr. Tribunolo sprendimas, kuris liečia prekybinius vekselius, numatytus veikiančiame Suvalkų krašte Prekybos Kodekse (k. 193/27).

Buvo klausiama: kam uždėtas *onus probandi* del vekselio prekybinio ar neprekybinio pobūdžio? Vyr. Tribunolas išsprendė šitą klausimą taip: „Kai vekselis pasirašytas prekybininko, ir šito pasirašytojo savybė išreikšta vekselyje, tai šitas dalykas daro atsakovo naudai prezumpciją, kad vekselis yra prekybinis, ir šituo atveju ieškovo dalykas yra įrodyti vekselį kilus ne del prekybinio veiksmo, ir apskritai sugriauti vekselio prekybinį pobūdį“. O jeigu iš vekselio nematyti pasirašiusiojo asmens savybės, arba tos aplinkybės, kad vekselis kilęs iš prekybinių santykių — „tą aplinkybę... turi įrodyti ne ieškovas, bet atsakovas, eidamas Civ. Proc. 81 str.“.

S. Fridmanas.

Teismo kronika.

1) A. a. L. Krečinas.

Lietuvos teisininkų šeima neteko dar vieno savo nario: š. m. lapkričio 22 d. Šiauliuose mirė seniausias vietos teisininkas Longinas Krečinas, dar pernai metais atšventęs savo 50 metų advokatavimo sukaktuves.

Velionies Krečino vardas minėtinas ne tik kaip seniausio advokato, bet kartu vieno žymiausių teisės žinovų ir praktikų. Nebaigęs jokio aukštesnio mokslo, nestudijavęs teisės dalykų universiteto suole, jis savo įgimtu gabumu pasiekė nepaprastai aukštą erudiciją teisės srity, sugebėdamas spręsti painiausius juridinius klausimus, iš karto statydamas juos į tinkamą plotmę. Turėdamas savo gerą atmintį, jis buvo gyva teisinė enciklopedija savo kolegoms ir jauniems teisininkams, kurie daug galėjo pasimokyti ir pasilavinti iš jo kalbų, patarimų, taip jau iš jo didžiulės, caro metu žuvusios, bibliotekos, kuri visiems buvo atvira.

Žymėtinas jis ir kaipo teisininkas visuomenininkas, savo laiku taręs rimtą žodį svarbiu lietuvių visuomenės kovos del savo spaudos momentu. Gindamas Pov. Višinskio bylą, iškeltą jam del išlipinimo 1901 m. lietuviškomis raidėmis rašytų afišų apie liet. spektaklį Mintaujoje, velionis iškėlė pagrindinį teisės klausimą, būtent, lietuviškų raidžių draudimo klausimą veikusių tada įstatymų atžvilgiu: čia jis įrodė ir, perkėlus bylą principiniais sumetimais į rusų senatą, tenai apgynė savo nuomonę, kad liet. raidžių draudimas, administracijos vykdomas nuo 1864 metų, buvo paremtas ne veikiančiais įstatymais, bet vien administraciniais aktais ir neturėjo jokio teisėto pagrindo.

Velionis Krečinas turėjo gerą praktiką, tačiau materialistas nebuvo: jam rūpėjo ir jį daugiausia interesavo bylos savo kazusais, kurie davė progos gilesniam teisiniam galvojimui ir savo rūšies teisinei kūrybai.

Kaip visuomenės žmogus, būdamas rusų kilmės ir artimas to laiko rusų biurokratijai, savo dvasia ir sveiku galvojimu jis buvo jai tolimas ir nesuprantamas. Jam svetimas buvo šovinizmo ir tautinės neapykantos jausmas. Būdamas bet kurios

priespaudos bei moralinių varžymų priešininkas, jis turėjo liberalo vardą, remdavo pažangųjį judėjimą, mėgo jaunimą su jo kilniais idealais, nors ir kritiškai juos įvertindavo.

Po karo velionis dėl savo senatvės mažai beužsiėmė advokato praktika (mirė 72 metų amžiaus), daugiau namie konsultavo bei ruošė teismo darbui jaunąją advokatūrą. Paliko sūnų teisininką, einantį taikos teisėjo pareigas Jonišky.

P. B-is.

2) **Šiauliai.** Šiaulių apygardos teisininkai (advokatūra ir magistratūra) įsisteigė Teisininkų Draugijos skyrių.

Oficialinis skyrius.

I.

Nauji įstatymai,

paskelbti Vyr. Žiniose:

Nr. 302 (1929—VI—7): Privatinių savininkų miškams prižiūrėti ir valdyti taisyklės.

Nr. 304 (1929—VI—25): Organizacijų, sudarytų okupuotoje Lietuvoje ar svetimose valstybėse, dalyviams ir jų padėjėjams bausti įstatymas. Sauskeliais naudotis įstat. Statybos įst. pakeitimas.

Nr. 305 (1929—VII—12): Žemės Ref. įst. pakeitimas.

Nr. 306 (1929—VIII—12): Žemės ūkio darbininkų samdos įstatymas.

Nr. 307 (1929—IX—7): Vietos savivaldybės įstatymas.

Nr. 308 (1929—X—4): Amatų mokslo įstatymas.

Nr. 309 (1929—X—9): Matininkams ir kulturtechnikams žemės matavimo ir braižymo įrankiais aprūpinti įstatymas. Vietos savivaldybės įstatymui vykdyti taisyklės.

Nr. 310 (1929—X—21): Emigracijos įstatymas.

Nr. 312 (1929—XI—12): Baudž. proceso įstatymo pakeitimas. Dirbtinių trąšų kontrolės įstatymas.

Nr. 313 (1929—XI—13): Valstybės teatro įstatymas. Valstybės teatro tarnybos įstatymas. Nenusavinamos žemės normos įstatymas. Organizacijų, sudarytų okupuotoje Lietuvoje (žiūr. Nr. 304), įstatymo pakeitimas.

Nr. 314 (1929—XI—21): Privatinių savininkų miškams prižiūrėti ir tvarkyti taisyklių (žiūr. Nr. 302) pakeitimas.

Nr. 315 (1929—XI—30): Lietuvos ir Prancūzijos konsul. konvencija. Lietuvos ir Prancūzijos konv. perdavinėti teismų aktams ir pavedimams apklausinėti civil. ir komerc. bylose. Lietuvos ir Prancūzijos nusikaltėlių išdavimo sutartis. Prancūzijos ir Lietuvos teisminės globos ir pagalbos konvencija. Lietuvos ir Amerikos Jungtinių Valstybių arbitražo sutartis. Lietuvos ir Amer. J. V. konsiliacijos sutartis. Baudž. proc. įst. pakeitimas. Karo įst. XXII kn. pakeitimas.

Nr. 316 (1929—XII—20): Arklių kergimui tvarkyti įst. Valstybės Tarybos etatai. Žyminio mokesčio įst. pakeitimas. Svaiginamųjų gėrimų mažmenomis pardavinėjimo įst. pakeitimas.

Organizacijų, sudarytų okupuotoje Lietuvoje ar svetimose valstybėse, dalyviams ir jų padėjėjams bausti įstatymas.

(V. Ž. 1929—VI—25 Nr. 304).

§ 1. Kas dalyvauja sudarytose okupuotoje Lietuvoje ar svetimose valstybėse organizacijose, kurių tikslas yra sujungti Lietuvą arba jos dalį su kita valstybe, arba nuversti esamąją valdžią, arba padaryti Lietuvos valstybėje suirutę,—baudžiamas mirtimi.

§ 2. Kas nurodytiems tikslams pasiekti ruošia teroristišką aktą, arba kėsinasi jį įvykdyti, arba įvykdo jį prieš valdžios narį ar valstybės tarnautoją, — baudžiamas mirtimi.

§ 3. Kas kursto prisidėti prie nurodytų organizacijų, arba jų tikslams pasiekti padeda bet kokiu darbu, arba platina, laiko ar gabena iš okupuotos Lietuvos ar užsienio tų organizacijų literatūrą, — baudžiamas sunkiųjų darbų kalėjimu arba mirtimi.

§ 4. Kas, sužinojęs §§ 1—3 nurodytus nusikaltėlius, nepraneša apie juos policijai arba prokuratūrai — baudžiamas paprastuoju arba sunkiųjų darbų kalėjimu.

§ 5.*) (Šiame įstatyme nurodytų nusikaltimų bylas karo stovio metu sprendžia karo lauko teismas, išskyrus § 4 numatytų nusikaltimų bylas, kurias sprendžia kariuomenės teismas).

§ 6. § 1 nurodytų organizacijų dalyviai, kurie per 1 mėnesį nuo šio įstatymo paskelbimo dienos, jeigu jie gyvena Lietuvoje, arba per 3 mėnesius, jeigu jie gyvena kitur, — išeis iš tų organizacijų ir praneš apie jas policijai arba prokuratūrai, — nuo bausmės atleidžiami.

§ 7. Šis įstatymas veikia nuo jo paskelbimo dienos.

A. SMETONA
Respublikos Prezidentas.

Prof. *A. VOLDEMARAS*
Ministeris Pirmininkas.

Žemės ūkio darbininkų samdos įstatymas.

(V. Ž. 1929—VIII—12 Nr. 306).

I. Bendrieji dėsniai.

§ 1. Šiuo įstatymu samdomi žemės ūkiui darbininkai ir tvarkomi ūkininkų ir darbininkų samdos santykiai; jo nenumatytais atsitikimais taikomi bendrieji civiliniai įstatymai.

§ 2. Žemės ūkio darbininkais laikomi darbininkai, pasamdyti žemės ūkio darbams dirbti.

*) Šis § pakeistas taip: „Šiame įstatyme nurodytų nusikaltimų bylas karo stovio metu sprendžia kariuomenės teismas arba karo lauko teismas". (V. Ž. 1929—XI—13 Nr. 313).

§ 3. Žemės ūkio darbais laikomi visi laukų darbai, žemės ūkio apyvokos ir žemės ūkio įmonių darbai. Žemės ūkio įmonių, kur samda normuojama pramonės įstatymais, šis įstatymas neliečia.

II. Samdos sutarties sudarymas.

§ 4. Ūkininkas ir darbininkas samdos sutartį sudaro, laisvai susitardami įstatymų ir gerų įpročių apybrėžose.

§ 5. Sutartį su darbininku gali sudaryti ir ūkio vedėjas, kad ir neturėdamas formalinio įgaliojimo iš ūkininko.

§ 6. Darbininkas, suėjęs septyniolika metų amžiaus, turi teisę daryti samdos sutartį ir be tėviškosios valdžios sutikimo, o ištekėjusi moteris — ir be savo vyro sutikimo.

§ 7. Metinių darbininkų samdos metai prasideda, kaip yra susitarta, o kai nėra susitarta — vietiniu įpročiu.

§ 8. Sutartis daroma raštu arba žodžiu.

Rašytinė sutartis gali būti naminė arba notarinė. Naminė sutartis gali būti valsčiaus valdybos, notaro arba taikos teisėjo paliudyta. Valsčiaus valdyba ir taikos teisėjas, liudydami sutartį, ją įregistruoja.

Samdos sutartis apmokama 5 litais žyminio mokesnio. Tą mokesnį ir kitas sutarties sudarymo išlaidas apmoka samdytojas.

§ 9. Nerašytinė sutartis laikoma sudaryta, kai darbininkas gauna iš samdytojo rankpinigius.

§ 10. Vidaus reikalų ministeris, susitaręs su žemės ūkio ministeriu, gali nustatyti įstatymų apybrėžose normalines samdos sutarčių sąlygas; jos gali būti vienodos visam kraštui arba įvairios atskiroms jo dalims, žiūrint vietos ūkio ir darbo ypatybių.

Normalinėse samdos sutarčių sąlygose tarp kita gali būti nustatytos samdininkui atlyginti ir atsiskaityti už ištarnautą laiką normos, kurios gali būti įvairios atskiroms metų dalims ir atskiroms darbininkų kategorijoms, o taip pat nustatytas ir atlyginimo natūra normų įvertinimas pinigais.

Šios sąlygos yra privalomos samdytojui ir samdininkui, jeigu jie nebūtų susitarę kitaip.

§ 11. Ūkininkai arba jų sąjungos gali raštu sudaryti su darbininkais arba jų sąjungomis bendrą sutartį del samdymo sąlygų. Tokios sąlygos yra privalomos bendros sutarties dalyviams, sudarant savo tarpe atskiras samdos sutartis.

Jei atskirose bendrosios sutarties dalyvių sutartyse būtų sąlygų, prieštaraujančių bendrajai sutarčiai, tai tos sąlygos neturi galios ir yra pakeičiamos bendrosios sutarties sąlygomis.

Jei bendroji sutartis būtų sudaryta ilgesniam kaip vienerių metų laikui, tai bet katra šalis, įspėdama kitą prieš šešis mėnesius, turi teisę ją nutraukti, pasibaigus kiekvieniems sutarties metams.

III. Samdytojo ir samdininko pareigos.

§ 12. Samdytojas ir samdininkas tarpusavio santykiuose turi būti teisingi ir padorūs.

§ 13. Samdytojas negali apsunkinti nesuėjusio septyniolikos metų samdininko netinkamu jo amžiui darbu, o nešČios moters — netinkamu jos sveikatai darbu.

§ 14. Samdytojas turi tinkamai, kaip susitarta, laikyti samdininką.

§ 15. Samdytojas turi duoti samdininkui darbo dienomis poilsio vietos įpročiu, jei nesusitarta kitaip.

§ 16. Samdytojas turi rūpintis, kad samdininko sveikata dirbant būtų apsaugota.

§ 17. Susirgus samdininkui arba jo šeimos nariui, jei šeima gyvena samdytojo ūkyje, samdytojas turi teikti jiems naminės pagalbos ir jų gydymo reikalams duoti susisiekimo priemonių, vis viena, ar samdininkas būtų ligonių kasos narys ar ne.

§ 18. Samdytojas turi leisti samdininkui atlikti tikybos pareigas.

§ 19. Samdininkas turi klausyti samdytojo ir darbo prižiūrėtojų, laikyti ūkyje nustatytą tvarką, dirbti nustatytą laiką ir tinkamai atlikti darbą.

§ 20. Samdininkas neturi teisės dirbti svetimiesiems be samdytojo sutikimo.

§ 21. Samdininkas turi tinkamai ir atsargiai elgtis su ūkio turtu ir rūpintis ūkio nauda.

§ 22. Samdininkas turi atlikti, jei pagali, neatidėtiną darbą ūkyje ir nedarbo laiku, o būtinai prireikus — ir nesutartą darbą.

IV. Samdos sutarties vykdymas.

§ 23. Samdytojas ir samdininkas turi vykdyti visas sutartimi nustatytas sąlygas ir šio įstatymo reikalavimus.

§ 24. Jei samdytojas sutartu laiku, samdininkui pareikalavus, su juo neatsilygintų, tai samdininkui, be to, ką jis turi gauti, gali būti atiteistas dar ir tam tikras priedas, tačiau ne didesnis už negautąjį atlyginimą.

§ 25. Jei sutartis yra sudaryta ilgesniam kaip vienerių metų laikui, tai ir samdytojas ir samdininkas turi teisę, kiekvieniems samdos metams pasibaigus, atsisakyti nuo sutarties, įspėdami vienas antrą ne vėliau kaip prieš du mėnesiu.

§ 26. Samdytojui mirus, visos jo teisės ir prievolės del samdos sutarties pereina jo įpėdiniams.

§ 27. Perėjus ūkio valdymui į kitas rankas, samdytojo teisės ir prievolės del samdos sutarties pereina naujam savininkui arba valdytojui.

V. Samdos sutarties pabaiga.

§ 28. Sutartis pasibaigia:

1) Sutarties laikui išėjus.
2) nustojus samdininkui laisvės (§ 29, p. 3),
3) samdininkui mirus,
4) samdininką, pašauktą atlikti karinę prievolę, priėmus į tikrąją karo tarnybą,
5) išrinkus samdininką eiti nuolatines pareigas viešoje tarnyboje ir jam apsiėmus jas eiti,
6) samdytojui ir samdininkui susitarus nutraukti sutartį.

§ 29. Samdytojas turi teisę nutraukti sutartį:

1) kai samdininkas nevykdo sutarties ir šio įstatymo jam dedamų esminių pareigų,
2) kai samdininkas serga ilgiau kaip dvi savaites, o ištarnavęs šešis mėnesius — ilgiau kaip šešias savaites,
3) kai samdininkas netenka laisvės daugiau kaip septynias dienas, o ištarnavęs šešis mėnesius — daugiau kaip keturioliką dienų.

§ 30. Samdininkas turi teisę nutraukti sutartį:

1) kai samdytojas nevykdo sutarties ir šio įstatymo jam dedamų esminių pareigų,
2) kai nepajėgia atlikti sutarto darbo,
3) kai įstoja į kariuomenę savanoriu,
4) kai stoja į valstybės arba savivaldybių tarnybą,
5) kai ūkis pereina į kitas rankas (§ 27).
6) kai veda (išteka) arba yra aplinkybių verčiamas grįžti į savo šeimą,
7) kai paveldi arba sukuria savo ūkį.

Atsitikimais, nurodytais 6 ir 7 p., samdininkas turi įspėti samdytoją prieš dvi savaites.

§ 31. Jei samdininkas, sudarius sutartį, neatvyktų pas samdytoją sutartu laiku arba vietos įpročio laiku, kai laikas atvykti sutartimi nenustatytas, tai samdytojas gali atsisakyti nuo sutarties ir reikalauti iš samdininko grąžinti rankpinigius ir antra tiek baudos.

Jei samdytojas, sudarius sutartį, atsisakytų priimti samdininką, atvykusį pas jį sutartu laiku arba vietos įpročio laiku, kai laikas atvykti sutartimi nenustatytas, tai sutartis nustoja galios ir samdininkas turi teisę pasilikti sau rankpinigius.

§ 32. Sutarčiai nustojus veikti prieš terminą (§§ 28 p. p. 2—6, 29, 30, 33 ir 34), už ištarnautą laiką samdininkui atlyginama kaip susitarta, o jei nebūtų susitarta, tai — normalinėmis sąlygomis (§ 10).

§ 33. Nutraukęs sutartį be teisėtos priežasties samdytojas turi duoti samdininkui atlyginimą, jam priklausantį už ištarnautą laiką, ir dar priedo — ketvirtą dalį atlyginimo, sutarto už visą, tačiau ne ilgesnį, kaip vieneri metai, samdos laiką.

§ 34. Nutraukęs sutartį be teisėtos priežasties samdininkas gauna atlyginimą, jam priklausantį už ištarnautą laiką, bet samdytojas turi teisę išlaikyti dvyliktą dalį atlyginimo, sutarto už visą, tačiau ne ilgesnį, kaip vieni metai, samdos laiką.

§ 35. Nuo sutarties, sudarytos neaprėžtam laikui, samdytojas arba samdininkas gali atsisakyti bet kuriuo laiku, įspėję apie tai vienas antrą ne vėliau kaip prieš dvi savaites, jei nebūtų susitarta kitaip.

Samdytojas turi teisę atsisakyti nuo tokios sutarties ir neįspėjęs samdininko; šiuo atveju samdininkas gauna iš samdytojo atlyginimą, priklausantį jam už ištarnautą laiką (§ 32), ir dar priedo — dviejų savaičių atlyginimą.

§ 36. Jei pasibaigus sutartis vykdoma toliau, tai ji laikoma tylos sutikimu atnaujinta tokiam pat laikui.

§ 37. Notarinė arba naminė sutartis, paliudyta valsčiaus valdybos, notaro arba taikos teisėjo, duoda teisę samdytojui kelti bylą samdininkui iškraustyti iš buto Civ. proc. įst. 161^{1-24} str. tvarka.

Tačiau keliant bylą sutarties terminui neišėjus, jei prašoma išsikraustyti samdininką su šeima, tai samdininkui duodama laiko šešios savaitės nuo įteikimo jam pranešimo apie nutarimo vykdymą geruoju išsikraustyti iš buto.

VI. Pereinamieji dėsniai.

§ 38. Asmens, įgiję „Dvarų darbininkų — ordinarininkų samdymo ir atstatymo įstatymo" §§ 16 ir 17 teisę gauti pašalpą, gauna ją iš dvaro ir toliau.

Tokį dvarą išparceliavus, tą pašalpą duoda Vidaus Reikalų Ministerija. Ji gali pašalpos natūra normas pakeisti pinigais.

VII. Baigiamieji dėsniai.

Žemės ūkio darbams samdymo dėsniai (Polož. o najmie na selsk. rab. Įst. rink. XII t. 2 d.) ir dvarų darbininkų-ordinarininkų samdymo ir atstatymo įstatymas (V. Ž. N. 155, eil. 1095) panaikinami. Tarnų samdos ir šeimininkų ir tarnų tarpusavio pareigų taisyklės (Nap. civ. kod. 1780 str. priedėlis) žemės ūkio darbininkams samdyti netaikomos.

A. SMETONA
Respublikos Prezidentas.

Prof. A. VOLDEMARAS
Ministeris Pirmininkas.

Baudžiamojo proceso įstatymo pakeitimas.

(V. Ž. 1929—XI—12 Nr. 312).

Baudžiamojo proceso įstatymo antrosios knygos antroji dalis pakeičiama taip:

Antroji dalis.

Paruošiamoji proceso stadija.

Pirmasis skyrius.

Paruošiamasis darbas.

249. Paruošiamasis darbas bylose, priklausančiose apygardos teismams, atliekamas žvalgymu, kvota ir rengiamuoju tardymu, prižiūrint valstybės gynėjams ir jų padėjėjams.

Pirmasis skyrelis.

Žvalgymas ir kvota.

249^1. Žvalgyti gali visi policijos agentai ir valsčių viršaičiai bei seniūnai.

Kvotas daryti gali administracijos organai—kiekvienas savo srityje — ir tie policijos agentai, kurie nėra žemesni už nuovados viršininko padėjėją, o iš žemesniųjų tik tie, kuriems tatai bus leista apskrities viršininko, valstybės gynėjui sutikus.

249^2. Žemesnieji policijos agentai, valsčių viršaičiai ir seniūnai gali daryti atskirus kvotos veiksmus tiktai užtikę nusikalstamąjį darbą besidarant arba tik ką pasidarius, jei vyresnysis policijos agentas, administracijos organo agentas (249^1 str. antra dalis) arba teismo tardytojas dar nėra atvykęs į tą vietą, o nusikaltimo pėdsakai gali išnykti, arba kaltininkas pasislėpti.

249^3. Policija žvalgo ir kvotas daro savo nuovadoje, bet gali, reikalui esant, tatai daryti ir kitose nuovadose su tų vietų policijos pagalba.

Kvotos darymo atžvilgiu veikimo sritis bendrajai ir specialinei (kriminalinei, geležinkelių, sienai saugoti ir t.t.) policijai nustato Teisingumo Ministeris, susitaręs su atatinkamais ministeriais.

249^4. Policija, valsčių viršaičiai ir seniūnai, žvalgydami, slaptai seka nusikalstamuosius darbus ir neviešai renka tam reikalingų žinių. Susekę nusikalstamąjį darbą, tuojau praneša artimiausiam policijos agentui, nurodytam 249^1 str. (antra dalis).

249^5. Kvotos ar jų atskiri veiksmai (249^2) yra daromi tomis pačiomis taisyklėmis kaip ir rengiamasis tardymas, bet negalima:

1) įtariamasis asmuo traukti kaltinamuoju,

2) liudytojai klausinėti su priesaika, išskyrus sunkiai sergančius, kuriems yra mirties pavojus, ir tuos, kurie yra pasiruošę išvykti ilgesnį laiką į užsienį,

3) daryti lavonų skrodimas, išskyrus atsitikimus, nurodytus 253^1 str.,

4) daryti veiksmai, nurodyti 347, 353, 360, 369 ir 370 str. str., o veiksmus, nurodytus 368^1 str., policija gali daryti tik valstybės gynėjui arba jo padėjėjui sutikus.

Kvotos veiksmai yra lygūs rengiamojo tardymo veiksmams.

250. Apie kiekvieną atsitikimą, kuriame yra tokio nusikalstamojo darbo žymių, kurs priklauso apygardos teismui, policija sužinojus tuojau ir ne vėliau kaip per 24 valandas praneša valstybės gynėjui arba jo padėjėjui, o apie nusikalstamąjį darbą, baudžiamą sunkiau kaip paprastuoju kalėjimu (544 str.), praneša dar ir teismo tardytojui; vienkart ji ima daryti ir kvotą.

252 str. panaikinamas.

253. Jei del nusikalstamojo darbo žymių abejojama arba jei apie jį policija patirs tik iš žmonių kalbų arba apskritai iš ne visai patikimų šaltinių, tai prieš pranešdama kam reikia (250 str.) policija turi žvalgymo ar kvotos keliu įsitikinti: ar tikrai yra įvykę tai, kas žmonių kalbama, ir ar tikrai yra tame įvykyje nusikalstamo darbo žymių.

253^1. Jei, staiga mirus žmogui arba radus lavoną be aiškių smurto žymių, yra reikalinga nustatant mirties priežastį padaryti lavono skrodimas, tai tą skrodimą daro policija su gydytoju ta pačia tvarka, kaip ir teismo tardytojas.

254 str. panaikinamas.

255. Kvotos del nusikalstamų darbų, baudžiamų sunkiau kaip paprastuoju kalėjimu (544 str.), siunčiamos teismo tardytojui. Kvotos del visų kitų nusikalstamųjų darbų (545 str.) ir kvotos, kuriomis nenustatyta nusikalstamo darbo žymių, siunčiamos valstybės gynėjui arba jo padėjėjui, kurie gali kvotą nutraukti (277 str.) arba ją grąžinti papildyti, arba pasiųsti ją teismo tardytojui padaryti rengiamąjį tardymą ar atskirus jo veiksmus.

256. Bylose del nusikalstamųjų darbų, baudžiamų sunkiau kaip paprastuoju kalėjimu (544 str.), policija, ligi atvyks teismo tardytojas, imasi priemonių, kad neišnyktų nusikalstamojo darbo pėdsakai.

257. Kad asmuo, įtariamas nusikalstamuoju darbu, baudžiamu sunkiau kaip paprastuoju kalėjimu (544 str.), nepasislėptų nuo tardymo, policija gali jį suimti, kai prieš įtariamąjį asmenį yra aiškių ir neabejojamų įrodymų ir yra pavojaus, kad jis pasislėps arba sunaikins nusikalstamojo darbo pėdsakus.

Kai įtariamasis asmuo kėsinosi pabėgti arba bebėgant ar jau ir pabėgęs buvo sugautas, o taip pat, kai jis neturi nuolatinės gyvenamosios vietos, tai šio str. pirmoje dalyje nurodytomis sąlygomis, jis gali būti suimtas, nors būtų įtariamas nusikalstamu darbu, baudžiamu ir ne sunkiau kaip paprastuoju kalėjimu.

Apie suimtąjį moksleivį, karį arba valstybės tarnautoją policija praneša jų vyresnybei.

257[1]. Įtariamąjį asmenį, sulaikytą 257 straipsniu, policija per 24 valandas turi pristatyti drauge su kvota, kad ir nebaigta, tam teismo tardytojui, kuriam priklauso nusikalstamas darbas tardyti. Jeigu asmuo buvo suimtas toli nuo nuolatinės tardytojo gyvenamosios vietos, tai policija turi pristatyti suimtąjį artimiausiam tardytojui, nors nusikalstamasis darbas jam tardyti ir nepriklausytų. Atsitikus, kad del tolumo ar kitų nenugalimų priežasčių 24 valandų laikas būtų pertrumpas suimtajam pristatyti, tai tas laikas gali būti pailgintas, kiek tat vietos sąlygomis yra reikalinga. Tardytojas, pristačius jam suimtąjį asmenį, ne vėliau kaip per 24 valandas turi arba pateikti jam kaltinimą ir nustatyti kardomąją priemonę arba visai paleisti, o jei suimtasis buvo pristatytas artimiausiam tardytojui, tai šis turi pasielgti 290 straipsnio taisyklėmis.

258 ir 259 str. str. panaikinami.

260. Atvykus teismo tardytojui, policija sustoja darius kvotą ir laukia įsakymų bei nurodymų, bet žvalgymą, jei tat reikalinga, daro ir toliau, pranešdama tardytojui surinktas žinias.

261 ir 261[1—13] str. str. panaikinami.

262. Rengiamąjį tardymą daro teismo tardytojas.

Rengiamasis tardymas negali būti pradėtas be teisėtos vados ir pakankamo pagrindo.

Apie pradėtąjį tardymą teismo tardytojas praneša valstybės gynėjui arba jo padėjėjui.

263. str. panaikinamas.

269. Kvotos veiksmus tardytojas tikrina ar papildo tik radęs tatai reikalinga, arba valstybės gynėjui bei jo padėjėjui pasiūlius.

271. Teismo tardytojas gali įsakyti policijai padaryti žvalgymą ir surinkti žinių jo nurodymais.

277. Kvotą ir tokį rengiamąjį tardymą, kuriuo įtariamasis asmuo nėra dar patrauktas kaltinamuoju, gali nutraukti valstybės gynėjas. Atsitikimais, nurodytais 16 str., arba nesant tiriamajam darbe nusikalstamojo darbo žymių, arba nesusekus kaltininko arba nesant pakankamų įrodymų, kai kvotai arba tardymui tęsti nėra pagrindo, kvota arba tardymas siunčiami apygardos teismo valstybės gynėjui, kurs juos arba nutraukia arba grąžina papildyti.

Nutraukęs kvotą ar tardymą valstybės gynėjas daro nutarimą del įrodomųjų daiktų.

Apie kvotos arba tardymo nutraukimą valstybės gynėjas praneša nukentėjusiam asmeniui, kuris per dvi savaites nuo to pranešimo dienos gali apskųsti valstybės gynėjo nutarimą Vyr. Tribunolui, kuris sprendžia tuos skundus tvarkomajame posėdyje.

277[1]. Nutrauktą kvotą arba tardymą (277 str.) valstybės gynėjas, gavęs naujų davinių, gali grąžinti toliau tęsti.

268[1]. Jei bedarant tardymą prireiktų apžiūrėti ir paimti pašto arba telegrafo korespondencija, pasiųsta įtariamo arba jau ir kaltinamo asmens, arba jiems atsiųsta, tai daroma šiaip:

1) apie sulaikymą korespondencijos tardytojas praneša pašto arba telegrafo įstaigai, kur tokia korespondencija yra arba bus, ir prašo ją atsiųsti arba praneša, kad jis pats atvyksiąs korespondencijos apžiūrėti;

2) pašto ir telegrafo korespondencija apžiūrima ir paimama prie pašto arba telegrafo įstaigos valdininko; apžiūrėtoji korespondencija, kuri nepaimama į bylą, tučtuojau siunčiama adresatams;

3) tardytojas gali apžiūrėti pašto ir telegrafo korespondencijos knygas ir paimti telegramas, jau pasiųstas adresatams.

528^1. Apygardos teismas, nutraukęs baudžiamąją bylą (523 str.), skelbimą apie tai iškabina prie teismo durų.

A. SMETONA
Respublikos Prezidentas.

J. TŪBELIS
Ministeris Pirmininkas.

Baudžiamojo proceso įstatymo pakeitimas.

(V. Ž. 1929—XI—30 Nr. 315).

Baudžiamojo proceso įstatymo 959 straipsnis papildomas 8 punktu šio turinio:

8) jeigu sprendimas turi būti vykdomas einančiam privalomąją tikrąją karo tarnybą, tai vykdymas atidedamas, ligi nuteistasis tą tarnybą atliks.

A. SMETONA
Respublikos Prezidentas.

J. TŪBELIS
Ministeris Pirmininkas.

Karo įstatymų XXII knygos 1869 m. (4 leid.) pakeitimas.

(V. Ž. 1929—XI—30 Nr. 315).

Karo įstatymų XXII knygos 1869 m. (4 leid.) nustatytos bausmės pakeičiamos taip:

Vietoje drausmės dalių (disciplinariniai batalionai ir rotos) bausmės skiriama karo kalėjimo bausmė vienu trečdaliu trumpesniam laikui, negu drausmės dalių bausmės laikas, paliekant drausmės dalių bausmės pasėkas.

A. SMETONA
Respublikos Prezidentas.

J. TŪBELIS
Ministeris Pirmininkas.

Vertimas.

Lietuvos ir Prancūzijos konvencija

perdavinėti teismų aktams ir pavedimams apklausinėti civilinėse ir komercinėse bylose.

(V. Ž. 1929—XI—30. Nr. 315).

1 straipsnis.

Prancūzijos įstaigų teisminiai civilinių ir komercinių bylų aktai, skirti Lietuvos Respublikoje gyvenantiems asmenims, taip pat pavedimai apklausinėti civilinėse ir komercinėse bylose, kurie turi būti atlikti jos teritorijoje, bus perduodami Prancūzijos diplomatinių ar konsularinių agentų tos apygardos teismo pirmininkui, kurio kompetencijoje akto gavėjas yra arba kurio kompetencijos srityje pavedimas apklausinėti turi būti atliktas.

Lietuvos istaigų teisminiai civilinių ir komercinių bylų aktai, skirti Prancūzijoje gyvenantiems asmenims, taip pat pavedimai apklausinėti civilinėse ir komercinėse bylose, kurie turi būti įvykdyti Prancūzijos teritorijoje, bus perduodami Lietuvos diplomatinių ar konsularinių agentų Respublikos prokurorui, kurio kompetencijoje yra gavėjas arba kurio kompetencijos srityje pavedimas apklausinėti turi būti atliktas.

Dokumentai del prašymo įvykdymo bus prašytos įstaigos nusiųsti atgal diplomatiniam ar konsuliariniam agentui, kuris buvo perdavęs teisminį aktą ar pavedimą apklausinėti be vertimo.

2 straipsnis.

Jeigu įstaiga, kuriai aktas ar pavedimas apklausinėti yra perduotas, nebus kompetentinga tam dalykui, tai ši įstaiga tuojau praneš apie tai perdavusiam diplomatiniam ar konsulariniam agentui ir ex officio perduos šitą aktą ar šitą pavedimą apklausinėti kompetentingai įstaigai Kiekvienu atsitikimu, kada aktas negalės būti įteiktas gavėjui arba kada pavedimas apklausinėti negalės būti įvykdytas, gavusioji įstaiga tuojau praneš perdavusiam diplomatiniam ar konsulariniam agentui, nurodydama motyvus, del kurių prašymas negalėjo būti patenkintas.

3 straipsnis.

Susirašinėjimas tarp diplomatinių ir konsularinių agentų ir įstaigų tos valstybės, kurioje teisminis aktas turi būti įteiktas ar pavedimas apklausinėti įvykdytas, yra atliekamas šitos valstybės kalba.

4 straipsnis.

Rašte diplomatinio agento, kuris perduoda teisminį aktą, skirtą įteikti 6 straipsnio numatyta procedūra, turės būti nurodyta įstaiga, iš kurios aktas išeina, šalių pavardės, titulai ir adresas, gavėjo adresas ir akto rūšis.

Visais kitais atsitikimais, prie siunčiamų teismo prašomajai valstybei teisminių aktų ir pavedimų apklausinėti, turi būti pridėti ir vertimai prašomosios valstybės kalba.

Šitie vertimai turi būti patikrinti prašančiosios valstybės diplomatinio ar konsularinio agento arba prašančiosios ar prašomosios valstybės prisiekusiojo vertėjo.

5 straipsnis.

Prašomoji įstaiga gali atsisakyti įteikti teisminius aktus ir vykdyti pavedimus apklausinėti, jeigu valstybė, kurios teritorijoj įteikimas ar apklausinėjimas turi būti atliktas, laiko juos įžeidžiančius savo suverenumą arba saugumą.

Prašomoji įstaiga gali atsisakyti vykdyti pavedimą apklausinėti, jeigu prašomojoje valstybėje reikalaujamas vykdymas neįeina į teismo kompetenciją.

6 straipsnis.

Paprastai prašomoji įstaiga pasitenkins akto įteikimu gavėjui, kuris priims jį savo noru. Įteikimo įrodymas bus arba tam tikras datuotas ir gavėjo pasirašytas pakvitavimas arba prašomosios valstybės įstaigos pažymėjimas, kuriame nurodomas perdavimo aktas, būdas ir data. Jeigu įteiktinas aktas buvo perduotas dviem egzemplioriais, tai pakvitavimas ar pažymėjimas galės būti įrašytas viename egzempliorių, kuris bus grąžintas.

Jeigu gavėjas atsisakytų priimti aktą, tai prašomoji įstaiga tuojau grąžins jį prašančiam diplomatiniam ar konsulariniam agentui, nurodydama priežastis, del kurių negalėjo būti perduota.

7 straipsnis.

Diplomatinių ir konsularinių agentų tam tyčia prašoma valdžios įstaiga patikrins aktą arba specialine prašomosios valstybės įstatymų nustatyta tokiems patikrinimams forma arba specialine forma, neprieštaraujančia prašomosios valstybės įstatymams.

8 straipsnis.

Paprastai prašomosios valstybės įstaiga, kuri atlieka pavedimą apklausinėti, taikys savo šalies įstatymus reikalingiems formalumams atlikti.

Ji turės, jei bus reikalinga pavedimo įvykdymui užtikrinti, imtis tų pačių prievartos priemonių, kurios yra vartojamos prašomosios valstybės įstaigų pavedimams arba suinteresuotos šalies šiuo reikalu formuluotam prašymui įvykdyti. Šitos prievartos priemonės nėra būtinai vartotinos, jeigu klausimas eina apie bylos šalių stojimą.

9 straipsnis.

Diplomatinio ar konsularinio agento tam tyčia prašoma įstaiga:

1. Turės įvykdyti pavedimą apklausinėti tam tikra forma, jeigu ji nėra priešinga prašomosios valstybės įstatymams.

2. Turės laiku pranešti prašančiajai įstaigai apie vykdymo vietą ir datą, kad suinteresuotosios šalys galėtų dalyvauti.

10 straipsnis.

Teisminių aktų įteikimas ir pavedimų apklausinėti įvykdymas nėra surišti su jokių išlaidų grąžinimu, neskaitant šių:

1. Išlaidų, padarytų del juridinio akto patikrinimo, specialiai paprašius kuria 7 straipsnio nustatytų formų.

2. Pridedamųjų išlaidų, padarytų del pavedimo apklausinėti vykdymo specialine forma 9 straipsnio 1 paragrafo nuostatais.

3. Išlaidų, padarytų vartojant prievartos priemones, numatytas 8 straipsnio 2 paragrafe pavedimams įvykdyti.

4. Ekspertų honorarų.

11 straipsnis.

Prašomoji įstaiga reikalaus, kad diplomatinis ar konsularinis agentas atlygintų išlaidas, tuo pačiu laiku pasiųsdama jo adresu raštus, konstatuojančius, kad jo prašymas yra įvykdytas.

Šios išlaidos bus nustatomos esančiais prašomoje valstybėje tarifais.

12 straipsnis.

Aukštosios Susitariančios Šalys pripažįsta sau teisę:

1. Vykdyti teisminių aktų, liečiančių civilines ir komercines bylas, perdavimą saviems piliečiams, esantiems antrosios valstybės teritorijoje, tiesiog ir be prievartos per savo diplomatinius ir konsularinius agentus.

2. Vykdyti pavedimus apklausinėti civilinėse ir komercinėse bylose, tiesiog ir taip pat be prievartos, pasinaudojant tais pačiais agentais, tiktai tais atsitikimais, kada asmens, kurie turi būti apklausinėti, yra jų piliečiai.

13 straipsnis.

Visi nesusipratimai, kurie kiltų vykdant šitą konvenciją, bus sprendžiami diplomatiniu keliu.

14 straipsnis.

Šita konvencija bus ratifikuota.

Ji įgis galios, vienam mėnesiui praėjus po pasikeitimo ratifikavimo raštais.

Jos galios laikas baigsis, šešiems mėnesiams praėjus nuo dienos, kada viena iš Susitariančiųjų Šalių atsisakys nuo konvencijos.

Šitam paliudyti žemiau pasirašiusieji, tinkamai tam tikslui įgalioti, pasirašė šitą konvenciją ir pridėjo savo antspaudus.

Sudaryta Paryžiuje dviem egzemplioriais 1928 m. gegužės mėn. 9 d.

(Ši konvencija ratifikuota 1929—XI—2 d.).

Vertimas.

Lietuvos ir Prancūzijos nusikaltėlių išdavimo sutartis.

(V. Ž. 1929—XI—30 Nr. 315).

1 straipsnis.

Kiekviena Aukštųjų Susitariančių Šalių pasižada išduoti viena antrai, šios Konvencijos nustatytomis aplinkybėmis ir sąlygomis, asmenis, kurie, teismo ieškomi arba nuteisti už vienos katros dviejų šalių metropolijos, kolonijų ar posesijų teritorijos ar konsularinės jurisdikcijos ribose nusikaltimą, bus rasti antrosios metropolijos, kolonijų ar posesijų teritorijoj, ar konsularinės jurisdikcijos ribose.

Kada nusikaltimas, duodąs pagrindo reikalauti išdavimo, bus padarytas už aukščiau pažymėtų reikalaujančios valstybės teritorijų arba zonų ribų, išdavimo reikalavimas galės būti patenkintas, jei įstatymai šalies, kurią prašoma išduoti, duoda teisės kelti bylas už tuos pačius nusikaltimus, padarytus už jos sienų.

2 straipsnis.

Reikalaujant išduoti tą patį asmenį kelioms valstybėms, arba už tą patį nusikaltimą, arba už įvairius nusikaltimus, valstybė, į kurią reikalavimai yra kreipiami, pati laisvai spręs, kuriai šių valstybių nusikaltėlį išduoti.

3 straipsnis.

Nusikaltėliai bus išduodami už nusikaltimus, baudžiamus abiejų šalių įstatymais (numatant, kad Lietuvoje užtenka, jeigu nusikaltimas yra baudžiamas vienu kuriuo esamų galioje įstatymų rinkinių), būtent:

1⁰ sąmoninga žmogžudystė, užmušimas, tėvažudystė, kūdikio nužudymas ir nunuodijimas;

2⁰ sąmoningas padegimas;

3⁰ sąmoningas sumušimas arba sužalojimas, tiek apgalvotas, tiek kada del jo sumuštasis arba sužalotasis nusilpnėjęs arba visai darbingumo nustoja, bet kurios kūno dalies bei organų netenka arba nustoja galios jį vartoti, arba miršta, nors nebuvo noro nužudyti;

4⁰ išžaginimas, pasikėsinimas prievarta atimti nekaltybę, pasikėsinimas atimti nekaltybę be prievartos iš vaikų, jaunesnių kaip abiejų šalių baudžiamų įstatymų nustatytas amžius;

5⁰ mažamečių pavogimas;

6⁰ visokios rūšies vagystė ir prievartavimas;

7⁰ geležinkelio arba pašto bei telefono susisiekimo ardymas arba gadinimas nusikalstamuoju tikslu;

8⁰ apgaulė raštu arba viešų dokumentų, prekybos ar privačių, padirbimas, telegramų padirbimas, padirbtųjų naudojimas;

9⁰ vyriausybės ar valdžios įstaigų aktų padirbinėjimas arba apgaulingas perdirbinėjimas, padirbtų arba perdirbtų tokiu būdu aktų apgaulingas naudojimas;

10⁰ netikrų pinigų dirbimas, viešųjų paskolų lakštų arba kuponų, vietinių arba svetimų banknotų, popierinių pinigų arba kitų viešųjų valstybių vertybių, antspaudų, žyminių ženklų, štampų, valstybės arba viešųjų įstaigų ženklų padirbinėjimas arba perdirbinėjimas, nurodytų daiktų, padirbtų arba perdirbtų, paleidimas į apyvartą arba apgaulingas naudojimas;

11⁰ viešų įstaigų tarnautojų arba saugotojų valstybės pajamų išeikvojimas, valdininkų papirkimas;

12⁰ apgaulingas bankrotavimas;

13⁰ grasinimai pasikėsinimu prieš asmenis arba nuosavybę;

14⁰ privačių asmenų pasikėsinimas prieš asmens laisvę arba buto neliečiamybę;

15⁰ melagingas liudininkų parodymas, liudininkų, ekspertų arba vertėjų papirkimas;

16⁰ sukčiavimas, pasitikėjimo blogam išnaudojimas;

17⁰ abortas;

18⁰ bigamija;

19⁰ pasikėsinimas prieš dorą:

a) skatinant, palaikant arba palengvinant vienos arba antros lyties jaunuomenės, nesukakusios 21 metų, paleistuvavimą arba ištvirkimą;

b) viliojant, skatinant, arba suvedžiojant, kad patenkintų kitų geidulius, moteriškę arba mažametę mergaitę gašlavimo tikslu, net jeigu tai būt padaryta su jos sutikimu;

Nurodyti nusikaltimai apima bendrininkavimą, pasikėsinimą ir nuslėpimą, kada šie yra numatyti ir baudžiami abiejų šalių įstatymais.

Numatoma, kad aukščiau išvardytų nusikaltimų sąrašas, šalims sutikus, galės būti pakeistas arba papildytas abiejų vyriausybių pareiškimais.

4 straipsnis.

Išdavimas netaikomas:

1⁰ stojusiems teisman arba už akių nuteistiems, jeigu nuskirta bausmė yra žemesnė, kaip du mėnesiai kalėti (apimant tuo žodžiu visas bausmes, surištas su laisvės atėmimu);

2⁰ tardomiems, jeigu didžiausia taikoma inkriminuojamam nusikaltimui bausmė, abiejų šalių įstatymais, yra mažesnė, kaip du metai kalėti (apimant tuo žodžiu visas bausmes, surištas su laisvės atėmimu);

3⁰ jeigu, išduoti prašomos šalies įstatymais, prašomosios šalies valdžia yra kompetentinga iškelti baudžiamąją bylą ir negali nuo to atsisakyti prašančios šalies įstaigų naudai;

4⁰ jeigu už tą patį nusikaltimą prašomosios valstybės teritorijoj yra iškelta baudžiamoji byla, arba jeigu svetimšalis buvo nuteistas, arba išteisintas, arba atleistas nuo bausmės, arba atliko bausmę, arba buvo amnestuotas;

5⁰ jeigu nusikaltimą, del kurio reikalaujama išduoti, išduoti prašoma šalis laiko politiniu, arba turinčiu ryšio su panašiu nusikaltimu. Nebus laikomas nei politiniu, nei surištu su panašiu nusikaltimu pasikėsinimas prieš svetimos valstybės galvos asmenį, kada šis pasikėsinimas bus žmogžudystės, užmušimo arba kalinimo pobūdžio;

6⁰ jeigu nusikaltėlis yra pilietis to krašto, kurs yra prašomas išduoti;

7⁰ jeigu iškelti bylą arba nubausti reikalauja įstatymas valstybės, kuri yra prašoma išduoti.

5 straipsnis.

Išduotasis nusikaltėlis galės būti persekiojamas arba teisiamas, stojęs, tik už nusikaltimą, del kurio jis buvo išduotas, išskyrus šiuos atsitikimus:

1⁰ jei jis reikalavo teismo ir bausmės, kuriuo atsitikimu apie jo reikalavimą bus pranešta išdavusiai jį vyriausybei;

2⁰ jei per vieną mėnesį po galutinio jam laisvės grąžinimo neapleis valstybės, kuriai jis buvo išduotas;

3⁰ jei nusikaltimas yra numatytas konvencijoje ir jei vyriausybė, kuriai nusikaltėlis buvo išduotas iš anksto, gavo išdavusiosios vyriausybės sutikimą. Pastaroji galės, jeigu tai laikys tinkamu, pareikalauti pateikti vieną šios konvencijos 7 straipsnyje nurodytų dokumentų.

Reekstradicijai trečiajai šaliai taikomi tie patys nuostatai.

6 straipsnis.

Reikalavimai išduoti visados bus pateikiami diplomatiniu keliu.

7 straipsnis.

Išdavimas bus vykdomas, tik pateikus žemiau nurodytus dokumentus be vertimų:

1⁰ teismo sprendimą arba bylos aktą, formališkai įsakant patraukti arba traukiantį kaltinamąjį teismo atsakomybėn baudžiamąja tvarka, arba įsakymą suimti, arba kurį kitą, turintį tos pačios galios aktą; šitie dokumentai bus pateikiami originale arba autentiškąja laida;

2⁰ tikslų inkriminuojamų nusikaltimų išdėstymą, kada šitų žinių negalima bus rasti pirmesniame paragrafe nurodytuose dokumentuose;

3⁰ kiek galint tikslų reikalaujamojo nusikaltėlio aprašymą, ypatingąsias žymes ir visokias žinias, galinčias padėti jo asmenybei nustatyti;

4⁰ baudžiamojo įstatymo arba įstatymų tekstą, taikomą inkriminuojamam nusikaltimui.

8 straipsnis.

Skubiais atsitikimais kaltinamasis galės būti laikinai suimamas paštu arba telegrafu pranešus, kad toksai įsakymas suimti yra, su sąlyga, kad šis pranešimas bus pasiųstas diplomatiniu arba konsulariniu keliu.

Laikinas suėmimas nustos galios ir svetimšalis bus paleistas, jei per penkias savaites, skaitant nuo suėmimo dienos, vyriausybei, kuri yra prašoma išduoti, nebus patiekti 7 straipsnyje 1, 2 ir 3 paragrafuose nurodyt dokumentai.

9 straipsnis.

Jei valstybei, kuri yra prašoma išduoti, reikėtų gauti papildomų žinių, kad galėtų nusistatyti del išdavimo, šios žinios turės būti jai suteiktos per penkias savaites, skaitant nuo tos dienos, kada reikalaujančiojo krašto diplomatinis agentas bus paprašytas šių papildomų žinių suteikti.

Jeigu valstybė. kuri yra prašoma išduoti, aukščiau nurodytame laikotarpyje žinių negaus, svetimšalis bus paleistas.

10 straipsnis.

Jeigu reikalaujamam išduoti asmeniui yra iškelta baudžiamoji byla arba jis yra uuteistas valstybėje, kuri yra prašoma išduoti, pastaroji turės nusistatyti del išdavimo. Tačiau, nusikaltėlio išdavimas galės būti atidėtas, iki byla pasibaigs, iki kaltinamasis bus išteisintas arba atleistas nuo bausmės, iki jis atliks savo bausmę arba bus amnestuotas.

Tais atsitikimais, kai svetimšaliui yra iškelta byla arba kai jis laikomas kalėjime prašomoje išduoti šalyje už nepildymą savo pasižadėjimų privatiniams asmenims, jis bus išduotas, tačiau su sąlyga, kad nurodytų asmenų teisės kompetentingose įstaigose bus pripažintos vykdytinomis.

11 straipsnis.

Kada remiantis 4 straipsnio 6 paragrafu nebus galima išduoti, tai Aukštosios Susitariančios Šalys pasižada kelti bylas ir teisti savo įstatymais savo piliečius, nusižengusius antrosios valstybės įstatymams, jei tik šie nusižengimai yra tos kategorijos, del kurių yra vykdoma ekstradicija vaduojantis šios konvencijos nuostatais.

Šis nuostatas taikomas 4 straipsnio 6 paragrafo atsitikimų nusikaltimams, padarytiems prieš naturalizavimąsi ir pateikus prašymą išduoti.

Prašančioji šalis pateiks diplomatiniu keliu prašymą su daiktais, bylomis, dokumentais ir kitokiomis reikalingomis žiniomis; šios šalies įstaigos turės veikti kaip kad joms pačioms reikėtų kelti bylą. Šiuo atsitikimu visi aktai ir dokumentai bus padaryti nemokamai.

12 straipsnis.

Sulaikytieji daiktai, galintieji patarnauti įrodomais dokumentais, taip pat visi daiktai, kilę iš paprasto ar didžiojo nusikaltimo, del kurio yra prašoma ekstradicija, bus, kompetentingos įstaigos vertinimu, atiduoti prašančiai Vyriausybei net tada, kada ekstradicijos nebus galima vykdyti del reikalaujamo asmens mirties ar jo vėlyvesnio dingimo.

Bus atiduodami taip pat visi daiktai, kuriuos kaltinamasis būtų paslėpęs ar padėjęs šalyje, net tie, kurie būtų rasti vėliau, jei jų atidavimas prašomas įsakyme suimti arba pavedime ištardyti.

Rezervuojamos tačiau trečiųjų, byloje neįmaišytų, asmenų įsigytos teisės į šio straipsnio nurodytus daiktus.

13 straipsnis.

Išduodamojo asmens areštavimo, laikymo ir pervežimo, taip pat pirmesnio straipsnio nuostatais, grąžintinų arba atiduotinų daiktų saugojimo ir pergabenimo išlaidos bus padengtos abiejų valstybių savo teritorijų ribose.

14 straipsnis.

Išdavimas tranzito keliu, per vienos Susitariančiųjų Šalių teritoriją, asmens, išduoto antrajai šaliai, bus vykdomas, pristačius 7 straipsnio 1, 2 ir 4 paragrafuose nurodytų dokumentų originalus ar jų autentines laidas.

Jis bus vykdomas tik atsitikimais, kada yra sutinkama išduoti.

Tranzito išlaidas padengs prašančioji valstybė.

15 straipsnis.

Kada baudžiamos bylos eigoje bus rasta reikalinga apklausinėti asmenis, esančius vienoje iš dviejų šalių, arba padaryti koks nors tardymo veiksmas, tada šiam reikalui bus pateikta diplomatiniu keliu pavedimas ištardyti. Jis bus vykdomas, jei tik nusikaltimas, del kurio šis teismo aktas parašytas, yra abiejų šalių įstatymais baudžiamas.

Prašomoji Valstybė galės atsisakyti vykdyti pavedimą ištardyti:

1⁰ jei ji ras, kad šis pavedimas ištardyti galįs įžeisti jos suverenitetą ir saugumą;

2⁰ kada reikalaujama suėmimo arba kratos, jei nusikaltimas, del kurio daromas pavedimas ištardyti, neleidžia, šios konvencijos nuostatais, vykdyti ekstradicijos.

3⁰ jei prašomoji valstybė ras, kad nusikaltimas, del kurio padarytas pavedimas ištardyti, yra politinis arba turįs ryšių su panašiu nusikaltimu, išskyrus 4 straipsnio 5 paragrafo numatytą išimtį;

4⁰ jei kaltinamasis yra prašomosios šalies pilietis ir nėra prašančiosios valstybės teritorijoje.

Pavedimai ištardyti bus vykdomi nustatyta prašomosios valstybės įstatymais forma.

Abi vyriausybės atsisako grąžinti išlaidas, kylančias del pavedimų ištardyti vykdymo, visais tais atsitikimais, kada nebus ekspertizų, reikalaujančių ilgesnio teismo valdininkų sutrukdymo.
Atsisakius vykdyti pavedimą ištardyti, diplomatinis prašančios valstybės agentas bus painformuotas apie atsisakymo motyvus.

16 straipsnis.

Vienai katrai vyriausybei radus reikalinga baudžiamoje byloje pranešti kurį procedūros aktą arba sprendimą antros šalies teritorijoj gyvenančiam asmeniui, dokumentas bus siunčiamas prašomajai vyriausybei diplomatiniu keliu.
Prašančiosios šalies diplomatinio agento perdavimo rašte turės būti nurodyta įstaiga, kurioje aktas sudarytas, adresas asmens, kuriam jis skiriamas, akto rūšis ir nusikalstamasis darbas, kuriuo aktas yra pagrįstas.
Prašomoji valstybė galės atsisakyti aktą pranešti:
1⁰ jei ji aktą laiko galinčiu įžeisti jos saugumą arba jos suverenitetą:
2⁰ jei ji laiko darbą, kuriuo aktas motyvuojamas, politiniu nusikaltimu arba rišančiu su politiniu nusikaltimu, išskyrus 4 straipsnio 5 paragrafe numatytas išimtis.
Nustatoma, kaipo bendra taisyklė, kad prašomoji vyriausybė apsiribos akto perdavimu adresatui, priimančiam aktą laisva valia.
Įteikimas bus įrodomas arba adresato datuotu ir pasirašytu kvitu arba prašomosios valstybės įstaigos pažymėjimu, konstatuojančiu įteikimo faktą, formą ir datą. Jei aktas, kuris reikia pranešti, buvo perduotas dviem egzemplioriais, tai kvitas arba pažymėjimas galės būti įrašytas viename tų egzempliorių, kuris bus grąžinamas.
Jei adresatas atsisako savo noru priimti aktą, tai aktas, prašančios valstybės diplomatiniam agentui įsakmiai reikalaujant, bus praneštas adresatui prašomosios valstybės įstatymų numatytu būdu.
Dokumentai, žymintieji reikalavimo išpildymą, bus visais atvejais siunčiami diplomatiniam agentui nemokamai.
Atsisakius išpildyti reikalavimą, prašančiosios valstybės diplomatiniam agentui bus pranešta atsisakymo motyvai.

17 straipsnis.

Jei baudžiamoje byloje, nagrinėjamoje vienoje katroje valstybių, bus laikoma reikalinga perduoti įrodomieji daiktai, bylos arba kurie dokumentai, esantieji antrosios šalies įstaigose, tai reikalavimas bus pateiktas diplomatiniu keliu.
Reikalavimai bus pildomi su sąlyga, kad bus grąžinta daiktai, bylos ir dokumentai.
Prašomoji valstybė galės atsisakyti perduoti:
1⁰ jei ji laiko perdavimą galinčiu įžeisti jos saugumą arba jos suverenitetą;
2⁰ jei ji laiko darbą, kuriuo motyvuojamas aktas, politiniu nusikaltimu arba rišančiu su politiniu nusikaltimu, išskyrus 4 straipsnio 5 paragrafe numatytas išimtis.
Susitariančiosios Vyriausybės atsisako nuo įrodomųjų daiktų ir dokumentų siuntimo ir grąžinimo jų teritorijų ribose išlaidų atlyginimo.

18 straipsnis.

Abi vyriausybės pasižada viena antrai nemokamai pranešinėti į teismo rejestrą įrašytus nuteisimus už nusikaltimus, vienos katros valstybių teismų paskelbtus prieš antrosios piliečius.
Tai bus pranešama siunčiant, diplomatiniu keliu, biuletenį arba ištrauką vyriausybei tos šalies, kurios pilietis yra nuteistasis.

19 straipsnis.

Ši Konvencija bus ratifikuota.

Ji įsigalios, vienam mėnesiui praslinkus po ratifikacijos dokumentų pasikeitimo datos.

Ji bus taikoma nusikalstamiems darbams, padarytiems prieš jai įsigaliojant.

Jos nuostatai nustos veikę, šešiems mėnesiams praslinkus nuo vienos arba antros Susitariančių Šalių atsisakymo pareiškimo.

Šiam patvirtinti žemiau pasirašiusieji, tinkamai šiam reikalui įgalioti, pasirašė šią sutartį ir pridėjo savo antspaudus.

Surašyta Paryžiuje, dviem egzemplioriais, 1928 metais, gegužės mėn. 9 d.

(Ši sutartis ratifikuota 1929-XI-2 d.).

Prancūzijos ir Lietuvos teisminės globos ir pagalbos konvencija.

(V. Ž. 1929-XII-30 Nr. 315).

1 straipsnis.

Prancūzijos piliečiai Lietuvoje ir Lietuvos piliečiai Prancūzijoje galės laisvai ir lengvai, savitarpumo dėsniu, kreiptis į visas teismo instancijas, prisilaikydami šalies įstatymų, ieškovais ir atsakovais. Visose instancijose jie galės naudotis gynėjais ir visokiais krašto įstatymų leistais įgaliotiniais ir naudosis visais šitais atžvilgiais tokiomis pat teisėmis ir lengvatomis, kurios yra ar bus suteiktos saviems piliečiams.

2 straipsnis.

Iš vienos Aukštųjų susitariančiųjų Šalių piliečių, kuriems teks kelti byla antrosios Susitariančiosios Šalies teismuose, ieškovais arba įstojančiais trečiaisiais asmenimis, nebus reikalaujama mokesčių, laido arba įkaito, jeigu tokiais atsitikimais iš savo šalies piliečių, vietos įstatymais, tokių mokesčių, laido ir įkaito nereikalaujama.

3 straipsnis.

Abiejų Aukštųjų Susitariančiųjų šalių piliečiai abipusiškai naudosis teismine globa, kaip savų šalių piliečiai, prisilaikydami tos šalies įstatymų, kurioje tos globos bus prašoma.

4 straipsnis.

Neturto pažymėjimą duoda nuolatinės svetimšalio gyvenamosios vietos įstaigos arba, jei tokios vietos nėra, laikinosios gyvenamosios vietos įstaigos. Jeigu tos įstaigos nepriklausytų vienai susitariančiųjų Valstybių ir neduotų šitokių pažymėjimų, tai bus laikomas pakankamu pažymėjimas, duotas diplomatinio ar konsularinio atstovo tos šalies, kuriai svetimšalis priklauso.

Jeigu ieškovas negyvena toje šalyje, kur keliama byla, tai pažymėjimą legalizuoja nemokamai tos šalies diplomatinis arba konsularinis atstovas, kurioje šis dokumentas turi būti pristatytas.

5 straipsnis.

Įstaiga, įgaliota duoti neturto pažymėjimus, galės rinkti žinių apie ieškovo turto padėtį iš savo šalies įstaigų.

Įstaiga, kuriai pavesta yra išspręsti teisminės globos prašymas, savo kompetencijos ribose, turi teisės tikrinti pažymėjimus ir surinktas žinias, kurios jai yra pateiktos.

6 straipsnis.

Jei viena aukštųjų Susitariančiųjų Šalių patenkina ar savo piliečio ar antrosios šalies piliečio teismo globos prašymą, tai už tos bylos teismo aktų įteikimą antrojoje, prašančioji valstybė atsilygins prašomajai, tik sumokėdama išlaidas, padarytas vartojant specialią ar prašomosios valstybės įstatymu numatytą formą.

Tais pačiais atžvilgiais, už teismo pavedimo vykdymą prašančioji Valstybė atsilygins prašomajai Valstybei, sumokėdama tiktai ekspertų honorarus ir specialią formą vartojant padarytas išlaidas.

7 straipsnis.

Ši konvencija bus ratifikuota.

Ji įgis galios, vienam mėnesiui praėjus nuo pasikeitimo ratifikacijos dokumentais.

Vienai ar antrai Susitariančiųjų Šalių atsisakius nuo šios konvencijos, ji nustos galios, šešiems mėnesiams praėjus nuo atsisakymo dienos.

Šitam patvirtinti žemiau pasirašiusieji, tinkamai įgalioti tam tikslui, pasirašė šitą konvenciją ir pridėjo savo antspaudus.

Sudaryta Paryžiuje dviem egzemplioriais, 1928 m. gegužės mėn. 9 d. (Ši konvencija ratifikuota 1929-XI-2 d.).

II.

Respublikos Prezidento įsakymai:

Paskirti: ats. teismo pulk. *Eduardas Balbachas*—Kauno Apyg. Teismo nariu nuo š. m. lapkričio 2 d. (įsak. Nr. 462); Grinkiškio nuov. T. Tardytojas *Vincas Šarka*—Panevėžio Apyg. Teismo nariu nuo š. m. lapkričio 10 d. (įsak. Nr. 471); pris. advok. *Melchioras Šlėnis* — Vyresniuoju Notaru nuo 1930 m. sausio 1 d. (įsak. Nr. 565).

Atleistas iš tarnybos Vyresnysis Notaras *Jurgis Dargis*—del jo paties prašymo — nuo 1930 m. sausio 1 d. (įsak. Nr. 564).

III.

Teisingumo Ministerio įsakymai:

Paskirti: Marijampolės Ap. T. vyr kand. *Nikodemas Mackevičius* — Vilkaviškio nuov. T. Teisėju nuo š. m. birželio 15 d. (įsak. Nr. 120); Panevėžio Ap. T. jaun. kand. *Bronius Ivanauskas* — Radviliškio nuov. T. Teisėju nuo š. m. birželio 1 d. (įsak. Nr. 121); Šiaulių Ap. T. jaun. kand. *Stasys Šimoliūnas* — Vabalninko nuov. T. Teisėju nuo š. m. bir-

želio 1 d. (įsak. Nr. 122); Kauno Ap. T. jaun. kand. *Bernardas Žukauskas* — Salantų nuov. T. Tardytoju nuo š. m. birželio 1 d. (įsak. Nr. 124); Kaišiadorių nuov. T. Tardytojas *Romualdas Burokas*—Kauno Ap. T. V. Gynėjo padėjėju nuo š. m. birželio 1 d. (įsak. Nr. 125); Marijampolės II nuov. T. Tardytojas *Juozas Kriščiūnas* — Marijampolės Ap. T. V. Gynėjo padėjėju nuo š. m. liepos 1 d. (įsak. Nr. 166); Šiaulių Ap. T. vyr. kand. *Petras Požela*— Panevėžio II nuov. T. Tardytoju nuo š. m. liepos 10 d. (įsak. Nr. 185); ats. kapitonas *Pranas Baranauskas* — Vilkaviškio nuov. T. Tardytoju nuo š. m. rugpiūčio 1 d. (įsak. Nr. 252); *Jonas Žilinskas* — Vilijampolės Notaru (laisvai samd. tarn. teisėmis) nuo š. m. rugsėjo 17 d. (įsak. Nr. 302); *Antanas Ragauskas* — Jonavos Notaru (laisvai samd. tarn. teisėmis) nuo š. m. lapkričio 1 d. (įsak. Nr. 337); *Juozas Gaputis* — Širvintų Notaru (laisvai samd. tarn. teisėmis) nuo š. m. lapkričio 1 d. (įsak. Nr. 338); *Jonas Pulkauninkas* — Kupiškio Notaru (laisvai samd. tarn. teisėmis) nuo š. m. lapkričio 5 d. (įsak. Nr. 350); Panevėžio I nuov. T. Teisėjas *Kazys Juknevičius* — Panevėžio A. T. V. Gynėjo padėjėju nuo š. m. gruodžio 1 d. (įsak. Nr. 371); Kauno Apyg. T. vyr. kand. *Pranas Duoba* —Panevėžio II nuov. T Teisėju nuo š. m. gruodžio 1 d. (įsak. Nr. 373).

Pavesta eiti pareigos: Marijampolės Ap. T. vyr. kand. *Magdalenai Brazytei* — Marijampolės II nuov. T. Tardytojo (laikinai) nuo š. m. liepos 1 d. (įsak. Nr. 167); Marijampolės Ap. T. jaun. kand. *Vytautui Žukauskui*—Panevėžio II nuov. T. Tardytojo (laikinai) nuo š. m. lapkričio 10 d. (įsak. Nr. 355).

Perkelti: Varnių nuov. T. Tardytojas *Vytautas Balčiūnas*—Kaišiadorių nuov. T. Tardytoju nuo š. m. rugsėjo 1 d. (įsak. Nr. 276); Kėdainių nuov. T. Tardytojas *Matas Piliponis* ir Vilkaviškio nuov. T. Tardytojas *Pranas Baranauskas* — į vienas kito vietą nuo š. m. lapkričio 5 d. (įsak. Nr. 348); Panevėžio II nuov. T. Tardytojas *Petras Požela* — Varnių nuov. T. Tardytoju nuo š. m. lapkričio 10 d. (įsak. Nr. 354); Panevėžio II nuov. T. Teisėjas *Alfonsas Augustauskas-Bredikas* — Panevėžio I nuov. T. Teisėju nuo š. m. gruodžio 1 d. (įsak. Nr. 372); Kauno II nuov. T. Tardytojas *Albinas Michnevičius* — Kauno IV nuov. T. Tardytoju nuo š. m. gruodžio 1 d. (įsak. Nr. 375); Kretingos nuov. T. Tardytojas *Martynas Vambutas* — Ukmergės I nuov. T. Tardytoju nuo š. m. gruodžio 1 d. (įsak. Nr. 376); Telšių nuov. T. Tardytojas *Vsevolodas Krukauskas* — Mažeikių nuov. T. Tardytoju nuo š. m. gruodžio 10 d. (įsak. Nr. 389).

Atleisti iš tarnybos: Panevėžio Ap. T. V. Gynėjo padėjėjas *Ignas Džiugas* — del jo paties prašymo — nuo š. m. gegužės 16 d. (įsak. Nr. 106); Salantų nuov. T. Tardytojas *Adolfas Balcevičius* — del jo paties prašymo — nuo š. m. birželio 1 d. (įsak. Nr. 123); Kauno IV nuov. T. Tardytojas *Simanas Gasiliūnas* nuo š. m. gegužės 6 d., kaipo sirgęs 6 mėn. ir negrįžęs savo pareigų eiti, atleistas su teise grįžti per metus į senąją tarnybą (įsak. Nr. 133); Vilkaviškio nuov. T. Tardytojas *Julijonas Butauskas* nuo š. m. birželio 20 d. (įsak. Nr. 165); Panevėžio II nuov. T. Tardytojas *Adomas Kupstas* — del jo paties prašymo — nuo š. m. liepos 10 d. (įsak. Nr. 184); Mažeikių nuov. T. Tardytojas *Jonas Štaras* — del jo paties prašymo — nuo š. m. spalių 9 d. (įsak. Nr. 388).

Išbraukti iš tarnautojų skaičiaus mirę: Panevėžio Ap. T. narys *Bernardas Fridmanas* nuo š. m. rugsėjo 18 d. (įsak. Nr. 319); Kauno Ap. T. narys *Mykolas Tomaševičius* nuo š. m. rugsėjo 30 d. (įsak. Nr. 361).

Įsteigtos Notarų kontoros: Vilijampolėje — nuo š. m. rugsėjo 17 d. (įsak. Nr. 301); Jonavoje ir Širvintuose — nuo š. m. lapkričio 1 d. (įsak. Nr. 336), Kupišky — nuo š. m. lapkričio 5 d. (įsak. Nr. 349) ir Skuode — nuo š. m. lapkričio 10 d. (įsak. Nr. 358).

Priskirti: Mieziškių, Traškūnų ir Andrioniškio valsčiai prie Panevėžio I T. Tardytojo nuovados (š. m. birželio 8 d. įsak. Nr. 146).

Karo cenzūros leista Redaktorius **A. Kriščiukaitis.**